המבשר תורני

ערש"ק פרשת מצורע (שבת הגדול)
ז' ניסן תשפ"ב • גליון 697

בלבת אש

סיום שנת 155 להסתלקותו לשמי רום של

כ"ק אדמו"ר הגה"ק ה'צמח צדק' מליובאוויטש זי"ע

מלחמתו במפירי הברית שביקשו לקעקע מסורת ישראל סבא
ועמידתו בראש ועידת הרבנים הנודעת נגד תקנות הממשלה
שאבתה להצר דרך יראי ה'

והגדת לבנך
פנינים נבחרים ממשנת **הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל**, גאב"ד קהל חוג חתם סופר ב"ב מתוך ההגדה 'תורת איש'

ראה פניו מאירים
שיח חסידים ואנשי מעשה על שגב הנהגתו הרוממה והנלהבת של **רבנו הק' בעל 'אמרי חיים' ז"ע** לרגל יומא דהילולא

יהלומים | טעימה מתוך ההגדה 'ספיר ויהלום' מאת הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

שַׁבָּת הַגָּדוֹל

- **הלל הגדול:** מנהג הוספת פסוק 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול שבליל פסח (ז)
- **ערבי פסחים:** שלושה אשנבים מרתקים משיחם של צדיקים ומגידי אמת (יב)
- **מצה זו על שום מה** || הפולמוס הגדול על מצות עגולות או מרובעות (יח)

הרב י.ב. שמ"ש

בעוון בצעו קצפתי

שורש חטא לשה"ר - ותיקונו

כיוון שכל מטרת בריאתו של אדם וביאתו להאי עלמא היא לעבודת ה', כשזו צריכה להיות כל תעודת חייו וכל מגמתו בימי חלדו, הרי שאת כל אשר יָשנו לאדם, כל שחננו ה', אם אלו כוחות ויכולות הגוף והנפש, אם זה רכוש, ממון וכבוד – את הכל עליו לייעד ולהקדיש לשם ה', את הכול הוא צריך לרתום למלאכת הקודש.

כל שימוש בכוח ויכולת שלא למטרה האמורה הינה מעילה בהקדש. הכוח הזה אינו שלך! הוא אך פיקדון אצלך ולתכלית מאוד מסוימת. איך הינך שולח-יד בדבר שהוא לא-לך?! על הכל יביא אלוקים במשפט, על הכל עתיד אדם לתת את הדין – על כל שימוש והנאה שעשה במה שקיבל וחונן מאת הבורא ית' – ההיה זה לצורך גבוה או לצורך הדיוט.

מעתה, משל למה הדבר דומה: "כאילו המלך נתן לו ממון להוציאו בפנים מאופני הוצאותיו, והזהירו שלא יוציא ממנו מאומה בזולתם, והודיעו כי יחשוב אתו עליו בכלות שנתו ולא ימחל לו ממנו מאומה – האין מן הזריזות לו שיחשוב עם נפשו בסוף כל חודש וחודש מחודשי השנה לדעת מה שהלך מן הממון ובמה הוציאו, ויהיה נזהר בשאר הממון ובשאר הזמן קודם שיפגעהו בחשבון פתאום, והוא אינו יודע מה שיש לו ומה יש עליו?!

"ועל הדמיון הזה, אחי, צריך שתפקוד את נפשך אם תוכל בכל יום מימיך, ותחשוב עמה על עבודת האלוקים שהיא חובה עליך בו. ואם התעלמת מזה במה שעבר מימיך, אין פחות משתחשוב עם נפשך במה שנשאר מהם. ואל תדלק ההעלמה בהעלמה ותרדוף ההנחה בהנחה. כי אין לפני ה' אלוקיך העלמה ולא הנחה ולא שכחה!" ("חובות-הלבבות", שער חשבון-הנפש – הי"א).

אם כך בנוגע לסתם תשמישי הדיוט וחול, קל-וחומר לשולח-יד בפיקדונות שאצלו מאת הבורא ית' לצורך חטא ועוון. לקחת כוחות וכישרונות שאתה מקבל מריבון עולמים – ולפעול בהם נגדו, להמרות פיו ולהכעיסו?! אַיֵה ניב ולשון שיביעו ויבטאו עוצם החרפה ועומק השפלות?

רתת ידבר הרמ"ק זי"ע בתחילת "תומר-דבורה" שלו כלפי זאת: "... הקב"ה מלך נעלב, סובל עלבון, מה שלא יכילהו רעיון. הרי אין דבר נסתר מהשגחתו בלי ספק, ועוד – אין רגע שלא יהיה האדם ניזון ומתקיים מכוח עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת איבריו, ועם היות שהאדם חוטא בכוח ההוא, לא מנעו ממנו כלל, אלא סובל הקב"ה עלבון כזה – להיות משפיע בו כוח תנועות איבריו, והוא מוציא אותו כוח באותו רגע בחטא ועוון, ומכעיס – והקב"ה סובל.

"ולא תאמר שאינו יכול למנוע ממנו הטוב ההוא ח"ו. שהרי בכוחו ברגע-כמימרא לייבש ידיו ורגליו כעין שעשה לירבעם. ועכ"ז שהכוח בידו להחזיר הכוח הנשפע ההוא, והיה לו לומר: 'כיוון שאתה חוטא נגדי, תחטא בשלך, לא בשלי!' – לא מפני זה מנע טובו מן האדם, אלא סבל עלבון, והשפיע הכוח, והיטיב לאדם טובו. הרי זה עלבון וסבלנות מה שלא יסופר! ועל זה קוראים מלאכי השרת להקב"ה: 'מלך עלוב'".

כאשר יזכור אדם וזאת ישים אל לבו, לא יוכל כזאת עַשו. וכפירושו של ה"אמרי-נועם" (פ' שופטים) לדברי רש"י על הפסוק "וראית סוס ורכב עם רב ממך" – "בעיניך הם רב, אבל בעיני אינם רב": הלוא פירשו בספה"ק את הכתוב האמור ע"פ הידוע כי בפגמיו של אדם במידת הקדושה "נתהוו הקליפות המתלבשים בגופים של אוה"ע ולוחמים אִתך", כך ש"עם רב" הוא בעצם "ממך". "וידוע עשר זיקר זה הפגם בא ע"י פגם העיניין.. כי ע"י שמסתכל במקום האסור בא לידי מחשבות עבירה ר"ל. וזהו שפירש"י ז"ל: 'בעיניך', היינו אם אתה הולך ברשות עיניך ומסתכל כאוות-נפשך, כי מדמה אתה בנפשך אשר המה עיניך, משלך, ותשכח ד' עושך, עי"ז 'הם רב'. אבל 'בעיני' – אם אתה יודע אשר העיניים שלך המה עיני ד', שחוש הראות הוא מאתו, ואיך תכעיס את בוראך לפגום אותם, אז עי"ז נתקן בחי' צי"ע ו'אינם רב'. כי הנ"ק הנבלעים חוזרים אל הקדושה".

לאור זאת מבאר ה"ישמח-ישראל" את כוונת דברי המדרש עה"פ בפרשת השבוע – "וציווה הכהן ושחט את הציפור האחת" – "... באותה שעה קורא הקב"ה לגיונות שלו ואומר: לא על חנם הכיתי אותו, אלא 'בעוון בצעו קצפתי ואכהו'": "כי המצורע הוא בחטא לשה"ר, והנגעים באים בחטא לה"ר, והמדבר לה"ר הוא שוכח כי החמישה מוצאות הפה שיש לאדם, היינו: החיך והגרון והלשון והשיניים והשפתיים, נבראו רק לצורך גבוה, לדבר בהם מה שהוא רצון הבורא ב"ה, וצריך אדם לידע ולזכור מי ברא אלה ומי הנותן לו כוח וחיל לדבר, ותכלית בריאתם הנרצה, שהוא רק לדבר בהם ד"ת, ולא לדבר רכילות ולה"ר ח"ו, כי יתרון האדם מהבהמה הוא רק הדיבור ... ואם היה זוכר האדם את כל זאת, לא היה בא לחטא הזה, ולא היה מדבר דברים שהמה לנגד רצון הבורא ית"ש.

"... שאַל תאמר שגזל הוא רק שגוזל דבר מיד חברו, ולא יותר... מי שמשתמש בחושיו ובמידותיו בדברים האסורים, שהם נגד רצונו ית"ש, הוא כביכול גוזל להקב"ה, שברא מידות אלה להשתמש בהם לעבודתו ית"ש וכרצונו ית"ש... ומובן בזה המדרש הנ"ל – 'לא על חנם הכיתי אותו, אלא בעוון בצעו', וכדברינו הנ"ל שהוא עניין גזל, שמתגאה בלשונו ושוכח שהכול בא לו מאת השי"ת".

ו"מי שנעשה ח"ו – כתוב ב"באר-מים-חיים" (פ' תזריע) – בבחי' 'דור תהפוכות'... – שלקח המעלה הטובה שחננו ה' לעבודתו, והמרה בה את פי ה', שעיקר תשובתו היא רק בכזה שיעבוד עוד עם המעלה הזו עבודת שמו באמת ובתמים. ולא די שישליכנה מעל פניו – שלא יעשה לא זה ולא זה. כי לצד שהוא הָפך מהיפוך אל היפוך, כן עתה צריך להַפך מעלותיו – לעשות בהם דווקא מצוות ה'. ובזה יתרצה על נכון לה' אלוקיו...

"וזה שאמר הכתוב כאן: 'אדם כי יהיה בעור בשרו שאת' – פי', שיהיה בו איזה מעלה הרמה שמתרומם בה מאחיו... 'או ספחת' – פי', דבר שחוץ לגופו ונדבק בו... כמו העשירות או מעלת היוחסין... 'או בהרת' – שיהיה דבר מעולה בגופו, שיהיה בהיר צח ונאה בנוי ויופי, או שאר המעלות אשר בגופו, כמו הקול והחכמה ובינה יתירה משאר בני אדם, 'והיה בעור בשרו לנגע צרעת' – כי יעשה בהמעלות הללו החשובות דבר שהוא נגד רצון הבורא ית', ונתהפך לו מענג לנגע, כי הפך המעלה שיהיה בו לעבודת ה', שהוא תכלית העונג והשמחה, והפכה לעשות בו דבר חוץ לעבודתו, שהוא נגע צרעת...

"ולזה אמר: 'והיה בעור בשרו לנגע' וכו' – שלכאורה זה פלא להזכיר לשון 'והיה', שהוא מורה על תכלית השמחה... אל נגע צרעת. ואכן כי מורה על בחי' בעלי-תשובה עילאה – שבדבר שחוטאים בו מתרצים, והם גדולים מצדיקים גמורים, וזה שמחה גדולה לפניו – כשמקרבים אליו מהתרחקות מקום כזה כאמור, והוא בחי' 'טוב מאוד' – שאמרו ז"ל: 'מאוד – זה היצה"ר', כי כשאדם זוכה לעבוד את הש"י בכוחות היצה"ר, בבחי' 'וחטאתי נגדי תמיד' – שלוקח תאוות וחמדת האיסור ועובד בו לה' א-ל עליון... אז הוא טוב מאוד מאוד...".

דברי שיר

להבין משל ומליצה

י. העשיל

חֲמִיץ

בְּעוּר מַחֲמָצוֹת. וּשְׁמִירַת
הַמִּצוֹת. הַיָּד הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק –
מְשֻׁבַּחַת
הֶחָמֵץ – יְצָרִים. יְצִיאַת
מִצְרַיִם. תְּשׁוּבָה וְצִפִּיָּה
לַגְּאֻלָּה הַמְּבֹטַחַת

בְּעוּר חָמֵץ. לְהִזָּהֵר וּלְהִתְאַמֵּץ.
מְצָוָה חֲשׁוּבָה וְרַבָּה
רוּחַ הַטֻּמְאָה. וְאֶת יֵצֶר הָרָע.
פְּשָׁטָהּ הוּא הֶרֵמֶז שֶׁבָּהּ
הַשְׁבָּתָה הַבְּעָרָה. הַחְמָרָה
הַזְּהָרָה. מְשֻׁבַּחַת הַיָּד הַמַּרְבָּה
חוֹרִים וּסְדָקִים. מְדֻקְדָּקִים
נִבְדָּקִים. אַחַר הֶחָמֵץ בְּכָל
מַחְבָּא

מְצֻוֹּת הַנָּשִׁים. אַךְ גַּם
הָאֲנָשִׁים. יִזְדָּרְזוּ בְּכָל הַחוֹמְרוֹת
חִטִּים וְכֵלִים. לְנַקּוֹת עֲמֻלִּים.
זְהִירוּת וּמִנְהָגִים לְמִשְׁמֶרוֹת
הַזְּהִיר מַשְׁמִין. אִסּוּר חָמֵץ.
וְהַמַּחְמִיר בְּחוֹמְרוֹת יְתֵרוֹת
לוֹ הַבְּטָחָה. הַצְלָחָה הַשְׁגָּחָה.
כָּל הַשָּׁנָה מֻחָטָאִים וַעֲבֵרוֹת

עֲשִׂיַּת הַמִּצוֹת. נִמְרָצוֹת
מֻהַחְמָצוֹת. עַל הַמִּשְׁמָר
מִשְׁהוּת הֲרָצָה
מַבְּצַק דְּבִיקָה. וּמֻהַתַּנּוּר
רְחִיקָה. חֹם עוֹשֶׂה רֹשֶׁם
הַחְמָצָה
כֶּסֶף לִמְאוּמָה. בְּאַהֲבָה
עֲצוּמָה. כְּלָל גָּדוֹל בְּמִצְוֹת
לְהַעֲרָצָה
הַכֶּסֶף יַעֲנֶה. מִצָּוָה כִּי תִקָּנֶה.
כָּל שִׁבֵּן חֻקּוֹת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה

בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר. לֹא יְהַלֵּךְ
כְּשַׂר. כָּרְאוּי וּכְנָכוֹן חָמֵץ
בְּדָקִים
אַף שֶׁבְּדָקוּ. כְּאִלּוּ לֹא בְּדָקוּ.
לִבְדֹּק יָפֶה בְּחוֹרִים וּבִסְדָקִים
פְּתִיתִים עֲשָׂרָה. יְלַקֵּט לַהֲסָרָה.
כִּחוֹת כִּתְרֵי טֻמְאָה נִפְסָקִים
כַּוָּנָה בַּאֲמִירָה. "כָּל חֲמִירָא".
בְּעוּר בְּטוּל רוּחַ הַטֻּמְאָה
מְחָקִים

וּבְיוֹם יִשְׁתַּדֵּל. מִטַּמְאָה
לְהִתְבַּדֵּל. בְּעַצְמוֹ לְשָׁרוֹף
בְּחַבָּה יִתֵּרָה
תְּשׁוּבָה הִרְהוּרִים. בְּשִׂרֵפַת
פֵּרוּרִים. רוּחַ הַטֻּמְאָה עַל יָדוֹ
בְּעֵרָה
שְׁלֹשִׁים יָמִים. דֶּרֶךְ תָּמִים.
קֹדֶם פֶּסַח לָשׁוּב מֵעֲבֵרָה
נְשָׁמוֹת לְטַהֵר. מֵהַקְלִפּוֹת
לְנַעֵר. לְפִי מַעֲשִׂים וַהֲכָנָה
כְּשֵׁרָה

הַכָּנָה הַלְבָּנָה. מִדֵּי שָׁנָה
בְּשָׁנָה. יְצִיאַת מִצְרַיִם תְּמִידִית
מֵרְפְּשֵׁנוּ
לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ. כְּאִלּוּ יָצָא
בְּעַצְמוֹ. מִמִּצְרַיִם גְּאֻלַּת פְּדוּת
נַפְשֵׁנוּ
הַכָּנַת תְּשׁוּבָה. בְּזֶה הַחֹדֶשׁ
חֲשׁוּבָה. מִבַּחוּץ בְּנֵי חוֹרִין
חוֹפְשֵׁנוּ
לְפִי הַכָּנָתֵנוּ. וּלְפִי זְכוּת
נִשְׁמָתֵנוּ. הַכֹּל תָּלוּי בְּבְעוּר
טִפְּשֵׁנוּ

וּבְיוֹתֵר הִתְעוֹרְרוּת. מֵהַגָּלוּת
הִשְׁתַּחְרְרוּת. נִגְאֲלוּ וַעֲתִידִים
בְּנִיסָן לִגָּאֵל
בָּאָרֶץ נִיסָנִי"ם. כַּמָּה מֵאוֹת
שָׁנִים. וְטֶרֶם נוֹשַׁע עַם יִשְׂרָאֵל
בְּהִתְקָרֵב אֵלּוּ הַזְּמַנִּים. רָחֵל
עַל הַבָּנִים. וְכָל צְבָא הַמָּרוֹם
וּמְשִׁיחַ שׁוֹאֵל
בְּשִׁבְעָה עֵינַיִם לִרְאוֹת. אִם
הִגִּיעַ קֵץ הַפְּלָאוֹת. כִּי בָּא
מוֹעֵד בְּבוֹא גוֹאֵל

לְהִתְעוֹרֵר וְלַעֲשׂוֹת. בְּכָל הַכֹּחַ
לְנַסּוֹת. לִשְׁפֹּךְ נַפְשׁוֹ לַהַשֵּׁם
בִּתְפִלָּה
יוֹמָם וָלַיְלָה. עֵת רָצוֹן וְחֶמְלָה.
לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַגְּאֻלָּה
מַעֲשִׂים וּתְפִלּוֹת לַהַשֵּׁם. עוֹשִׂים
רֹשֶׁם. עֲלוּי לִשְׁכִינָה וְנַחַת רוּחַ
לְמַעְלָה
וְיִזְכֶּה וְיִרְאֶה פִּדְיוֹן. בְּנֶחָמַת
צִיּוֹן. וּבִנְיַן קָדְשֵׁינוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ
בְּבִתְחִלָּה
אמן כן יהי רצון
(עפ"י "פלא יועץ", ערך
"חמץ")

הנכשר | תורני | פרשת מצורע (הגדול) | ז' ניסן תשפ"ב
עורך: אלחנן קלאר
תגובות הארות והערות יתקבלו בברכה בפקס: 02-5805804
ובדוא"ל: a6183881@bezeqint.net

יעקב לויפר

נרפא נגע הצרעת מן הצרוע

הלשון "וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ" שבראש פרשתנו נראה תמוה מאוד, הרי הצרוע הוא שנרפא מן הנגע, ולא הנגע מן הצרוע. ואולי לזה מתכוון הספרא כאן באומרו "והנה נרפא – שהלך לו נגעו"; אם אנו מפרשים את 'נרפא' במשמע הלך, מיושב המשפט היטב. אבל היכן מצינו לפועל 'נרפא' משמעות של הלך והסתלק?

רבי יונה בן ג'נאח בספרו 'הרקמה' (עמ' שנו) פותר קושי זה על ידי עקרון שהוא מיישם במקרים רבים נוספים. לשיטתו יש משפטים שסדר המילים בהם מתהפך [בעיקר במילות קישור], ואנו צריכים לסדר אותם לפי ההקשר. זה לשונו:

...ההפוך בעניין [כלומר: היפוך סדר המילים, לא היפוך סדר האותיות בשורש עצמו, כמו כשב וכבש, הנידון שם לפני כן]: כאומרו "עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם" (תהלים קד, ו), הענין: על מים יעמדו הרים. כאשר אמר "לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם" (שם קלו, ו). "נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ" - משפטו נרפא הצרוע מנגע הצרעת... "כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים" (שמות ל, יג) משפטו כל העוברים עליו הפקודים [כי הפוקד יושב ליד שולחן, והפקודים עוברים מולו אחד אחד]. "וַתַּשְׁקֵמוֹ בְּדָמָעוֹת שָׁלִישׁ" (תהלים פ, ו) - הטעם: ותשקמו דמעות בשליש, והשליש מדה מן המידות, כאשר אמר "וְכָל בַּשָּׂלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ [=עניין כילה ומדידה, כהמשך הפסוק: וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים]" (ישעיה מ, יב). "וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ" (מ"ב ט, ל) משפטו ותשם פוך בעיניה, כאשר אמר "כִּי תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ" (ירמיה ד, ל). "עֵינֵי גַּבְהוּת אָדָם שָׁפֵל" (ישעיה ב, יא) משפטו גבהות עיני אדם שפל... "וְקָרְאוּ אִכָּר אֶל אֵבֶל וּמִסְפֵּד אֶל יוֹדְעֵי נֶהִי" (עמוס ה, טז), העניין: ואל מספד יודעי נהי. "וְהִיא הָפְכָה שָׂעָר לָבָן" (ויקרא יג, י) שיעורו ושערה הפך לבן, כאשר נאמר "וּשְׂעָרָה לֹא הָפַךְ לָבָן" (שם, ד). "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא" (ויקרא יז, יד), השיעור: נפשו בדמו היא.

ריב"ג מרחיב בדוגמאות, ואם כי בחלק מהן אפשר לפרש אחרת, אין ספק שהתופעה קיימת. וגם רד"ק בפירושיו (למשל מ"ב ט, ל; ירמיה ח, ג), ובמכלול (דף פט, ב), מסכים איתה. לאור זה מפרש ריב"ג גם את פסוק דנן ששיעורו הוא 'נרפא הצרוע מנגע הצרעת'.

שיטת ראב"ע

ראב"ע נחלק על ריב"ג באופן עקרוני (ראה למשל פירושו לשמות יג, ח), ואינו מסכים עם כל המהלך הזה. מעניין לציין שלמרות הכבוד הרב שרחש ראב"ע לריב"ג, בעניין זה הוא תוקף אותו בחריפות ובביטויים קשים החריגים אף לראב"ע, כגון 'המהביל' (הפירוש הקצר לשמות יט, יב), או 'וספרו ראוי להשרף' (שם כא, ח). אף כאן הוא כותב:

ואמר ר' יונה הספרדי המדקדק, כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע הוא הפוך, והיה ראוי להיותו נרפא הצרוע מנגע הצרעת. ולמה נהפוך דברי א-להים חיים בעבור חוסר דעתנו? והלא שם לבו כי כתוב "נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא" (ויקרא יג, לז)? ועוד: "כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע" (שם יד, מח).

ראב"ע מקשה על ריב"ג שמצינו לשונות ריפוי על הנגע עצמו. ולכן אף כאן אפשר לומר 'נרפא נגע הצרעת'. אולם קושייתו תמוהה למדי. ריב"ג ודאי לא נחלק על כך שלשון ריפוי יכול ליפול על הנגע, ואף כאן, אם היה כתוב 'והנה נרפא נגע הצרעת' בלבד, לא היה ריב"ג הופך את הסדר. מילת 'מִן' היא זו שהוקשתה לו, כי היא גורמת למשפט להתפרש כאילו הצרוע הוא המחלה, והנגע מתרפא ממנו. בנוגע לקושי זה לא תירץ ראב"ע כלום, ולכן ריב"ג מעדיף לפרש את לשון הרפואה שבכאן כמוסב על האדם, דוגמת "אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא" (דברים כח, כז), "אָז תֵּרָפְאוּ" (ש"א ו, ג) וכיוצא בזה הרבה לשונות רפואה המוסבים על החולה.

רפא - רפה

ואולי ניתן לפתור את הקושי בלי היפוך הלשון, על ידי התבוננות במשמעות היסודית של השורש רפ"א. לשורש זה יש אח, הלא הוא השורש רפ"ה שהוראתו היא החלשות, היפך השורש חזק, דוגמת "הֶחָזָק הוּא הֶרָפֶה" (במדבר יג, יח), "יָדַיִם רָפוֹת תְּחַזֵּק" (איוב ד, ג). כשמישהו תופס את השני ואינו משחרר אנו אומרים שהוא מחזיק בו, וכשהוא משחרר את אחיזתו אנו אומרים שהוא מרפה ממנו, דוגמת לשון הספרי (ואתחנן פיסקא כז) "הרף ממני ואשמידם - וכי משה תפוס היה בקודש"?

אולם חלוקת התפקידים בין השורשים אינה מוחלטת, ויש כמה וכמה מופעים של רפ"ה שהוראתם היא רפואה, דוגמת "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם" (ירמיה ג, כב); "רִפְאוּ אֶת בָּבֶל וְלֹא נִרְפָּתָה" (שם נא, ט) "כִּי הוּא יָכְאִיב וְיָחְבָּשׁ יִמְחַץ וְיָדָיו תִּרְפֶּינָה" (איוב ה, יח); "וַיֵּרָפוּ הַמַּיִם" (מ"ב ב, כב). אם אין זה רק חילוף אותיות אהו"י גרידא [תופעה מצויה בלשון הקודש], ייתכן שיש כאן משהו עמוק יותר: הריפוי הוא היחלשות המחלה האוחזת באדם, במיוחד הצרעת שעליה נאמר (בכורות מא.) "למה נקרא שמה ילפת? שמלפפת והולכת עד יום המיתה". החולה מתרפא - פירוש הדבר שהנגע הרפה ממנו. ולפיכך 'נרפא נגע הצרעת' פירושו כפשוטו, נחלש והרפה הנגע מן הצרוע.

ייתכן שזו כוונת הספרא שהבאנו לעיל: 'והנה נרפא - שהלך לו נגעו'. וראה מלבי"ם המדייק מלשונו של הספרא ש'נרפא הנגע' אין הכוונה שסר לגמרי אלא רק סימני הטומאה הם שסרו, ועדיין הנגע נמצא בגוף האדם, וכן כותב רש"ר הירש בפירושו. ואף זה מתאים מאוד לדברינו, הנגע רק נחלש ואחיזתו רפתה, אבל עדיין לא סר לגמרי.

על הרים יעמדו מים

הדוגמה הראשונה שריב"ג פתח בה כדי להבהיר את העקרון של היפוך סדר המילים היא הפסוק "על הרים יעמדו מים". דברי ריב"ג נראים תמוהים למדי: הפסוק 'על הרים יעמדו מים' מתאר בהרחבה את הכתוב בתורה (בראשית א, ט) "יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה", ומשמע שהמים דווקא צפו על היבשה בתחילת הבריאה, וכשנקוו למקום אחד היא התגלתה. וכך אומר הכתוב בתהלים (קד):

(ה) יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד:
(ו) תְּהוֹם [=מים] כַּלְבוּשׁ כִּסִּיתוֹ [את הארץ], עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם:
(ז) מִן גַּעֲרָתְךָ [יקוו המים] יְנוּסוּן, מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן:
(ח) יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם [אחד] זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם:
(ט) גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן, בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ:

אלא שריב"ג מתכוון לקושי שכבר עמדו עליו חז"ל. הפסוק "לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם" (תהלים קלו, ו) פירושו לפי פשוטו שהארץ צפה על מי האוקיינוס, והוא התהום (ראה ראב"ע לבראשית א, ו), כדברי רבי אליעזר במכילתא דרבי ישמעאל (בשלח, מס' דויסע פרשה א): "והארץ אינה צפה אלא על המים, שנאמר לרוקע הארץ על המים".

הבבלי (חגיגה יב: וכן ירושלמי שם פ"ב ה"א) כבר עומד על סתירה זו, ומתרץ שהארץ עומדת על המים, והמים עצמם עומדים על איזו שהיא יבשה עמוקה יותר, והם ההרים. וריב"ג מתרץ באופן אחר על ידי היפוך סדר המילים. אמנם תירוצו תמוה, תינח המשפט 'על הרים יעמדו מים', אבל כל חמשת הפסוקים שהבאנו מתארים מצב של ארץ מכוסה במים והם נסוגים ממנה, וכיצד יתורץ כל זה? ואכן ראב"ע ורד"ק על אתר מפרשים את הלשון בלי היפוך, באופנים שונים. וגם שם חותם ראב"ע בחריפות יתירה "וההופך דברי א-להים חיים, על מים יעמדו הרים, תהפוכות בלבו".

ביאורים וחידושים
על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מח"ס שערי אהרן

זאת תהיה תורת המצורע ראוי היה לסמוך כאן תורת הבתים לתורת הבגדים, כמו שאמר (לקמן פסוק נ"ה) ולצרעת הבגד ולבית, או שיאמר טהרת המצורע קודם נגעי הבגדים, כמו שאמר טהרת הבתים אחר נגעי הבתים, אלא הסדר הוא כך, קודם אמר נגעי האדם, ואח"כ דיבר בנגעי הבגדים, ולפי שהבגדים הם כבודו של אדם, ואין אדם בלא בגדים, לכן אמר טהרת הבגדים מיד, ומכיון שהתחיל כבר בטהרת הבגדים, גמר טהרת האדם שהוא תורת המצורע, ואחר שגמר דין האדם חזר לדין הבתים (צרור המור).

זאת תהיה מלת "זאת" הוא כנוי הרומז פעמים למעלה ופעמים למטה, וכאן רומז למטה, כאומר עד הנה נתפרש תורת המצורע בימי טומאתו, מתי יטמא ואיך טומאתו, אבל זאת התורה האמור לפנינו בפרשה, תהיה תורת המצורע ביום טהרתו (שם עולם).

זאת תהיה תורת המצורע זאת משמע מיעוטא, ותורת המצורע משמע רבויא, ושניהם נדרשים לענין הכתוב בפסוק הזה, כלומר בפסוק הזה מבואר, שצריך שני דברים, א' יום דכתיב ביום טהרתו, ב' כהן דכתיב והובא אל הכהן, נמצא טומאתו וטהרתו ושחיטת צפוריו והזאת דמם ותגלחתו, צריך יום וצריך כהן דכתיב תורת, לקיחת צפרים ושלוח צפור וכבוס בגדיו ורחיצתו, אינן צריכים יום וכהן דכתיב זאת (תו"כ, לק"ט לר"מ נ').

זאת תהיה מלת "תהיה" מיותרת, ומספיק היה לומר, זאת תורת המצורע, כמו שנאמר וזאת תורת הנזיר ביום מלאת וגו', וכן זאת תורת המנחה, זאת תורת האשם, על כן פירשו חז"ל בתו"כ, דמלת "תהיה" בא לומר תהיה אפילו בזמן הזה [כי לשון הויה מורה העכוב (כמ"ש במנחות ה', י"ט, כ"ז) שיהיה כן תמיד בלי השנות] כלומר הגם שקרבנותיו אין נוהגים בזמן הזה, מכל מקום טומאתו וטהרתו מפי כהן והבאת צפורים והזאתו ותגלחתו, נוהגין גם בזמן הזה (העמק דבר, מלבי"ם).

תורת המצורע תורה אחת לכל המצורעין שיהיו מביאין קרבן זה (תו"כ) כלומר מש"כ תורת המצורע, אין פירושו זאת תהיה תורת המצורע הידוע, אלא פירושו, זאת תהיה תורת כל מצורע ומצורע (שם עולם עיי"ש).

תורת המצורע מכאן סמכו חז"ל לומר, דעל לשון הרע נגעים באים, כי מלת "המצורע" נוטריקון, מוציא שם רע, עוד דרשו, נוטריקון צרי עין, והכוונה לצרעת הבתים, שהיא באה על צרי עין שאינם רוצים להשאיל, והצרעת באה בבית לפרסם לכל את הכלים שהיו אומרים שאין להם (ראשונים).

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו כתוב בספרים הקדושים, שהמדבר לשון הרע, מטמא את פיו, ואפילו דברי תורה ותפלה שיוצאים מפיו, נטמאים ונופלים לידי כוחות הטומאה, לכן אמר דוד המלך (תהלים ל"ד) נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב, כלומר קודם נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, ורק אח"כ סור מרע ועשה טוב, כי אילולא כך, אין הטוב מגיע למקומו הנכון, אבל אם המצורע חוזר בתשובה ומיטהר מחטאו, אז באים על תיקונם כל דברי התורה שלמד עד כה, ורק עתה הם מתייחסים לזכותו, וזהו מה שאמר הכתוב, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, כלומר אימתי תורתו של המצורע מתקבלת, רק ביום טהרתו, שאז היא באה על תיקונה, ואילו עד לטהרה, אין לה כל ערך (מש"ת בשם קומץ המנחה).

ביום טהרתו והובא אל הכהן פשוטו של מקרא משמע, שביום טהרתו מיד והובא אל הכהן, שלא ישהה, כלומר משעברו סימני הטומאה, ואפשר להכריז על טהרת המצורע, שוב אין לדחות אותה הכרזה (תו"כ, מלבי"ם, הגרש"ר הירש).

והובא אל הכהן כתב הרמב"ן, תחלה אומר שזאת תהיה תורת המצורע ביום שירצה להטהר שיובא אל הכהן, כי אין לו טהרה לעולם אלא על פיו, ואח"כ פירש כי הכהן יצא אל מקום מושבו מחוץ למחנה, והוא לא יבא אליו אע"פ שנתרפא [תירץ בזה מה שאמר והובא אל הכהן, ואח"כ אמר ויצא הכהן, על כן אמר דזהו פירושו, שאם ירצה להיטהר, והובא אל הכהן, כלומר הרי הוא מוכרח אל הכהן, ואח"כ פירש פרטי הדברים, דהיינו שיצא הכהן אליו , כור זהב] ומדרשו בתו"כ, והובא אל הכהן, שלא ישהה, כלומר ביום שיטהר שיתרפא מנגעו, יובא על כרחו אל הכהן [וזהו דלא כמש"כ בתחלה, שביום שירצה להטהר יובא אל הכהן] ע"כ.

וכן פירש הראב"ע, דמש"כ "והובא" פירושו בעל כרחו, כי אחר שיסור נגע הצרעת, לא ירצה להביא מה שמחויב ע"כ.

ויש מפרשים והובא אפילו חולה, כלומר אפילו שאינו יוכל לילך ומוכרח להיות מובא על ידי זולתו, אעפ"כ חייב לבא (פענח רזא, מהר"י מווינא).

יעקב הייזלר

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ה'צמח צדק'

דורש טוב לעמו

עם סיום שנת ה-155 שנה להסתלקותו סקירה קצרה אודות מלחמתו העקבית
של כ"ק אדמו"ר הגה"ק ה'צמח צדק' מליובאוויטש זי"ע

במפירי הברית ה"משכילים" אשר ביקשו לקעקע את מסורת ישראל סבא ועל עמידתו בראש ועידת הרבנים ההיסטורית שהתקיימה בשנת תר"ג בעיר פטרבורג נגד תקנות הממשלה שביקשה להצר את דרכם של יראי ה'

לצד עוצם גאונותו הגדולה הן בתורת הנגלה והן בתורת הנסתר וקדושתו הנשגבה והפלאית, התפרסם כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדל מליובאוויטש בעל ה'צמח צדק' זי"ע בעולם היהודי בעוצם פעולותיו הכבירות ומסירותו הבלתי נלאית לטובת הכלל והפרט בהיותו דורש טוב לעמו, כאשר לא נח ולא שקט בכל שנותיו מלפעול במסירות נפש לטובת כלל ישראל.

ביריעה שלפנינו בחרנו להביא פרק מיוחד מתוך מסירותו למען הכלל, והוא השתתפותו ועמידתו בראש ועידת הרבנים המפורסמת בעיר פטרבורג בשנת תר"ג, וכפי המתואר בספרי דברי הימים ובייחוד בספרות החב"דית בארוכה וכפי שחרט את הדברים עלי גיליון כ"ק אדמו"ר הרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע בקונט' 'הצמח צדק ותנועת ההשכלה'.

דמות קדשו של רבינו

מלחמת המשכילים

היה זה במשך השנים תקצ"ה-תקצ"ח, אז החלו המשכילים מארץ אשכנז לפרוש את רשתם על רוסיה, וואהלין, פולין וליטא, בראשם ד"ר מנחם לילנטאל יליד העיר מינכן, שמקום מושבו ופעילותו היה בריגה.

המשכילים החלו להתעסק ביתר שאת בהפצת רעיון הכרח לימוד ההשכלה בקרב יהודי רוסיה, הם יצרו קשרים עם פקידי ושרי פקידות שר ההשכלה הרוסי.

המשכילים אף לחמו נגד תורת החסידות באמצעים של עלילות שווא ובמלשינות בדויה.

המשכילים הודיעו לממשלה שעיקר ההתנגדות לתוכנית הזאת תבוא מצד החסידים, ובעיקר מראשם - הוא הרבי ה'צמח צדק', ולכן נצטוותה הבולשת לחקור אודות מהותו ומעמדו.

לצורך זה בא שוטר מיוחד לליובאוויטש שחקר את הרבי וערך חיפוש בביתו.

מרוב התרגשות ופחד חלה ה'צמח צדק' ונפל למשכב. ועד כדי כך גבר הפחד מהלשנות חדשות, אשר ה'צמח צדק' ניסה אז לפרוק מעליו את עול נשיאות "כולל חב"ד", שקשור עם אוסף כספים, ויכול להיות אמתלא להלשנות ומאסרים.

שמחתם מהולה בתוגה

בקובץ "אהלי ליובאוויטש" (ח"ג) נכתב, כי בגיליון השישי של 'איזראיליטישע אננאלען' שנדפס בשנת הת"ר שהו"ל הד"ר מ. יוסט נדפסה הודעה מווילנא, שהמשכילים היהודים שמחו מאוד לקראת הבשורה שהממשלה אומרת לנטוע את ההשכלה בקרב היהודים, ואולם שמחתם מהולה בתוגה, כי מורדי האור - או לאמור בדיוק כת החסידים - שבמספרם הרב ובתקיפותם מכריעים את המשכילים, יכולים לשים מכשולים לשאיפות הממשלה, "עכשיו נודע לנו כי החסידים משתדלים להקים להם לרב הפלך את הצדיק המפורסם ר' מנדל מליובוויטש (בזמן ההוא רצה המיניסטריום להנהיג רבנים פלכיים בכל המדינה) ואם חלילה חפצם יצלח בידם, אז כל תקוות הממשלה תישא הרוח, ועל כן קודם כול על הממשלה לשבר את הכוח הזה המתייצב כנגדה כצר ולהסיר את השפעת החסידים".

"הגיליון הזה נמסר להגראף אוברוב, מיניסטר ההשכלה, ובאותו זמן בא לפטרבורג הד"ר לילנטל, שנבחר מטעם הממשלה הרוסית להיות אפוסטול של ההשכלה בקרב היהודים.

"האיש הזה היה יהודי גרמני, מנהל ביה"ס בריגא, הוא היה משכיל קנאי, את ההשכלה אהב לשמה והאמין בתום לבו בהבטחות הטובות שהבטיחה הממשלה לעשות עם היהודים ולא ראה שיש לה כוונה אחרת ועל כן היה מסור למשלחתו בלב ונפש ולא נרתע לאחור גם ממלשינות, כל האמצעים היו כשרים אצלו ובלבד שיגיע אל מטרתו.

"הממשלה הרוסית ציוותה עליו לנסוע אל הערים הגדולות ולהכשיר את היהודים היושבים בהם לקבל את הטובה שהממשלה ביקשה להושיט להם.

"לילנטל נסע לעשות שליחותו ובמכתבו הראשון ששלח ע"ש הפקיד במיניסטריום לענייני השכלת היהודים - דוקשט דושינסקי – הודיע, כי היה לו משא ומתן עם החסידים שבמינסק ובוויטבסק והבין כי מצדם עתידה לבוא התנגדות עצומה והממשלה צריכה אפוא להתערב בדבר הזה, ולדכאם באופן היותר קשה וכעבור שישה ימים מוסיף לילנטל לכתוב שמה עוד: "הבערות והפראיות רבוכת בייחוד בין היהודים בפלכי דרומית מערבית שבהם החסידים מושלים בכול, יהודים מזוהמים ומגדלי זקן שנגע בהם אור ההשכלה מודיעים בגלוי כי בלי התערבות נמרצה מצד הממשלה אי אפשר יהיה לעשות שם מאומה, כי הפנטיקים ישתמשו בכל תחבולות לנגד רצון הממשלה, אנכי רואה, כי המשפט שהוצאת אתה אדוני והוד המיניסטר אוברוב ע"ד החסידים היה מתון יותר מדי". ולילנטל ביקש רשות לפנות במכתב בדרך אופיציאלי אל הרבי רמ"מ מליובאוויטש, לדעת מה ישיב על דבריו.

"אך הממשלה הייתה כביכול יותר ליברלית מהד"ר הקנאי הזה, ופקפקה מעשות כעצתו. הפקיד הנזכר דוקשט דושינסקי כתב ללילנטל "אתה ד"ר נכבד כותב ע"ד התערבות נמרצה מצד הממשלה, אבל הגידה נא מה טיבה של התערבות זו? ואיך להוציאה לפועל".

עד כמה פרושה מצודת הרבי?

אין אנו יודעים מה ענה על זה לילנטל, אבל אפשר להבין את תשובתו ממעללי הרשות, כאשר שלח המיניסטר אוברוב, שר ההשכלה, אל המיניסטר של העניינים הפנימיים, כי מצאו שהיהודים דורשים לגנאי מה שהממשלה באה להשכיל את היהודים ובייחוד הייתה הכת הידועה הנקראה בשם חסידים, ששמה לה קן בפלכי רוסיא הלבנה ושבראשם הוא איזה רבי בשם הרב מנדל ליבוויצר שמשתדל בכל כוחו להניח מכשולים על דרך הממשלה, וע"כ אני מבקש את הוד מעלתך להודיעני אם נמצא בהדפרטמנט של בעלי האמונות הזרות ידיעות על דבר הליובוויצר הזה, מהות האיש הזה ועד כמה פרושה מצודתו על קהילות היהודים בכלל ועל כת החסידים בפרט.

המענה של המיניסטר לעניינים הפנימיים לא היה רצוי לאוברוב, הוא הודיע שבדפרטמנט אין כל ידיעה ע"ד האדמו"ר, ואח"כ הוא מוסיף: "לי נודע אמנם ממקור פרטי, כי הרב של היהודים הרב מנדל ליובוויצר הוא באמת נכבד מאוד אצל היהודים ויש לו השפעה גדולה על היהודים היושבים ברוסיא הלבנה ובליטא. וכבוד הזה הוא נוחל יען שהוא מצאצאי אחד מתלמידי ה"בעל שם" שבראשית המאה הי"ח נחשב אצל היהודים למשיח שהופיע שלא בזמנו".

גם הגראף בנקנדורף נשיא הז'אנדרמים, הודיע

לו כי זה האיש שהמיניסטר דורש לדעת אותו הוא הרב מנדל שניאורסון הנכתב במפלגת הסוחרים, מדרגה שלישית בעיר בבינוביץ (עיר קטנה בפלך מוהילוב) הנהגתו ומוסריותו טובות גם אין ברעיונותיו דברים מתנגדים לחוקי הארץ, בעסקו תמיד בתורת היהודים הוא כל כך בקי בה עד שאנשי כת החסידים שהוא נמנה עליהם, וגם ה"מתנגדים" פונים אליו בשאלות בעניינים הנוגעים לדתם, ובשביל זה באים אליו יהודים גם ממקומות אחרים לשמוע מפיו פתרון שאלות כאלה, ובזה לפי הנראה, יש לו השפעה על בעלי אמונתו שמכבדים אותו כבוד גדול, וזולת זאת מפני הכבוד שהם מכבדים את אבותיו שהיו רבנים גדולים.

הדברים האלה הגדילו ביותר את החשד בלב אוברוב שהיה גדול, וע"כ מבלי שים לב לעדותם של המיניסטר לענייניים הפנימיים השתדל אוברוב שתעשה פקידות הז'אנדרמים השגחה מעולה ונסתרה על בית אדמו"ר ולפי הנראה עשו בזמן ההוא גם חיפוש בביתו מה שהרעיש אותו מאוד.

בשנת תר"ב כשהיה לילנטל בעיר ואלוז'ין אצל הר"מ ר' יצחק מולוז'ין ז"ל כתב אל המיניסטריום לאמר: "אבל אחרי שנודע לי פה, שהחסידים שמוויטבסק מתנגדים לרצון הממשלה ואנכי ירא פן יביטו בקנאה על אותות הכבוד שהראיתי להר"ר יצחק מולוז'ין, שלחתי מכתב ידידות רבה להרבי הגדול של החסידים רבי מנדל שניאורסון בלובויץ להודיעו שאני נכון לבוא אליו ולהניח את דעת חסידיו".

הפגישה עם הרבי

הד"ר לילנטל אכן הודיע במכתבו למיניסטריום וכתב לו: "אנכי נסעתי לליובויץ לראות את הרמ"מ, הוא כבן ארבעים וחמש, לא רם הקומה ומתנהג בפשטות גמורה".

ד"ר לילנטל הציע לפני הרבי כי ישתתף בוועידת הרבנים שתתקיים בעיר פטרבורג, אך הרבי סרב מתחילה לקבל את הדבר הזה על עצמו, ואמר כי הוא לא בריא ועדיין לא שב לאיתנו מחוליו האחרון.

למעשה גם החסידים שבוויטבסק לא רצו מתחילה שיקבל עליו הרבי השתתפות בוועידה, היות ולא נעלם שהממשלה כבר החליטה להביא את ההשכלה בזרוע בקרב היהודים, ואם ישתתף הרבי בוועידה אז יפרסמו המשכילים, כי גם הרבי מסכים לדעותיהם, ובאמת רק זאת הייתה מטרת הד"ר לילנטל בהזמינו את הרבי.

ההזמנה לוועידה

אולם תוך זמן קצר שינו חסידי וויטבסק את דעתם. לילנטל אכן מיהר לעשות את רצון החסידים, ובטרם שהוחלט הדבר בדרך רשמי בבית פקידות המיניסטריום, מהר לילנטל להודיע לרבי כי הוא מוזמן אל הוועידה ע"פ בקשת החסידים. לילנטל הודיע לרבי שהוא מוזמן וביום שנקבע הוועידה פנה לילנטל אל המיניסטריום בהצעה זו:

"הרב היותר חשוב בין היהודים הרוסים הוא ר' מנדל מליובויץ כי החסידים שבוויטבסק, מוהילוב, טשרניגוב, קיוב, חרסון ומינסק מנשאים אותו עליהם לראש. הם נכנעים לפניו בלי גבול, והסכמתו לרצון הממשלה תהיה לחסידים לחוק ולא יעבור.

לרגלי הצעה זו של הד"ר לילנטל, פנה המיניסטר אוברוב אל הגנרל גוברנטור של פלכי וויטבסק סמולנסק ומוהילוב לאמר:

"אנכי חושב לנחוץ להזמין בתור חבר הקומיסיא את אחד מרבני החסידים, שהם חלק גדול מיישוב היהודים ברוסיא הלבנה ובליטא. מהידיעות שבאו אל המיניסטריום נראה שהחסידים שמו להם לראש את מנדל שניאורסון שהוא מלבד מעלותיו המוסריות גם בעל שכל בריא ועל כן אם כ' הגנרל גוברנטור מסכים לבחירה זו יואיל נא להודיע את הר"מ שניאורסון שיסע לפטרבורג". הדבר מצא חן גם בעיני הגנרל גוברנטור והרבי אושר בתור חבר, ואף הרבי הודיע לאחר מכן שנעתר להגיע לאסיפה.

ארבעה חברים

למעשה, באותה אסיפת הרבנים, היו רק ארבעה חברים נבחרים מכל היהודים שבמדינת רוסיה ואגפיה - אוקראינה וואהלין ופולין.

לא הייתה זו ועידת רבנים רגילה. לא הוזמנו אליה רבנים רבים כפי הנהוג בדרך כלל, אלא ארבעה אישים בלבד:

ה'צמח צדק' - אשר ייצג את החסידים, הגאון רבי יצחק מוולוז'ין - אשר ייצג את הליטאים, מר בצלאל שטרן מנהל בית ספר באודסה - נציג המשכילים, ומר ישראל הלפרין נציג הסוחרים.

ההזמנה לא הייתה עניין של רשות, אלא חובה. לאחר שנים רבות נודע כי ה'צמח צדק' אולץ לבוא לוועידה.

אוברוב שמח מאוד על שנבחרו גדולי ישראל אלה. הוא חשב כי הסכמת הרבנים הגדולים - אעפ"י שבאו באונס - תפעל על היהודים שיקבלו עליהם את גזרת ההשכלה ברצון.

הכנות מיוחדות

החששות ממהלך הוועידה והשלכותיה, הביאו את גדולי המנהיגים להתכונן באופן מיוחד. ה'צמח צדק' התכונן בשלושה דרכים: כתיבת 'ספר החקירה', תפילה על ציון אמו והכנת עוזרים מיוחדים אשר ילוו אותו במהלך הוועידה.

כתיבת 'ספר החקירה' - היה ברור כי נציגי השלטונות והיהודים המשכילים ינצלו את הוועידה כדי לנגח שוב ושוב את דת משה וישראל, לכן ראה ה'צמח צדק' צורך חיוני, להכין תשובות ומענות בנושאי אמונה, ותמיהות צפויות לגבי תורת הקבלה והחסידות. לשם כך, כתב חיבור מיוחד ובו ביאור נושאים באמונה קבלה וחסידות, ונקרא בשם "ספר החקירה" וגם "דרך אמונה". לאחר הוועידה הוסיף על החיבור והשלימו, וכשבעים שנה לאחר מכן, בשנת תרע"ב, הספר נדפס ויצא לאור.

תפילה על ציון אמו - בימים שלפני הוועידה, נסע לעיירה ליאזנא, שם נשא תחינה על ציון אמו הרבנית דבורה לאה ע"ה, אשר כמפורסם אצל חסידי חב"ד, כאשר היה קטרוג על אביה בעל התניא ונגזר עליו להסתלק מהעולם, הודיעה הרבנית דבורה לאה בפני בית דין מיוחד, כי היא מחליפה את אביה, ואכן זמן קצר אחר כך הסתלקה.

במהלך אותה תפילה על ציון אמו קיבל ה'צמח צדק' הוראות שמיימיות, כיצד עליו לנהוג, כפי שסיפר לימים:

"בשנת תר"ג, כשנקראתי לאסיפת הרבנים בפטרבורג הייתי על ציון אמי הרבנית הצדקנית דבורה לאה בליאזני, ותספר לי שבגלל המסירות נפש שהיה לה, בשביל חסידים וחסידות זכתה להיות גם בהיכל הבעל שם טוב, לעורר רחמים עבורי ותבקש מהבעש"ט שיתן לה איזו סגולה עבורי שאוכל בעזרת השם יתברך, לעמוד נגד המנגדים על תורת החסידות.

"ויאמר לה הבעש"ט: בנך הנהו בקי בחמשה חומשי תורה, בתהלים, וב"תניא" בעל פה באותיותיהם וכתיב "ויהי חתת אלקים גו'" חתת ראשי תיבות, חומש תהלים תניא, והבקי באותיותיהם משבר כל העלמות וההסתרים".

הכנת מלווים מיוחדים - לפטרבורג נסע עם בנו השני, רבי יהודה לייב, לימים האדמו"ר מקאפוסט, אשר למרות גילו הצעיר בהיותו כבן ל"ב שנים נחשב לת"ח מופלא הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות. לצד בנו התלמיד חכם, ביקש האדמו"ר גם מלווה אשר מבין היטב בענייני עולם בכלל ובפטרבורג בפרט, ולשם כך הזמין לליובאוויטש את הרב שמריה פייטלסון, בנו של החסיד ר' מרדכי מליעפלי, מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן. ר' שמריה כאביו, היה סוחר גדול ששהה תדיר בפטרבורג, והיה בקשר טוב עם השלטונות. וכאשר הגיע לליובאוויטש, נערכו הכנות נדרשות לוועידה. כמו כן, במהלך הוועידה עמד לימין הרבי הגביר החסידי שהתגורר בעיר, הרב חיים מאשייעוו.

ה'צמח צדק' יצא מליובאוויטש בדרכו לפטרבורג, יחד עם בנו רבי יהודה לייב, ר' שמריה פייטלסון וכן עשרות ספרי הלכה וחסידות, כתבי חידושיו וכמות של נייר, בכדי שבזמנו הפנוי יוכל ללמוד ולהעלות חידושים על הכתב.

ובחששו שמא התנגדותו תעלה לו בחייו, לקח אתו את התכריכים לקבורה.

נציג הציבור הליטאי לוועידה, הגאון רבי יצחק מוולוז'ין, חשש מאוד מהתנכלות של השלטונות כלפיו, בגין דעותיו. הוא פחד שמא בגין דברים נחרצים שיישא בוועידה, ייענש בהגליה לסיביר ולכן הביא עמו לפטרבורג אדרת כבשים, למקרה ויישלח לגלות בסיביר הקפואה.

דרישות שר הפנים

באסיפת הרבנים בשנת תר"ג, דרש שר הפנים, שאסיפת הרבנים תסכים לרצון הממשלה לעשות תיקונים בדת ולאסור את תורת החסידות איסור עולם. כן דרש הטלת חובה על הילדים היהודיים ללמוד לימודים כלליים לפי תוכנית ממשלתית ועוד.

אילו זממו של שר הפנים היה יוצא אל הפועל, החינוך היהודי המסורתי היה מקבל גוון שונה לחלוטין. תוכן הלימודים היה נקבע לפי ראות השלטונות ואנשי הרוח המשכילים והגויים. בלימודים כאלו טמונים כמובן דברי כפירה רבים וכן עיוות העובדות ההיסטוריות כלפי העם היהודי. בשל כך, מבחינתם של שומרי המצוות, ועידה זו הייתה קרב אמיתי על עתיד החינוך היהודי.

המנהיגים עמדו בתוקף

הוועידה החלה לאחר חג השבועות תר"ג ונמשכה עד חודש אלול. הרבי ה'צמח צדק' עמד בכל כוחו וחירף נפשו הקדושה נגד הצעתה המרושעת של הממשלה. הוא הוכיח, תוך כדי הצגת ראיות ברורות, כי חל איסור מוחלט לערוך תיקונים בחוקי התורה, והוכיח בצורה בהירה וברורה את החיוב שבלימוד תורת החסידות.

שר הפנים הרוסי, שבנוסף על היותו רשע אשר כל מגמתו הייתה להצר ולהעיק לירא ה', היה גם משוחד מהמשכילים ועמד בתוקף לצידם, דרש בתוקף שכל הרבנים יצביעו ויחתמו פה אחד על הפרוטוקול שהכינה הממשלה ובה תכנית מיוחדת שילמדו ילדי ישראל שהשר ועוזריו תכננו, וציוו על ארבעת הקרואים ה'צמח צדק', רבי יצחק מוואלוז'ין, ר' ישראל הלפרין והמלומד בצלאל שטרן לחתום על התכנית.

בראות ה'צמח צדק' שהמצב מסוכן עמד ואמר: "הממשלה קראה אותנו כדי לשמוע את דעתנו אנו ולא כדי לחתום על מה שתכננו אחרים. אני הכריז ה'צמח צדק' - מסרב לחתום ומתפטר מהשתתפותי באסיפה.

ד"ר לילנטל שעמד מצד השר לחש באוזנו של שר ההשכלה, ומיד קם השר מרוגז ואמר בקצף: "הרי דינא דמלכותא דינא!

ה'צמח צדק' מסר נפשו עבור יהודים

הצאר ניקולאי ימ"ש קרא פעם לאסיפת רבנים בפטרבורג, והביא לפניהם נייר חלק וביקש שיחתמו את שמותיהם והתחייב שלא יכתוב שום דבר לרעת היהודים, וטען הרה"ק בעל ה'צמח צדק': חכמינו ז"ל קבעו אין אמונה בגוים (חולין קלג:), ומיאן לחתום ולא פחד ממנו ומאיומיו.

לימים התפאר אחד מהשרים בפני מיודעו היהודי ואמר לו שהיה שם יהודי אחד שראינו בו שרצונו למסור את נפשו על קידוש ה', אבל אנו לא רצינו למלאות את תאוות לבו...

צדיקי בית קארלין הפליאוהו והעריצוהו יותר מכל בית אביו - ווייל ער האט זיך מוסר נפש גיווען פאר אידן'ס וועגן...

(הרה"ק רבי מרדכי חיים סלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" ח"ב, עמ' ריד)

ענה לו ה'צמח צדק': דינא דמלכותא דינא הוא רק בעניינים גשמיים ולא ביחס לענייני מלכות שמים, כן דינא דמלכותא דינא הוא רק ביחס לדיני ממון כגון מסים וארנוניות ואילו מנהג ישראל תורה היא ולא ניתנה רשות לאף אחד לבטלו..

עתה שאל השר: האם גם מנהגן של הנשים לכסות את פניהן בידיהן בשעה שמדליקות נרות של שבת - הוא גם כן תורה? ענה לו ה'צמח צדק': אכן, גם זהו תורה, וכן מצינו בירושלמי שמנהג נשים תורה הוא.

כ"ב עונשי מאסר

היו"ר כעס מאוד והוכיח את ה'צמח צדק' והפחידו במאסר כבד כמזלזל בחוקי המלוכה, ורק בהתחשב שזוהי הפעם הראשונה יקל במשפטו, והתרה בו לשמור את עצמו להבא ולמלא חובתו לעזור להביא לידי פועל את חוקי הממשלה לטובת היהודים אזרחי המדינה.

הוועידה נפסקה ואחרי שעה הודיעו ל'צמח צדק' שהוטל עליו עונש מאסר בית שלושה ימים באחד ממעונות בית פקידות שר ההשכלה, ובמשך שלושת ימי המאסר הנה זולת משרתו ר' ישראל חייקין, לא יבוא אליו איש. והובילו את ה'צמח צדק' לאחד הבתים של בית פקידות שר ההשכלה תחת משמר שוטרים לילה ויום.

אזהרתו של סגן שר ההשכלה וההפחדות לא עשו רושם על ה'צמח צדק'. על פי סיפורו של החסיד ר' ישראל חייקין שהיה משמש את ה'צמח צדק' בכל משך ימי שבתו בפטרבורג - הוטלו על ה'צמח צדק' בתקופת אותה אסיפה כ"ב פעמים עונשי מאסר בית, ליום-יומיים או שלושה ימים ולסיבה זו נתארכה האסיפה יותר מהזמן שהוגבל לה, הוועידות החלו מאחרי חג השבועות עד תחילת אלול תר"ג.

מרידה במלכות

מסופר, כי במהלך האסיפה שאל שר הפנים הרוסי את ה'צמח צדק': הרי התנהגותך היא מרידה במלכות?! השיב לו ה'צמח צדק': מורד במלכות חייב מיתה בגוף, לעומת זאת מורד במלכות שמים, חייב בנפש. ואיזו היא מרידה גדולה יותר?!

כמו"כ מספרים, כי הגאון רבי יצחק מוולוז'ין שאל אז את ה'צמח צדק': "הרי הנכם מאבדים את העולם הבא"? ענה לו ה'צמח צדק' אם לא יהיה עולם הזה לכלל ישראל, לשם מה לי העולם הבא של הקב"ה... ואכן בליובאוויטש הנהיגו בניו של ה'צמח צדק' תענית ואמירת תהלים בכל יום בציבור ובהרבה קהילות ישראל גזרו על תענית ציבור.

המצב היה מורכב ביותר, והגאון רבי יצחק מוולוז'ין חשש מהתנכלות השלטונות לה'צמח צדק', ולכן שוב תמה בפניו: "הרי כל דבר יש לעשותו על פי תורה, והיכן מצינו בתורה שצריכים למסור את הנפש ממש כשמדובר בענייני השכלה?".

השיבו ה'צמח צדק': "מסירות נפש אין אנו מוצאים בתורה ואילו קידוש ה' כן, וקידוש ה' אין לו שיעור".

בספר 'מרביצי תורה מעולם החסידות' (ח"א) כותב הסופר הנודע ר"א סורסקי הי"ו: "נהירנא שסיפר הרה"ק רבי מרדכי חיים סלונים זצ"ל בירושלים כי הצוררים התרברבו אח"כ שהבחינו כי ה'צמח צדק' משתוקק למסור את נפשו אדרבנן, ונדברו ביניהם לא למלא את חפצו ותאוותו".

הגזירה בוטלה

כאמור, ה'צמח צדק', הוביל קו חריף מאוד נגד ה'תיקונים' ובעד לימוד החסידות, ובשל כך נעצר כ"ב פעמים במהלך הוועידה, בכל פעם לימים ספורים. היהודים ברחבי רוסיה הביעו הזדהות עם עמדתו, ובכל הקהילות היהודיות ברוסיה התאספו לתעניות ציבור. הדבר עורר סערה גדולה בעולם היהודי וכתוצאה מכך שר הפנים נסוג מכל הצעותיו ב"תיקונים", לימוד תורת החסידות הותר כפי שהיה בתחילה וגם גזירת הלימודים הכלליים לילדי ישראל בוטלה.

בסופו של דבר עברו מספר שנים ולילנטל ברח מרוסיא

אחדות בין החסידים והליטאים

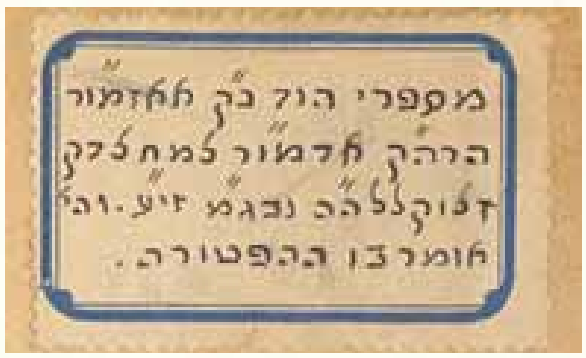
הוועידה ההיסטורית בפטרבורג נתפסה בעיני הציבור החרד לדבר ה' כאסון לתורת ישראל, ומאידך, במהלך ההכנות לוועידה ובוועידה עצמה, נרקמה אחדות בין החסידים והליטאים.

המחלוקת שפרצה בדור הראשון ליסוד החסידות והמשיכה בימי רבנו הזקן בעל התניא, הלכה ודעכה עם השנים, כאשר הליטאים נכחו לדעת כי החסידים שומרים על קלה כחמורה. עוד בזמן ההכנות לוועידה, הוקם ועד מיוחד בעיר ויטבסק, בו היו חברים עשירים ועסקנים חסידים וליטאים כאחד.

ואילו הפגישות בין ה'צמח צדק' ורבי יצחק מוולוז'ין הניבו תוצאות מיוחדות. החסיד ר' יצחק רובשוב, מעסקני חב"ד אשר סייע לאדמו"ר ה'צמח צדק' בימי שהותו בפטרבורג, אמר כי אודות הפגישה ביניהם שוחחו מושלי המשלים ואמרו כי בפגישת מנהיגי הליטאים והחסידים, נודע למתנגדים כי גם החסידים הם גאונים, ולחסידים נודע כי גם המתנגדים הם צדיקים...

אדמו"ר הריי"צ מציין באחת מאגרותיו, כי הקירוב הכללי בין החסידים והמתנגדים השפיע לטובה על היחס הכללי בין המתנגדים והחסידים, עד כי בכמה מקומות נתאחדו גם בענייני הפרט ויהיו למשפחה אחת.

(הסופר רש"ז ברגר הי"ו, "תולדות חב"ד בפטרבורג" פרק ה')

חלק מאוסף ספריו נשרף בשריפה הידועה בליובאוויטש. אחד מהספרים ששרדו הוא ספר תנ"ך שעל כריכתו מבפנים ישנה מדבקה, שעליה כותב כ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע: **"מספרי הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והי' אומר בו ההפטורה"**

בהיותו מדוכא ומיואש לאמריקה, הוא הבין כי אי אפשר ללכת נגד רצון העם ומלבד זאת ראה שהממשלה אינה רוצה כלל בהשכלת היהודים, ותחת ההבטחות הטובות שהבטיחה באו מעשים כלל לא טובים.

עם הקנטוניסטים

השלטונות ביקשו להשאיר את ה'צמח צדק' בפטרבורג לצמיתות, כדי שיהיה רחוק מהקהילות היהודיות החשובות וזאת על מנת למנוע את השפעתו על היהודים. אולם אירועים בלתי צפויים גרמו לשלטונות להורות לו לעזוב את העיר.

ומעשה שהיה כך היה: בעת ההיא שהתה קבוצה גדולה של קנטוניסטים במחנה חיל הים בקרונשטט שליד פטרבורג, והללו פנו אל מפקדיהם בבקשה להרשות להם להזמין את הרבי מליובאוויטש לנאום בפניהם. המפקדים העבירו את הבקשה אל שר הצבא ולאחר שהחליט למלא את בקשתם, ביקש משר הפנים להודיע לרבי את בקשת החיילים היהודים ולבקש ממנו למלא את בקשתם של החיילים. השלטונות מצידם החליטו להיענות לבקשת החיילים, בהנחה כי באמצעות הכבוד שהרבי ינחל

פנים בית הכנסת צמח צדק בעיר העתיקה ירושלים תובב"א

באותו מעמד הוא יהיה משוחד ויעשה כרצונם...

ה'צמח צדק' ענה שהוא מוכן למלא את בקשתם של החיילים באחד מימות החול שייקבע לכך. האישורים הדרושים סודרו, ההכנות נערכו ובאחד הימים הראשונים של חודש מנחם-אב הגיע אדמו"ר ה'צמח צדק' בלוויית כחמישים חסידי חב"ד אל מחנה הצבא בקרונשטט.

היה זה, כאמור, סמוך לחודש אלול והרבי דיבר בפני החיילים על נושא התשובה, אמר בפניהם מאמרי רז"ל ממדרש איכה והסביר להם את הדברים בשפה המדוברת, כלומר באידיש, בהדגישו את מסירות נפשם של בני ישראל על הדת והתורה, עודד אותם בדברי התעוררות וחיזוק לשמירת הדת, וסיים כי חובה על כל אדם להעתיר תפילה לשלום ארץ מולדתו ומנהיגיה.

הקנטוניסטים התחזקו מאוד מהדברים המיוחדים שהשמיע בפניהם ה'צמח צדק', וכעבור מספר שבועות בלבד כבר דרשו את בואו שוב אליהם. לבקשתם הצטרפו קנטוניסטים ממקומות אחרים ושלטונות הצבא נענו גם לבקשה שלהם.

מאידך, הגיע אל הרבי ה'צמח צדק', פקיד ממשלתי אשר סיפר כי הופעתו בפני הקנטוניסטים יוצרת שערורייה גדולה בצבא, ולכן שרי הממשלה 'שמו עין' על מעשיו. בכל אופן - הודיע הפקיד ל'צמח צדק' - כאשר יגיעו הקנטוניסטים, הם יתקבצו בכיכר בתוך המבצר הפטרופבלי, ושם יישא דברים בפניהם.

באחד הימים הראשונים של חודש אלול, נאספו אל החצר הראשונה של הפטרופבלסקי קרפוסט (המבצר הפטרופבלסקי), יותר משש מאות חיילים-קנטוניסטים, והרבי אמר בפניהם מאמר חסידות בסגנון מיוחד על המילים 'שמע ישראל'.

את דבריו סיים הרבי בדברים המיוחדים הבאים:

"כשמתעוררת שאלה של המרת דת חלילה - חייב כל יהודי למסור את נפשו ממש, וגם כאשר הצאר בכבודו ובעצמו מצווה להמיר את הדת, צריכים למסור את הנפש ולא לשמוע בקולו!".

כאשר הרבי סיים את הדברים וביקש לחזור לאכסנייתו, עשרות חיילים ביקשו ממפקדיהם אישור ללוות את הרבי, והם נענו. כך הלך הרבי מחצר המבצר לאכסניה כשהוא מלווה בעשרות חיילים יהודיים, אשר נחטפו מביתם בעודם ילדים רכים ונאלצו לשרת בצבאו של הצאר שנים ארוכות.

ההשפעה האדירה של הרבי על הקנטוניסטים הביאה את השלטונות למסקנה מהירה, כי כדי למנוע את השפעתו הגדולה של הרבי על החיילים, עליהם לחזור בהם מההוראה שנתנו לאדמו"ר ה'צמח צדק' להישאר בפטרבורג והם הודיעו לרבי כי בתוך ימים ספורים עליו לעזוב את העיר ולשוב לליובאוויטש.

חמש שנים מאוחר יותר, ביקר הצאר הרוסי במחנה חיל הים בקרונשטט. באותו ביקור הוצגו בפני הצאר חיילים קנטוניסטים אשר שמעו את דברי הרבי בשעתו, והללו הציגו לפני הצאר את יכולתם הצבאית. כששאל הצאר לשמותיהם, נענה על ידי מפקדם והלה החל למנות את שמותיהם, שמות יהודיים מובהקים. כעס הצאר מאוד וגזר על החיילים להמיר את דתם מיד. ניגשו החיילים לצאר ואמרו לו:

"אדוננו המלך, לפני כחמש שנים ביקר אצלנו הרבי מליובאוויטש, והוא אמר לנו שאסור להמיר את הדת, גם אם הצאר בכבודו ובעצמו יצווה עלינו לעשות זאת. הרבי אמר לנו למסור את הנפש אם יאלצו אותנו להמיר את הדת!"

מול עיניו המשתוממות של הצאר, קפצו החיילים לים וטבעו...

מקורות למאמר: תולדות רבותינו נשיאינו, תולדות חב"ד, תולדות חב"ד בפטרבורג, קובץ אהלי ליובאוויטש, ספר התולדות, ועוד.

רננו צדיקים אינו מן המזמור

האם היה מנהג באשכנז וצרפת מנהג של הוספת פסוק 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול שבליל פסח?
מהיכן נובע פסק ההלכה המפתיע המופיע אצל הרבה פוסקים אשכנזיים, שאין לומר 'רננו צדיקים' אחר הלל הגדול בליל הסדר.

בליל הסדר הבא עלינו לטובה בקרוב, נשב ונאמר בנוסח ההגדה את פרק קלו שבתהלים המכונה 'הלל הגדול' בליל הסדר, בסוף ההלל שאומרים אחר כוס רביעי. מקורו של מנהג זה נמצא בפרק ערבי פסחים (פסחים קיח.): "תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול, דברי רבי טרפון... מהיכן הלל הגדול? רבי יהודה אומר: הודו עד נהרות בבל". דין זה נפסק בשולחן־ערוך (או"ח תפ, א): "כוס רביעי מתחיל 'לא לנו' וגומר עליו את ההלל. ואינו אומר יהללוך, אלא אומר אחר גמר ההלל 'הלל הגדול' שהוא מהודו לה' עד על נהרות בבל, שהם כ"ו כי לעולם חסדו".

ב"משנה־ברורה" על אתר (סק"ג) מופיעה ההערה: "עד על נהרות בבל - ואינו אומר רננו צדיקים!". המתבונן בהערה זו עומד ותמה: מדוע תעלה על דעתנו לומר 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול?

הערה זו אינה חידוש של ה'משנה־ברורה', אלא נמצאת כבר בפוסקים שלפניו, כגון ה'מגן אברהם' שמקורו ב'דרכי משה שם', וכן ב'חק יעקב' ו'אליה רבה' שם. כולם מציינים שאין לומר 'רננו צדיקים'! הנה לדוגמא לשון ה"דרכי משה": "וכתב מהר"י וייל (סי' קצג): ואין ראוי לומר רננו צדיקים שבסוף הלל הגדול כי אינו מן המזמור". וכן לשון המהרש"ל (שו"ת סוף סימן פח): "והפסוק של רננו צדיקים אינו שייך לו אלא הוא מן המזמור אחר".

הב"ח והט"ז מציינים שהמקור הוא בתוספות דמסכת פסחים שם (ד"ה מהודו) המציין על דברי הגמרא שיש לומר הלל הגדול "וכן אנו עושים, ורננו צדיקים אינו מן המזמור".

פתרונו של מהרש"א

מהרש"א במסכת פסחים על אתר כבר עמד בתמיהה זו בדברי התוספות: "ודאי דזה המקרא אינו מן המזמור זה בספר תהילים, אלא שהוא תחילת מזמור ל"ג בספר תהילים!", לפיכך מציע מהרש"א הסבר:

ואולי משום דבברכות שאומרים בשבת נסדר זה המזמור רננו צדיקים בה' וגו' אחר הלל הגדול, וטועה האומר שזה הפסוק רננו צדיקים וגו' שייך אדלעיל להלל הגדול, ויסברו שתחילת המזמור שנסדר אחר הלל הגדול מתחיל הודו לה' בכנור [הפסוק השני של רננו צדיקים] על כן אמרו 'אל תטעה בכך לומר כן בסדר של פסח', דלא קאמרי הכא אלא עד על נהרות בבל.

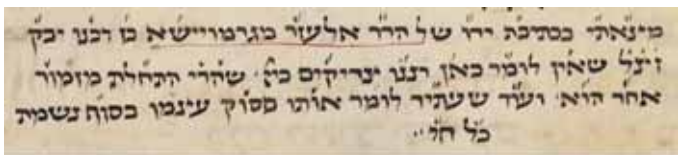
לרגילים בנוסח 'ספרד' או עדות מזרח אין דברי מהרש"א מובנים, וכי 'רננו צדיקים' נאמר אחרי הלל הגדול? אך כך הוא בנוסח אשכנז עד ימינו: במסגרת המזמורים שמוסיפים בשבת ויום טוב אומרים את מזמור 'רננו צדיקים' אחרי הלל הגדול, ולא אחרי מזמור 'השמים מספרים' כבנוסח ספרד. ב"סידור חסידי אשכנז" (עמ' מח) נותן טעם להצבתו של המזמור הזה אחרי 'הודו' שלא כסדרו בתהלים, וזה הלשון שם: "רננו צדיקים בה' - מזמור זה קודם לכל אותו של מעלה [כלומר, לכל המזמורים הנוספים בשבת] מן 'השמים מספרים' ואילך, ואַחרוהו כדי לסמוך הודאה להודאה". כלומר - ראו לסמוך להלל הגדול שכל כולו לשונות הודאה את מזמור רננו צדיקים שגם עוסק בהודאה, והפסוק השני שלו גם פותח ב'הודו לה' בכינור'".

וכן כותב ה"לבוש" (או"ח סי' רפא): "ואומרים אחריו המזמור הסמוך לו מיד בסימן קל"ו, והוא הלל הגדול שיש בו כ"ו כי לעולם חסדו... ואומרים אחריו מזמור רננו צדיקים בה' וגו', אף על פי שהוא בסימן ל"ג, מפני שהוא נופל אחר הלל הגדול שירננו הצדיקים בה' על רוב חסדיו, ויודו לה' בכינור וגו' על כל החסדים שעשה עמנו".

מהרש"א מעלה אפוא השערה שבעקבות הסדר האשכנזי בשחרית של שבת ויו"ט - היה עשוי אי־מי לטעות ולחשוב שפסוק 'רננו צדיקים' הוא סופו של הלל הגדול ולאומרו גם בפסח, ולכן נצרכו התוספות להוציא מטעות זו. אלא שעדיין צריך ביאור: טעות זו מוזרה היא, מדוע יעלה על דעת מישהו שהפסוק 'רננו צדיקים' שייך לשלפניו, בעוד שאינו דומה כלל למבנה של פסוקי הלל הגדול המסתיימים כולם ב"כי לעולם חסדו". מדוע הוצרכו כל הפוסקים שהזכרנו [ועוד שלא הזכרנו], להזהיר ולהוציא מפני טעות כזו? ואכן, בספר "בית ארזים" או"ח סוף סי' תפא (סקי"ד, על דברי הב"ח שם) שיער בעצמו את השערת המהרש"א: "וצריך לומר לפי שבסידורי תפלות בנוסח אשכנז בפסוקי דזמרה של שבת רגילין להסמיך מזמור רננו צדיקים אחר הלל הגדול, לכך היו טועים שהתחלת מזמור רננו צדיקים עודנו שייך להלל הגדול, לכך כתבו שאינו כך". וסיים "עם כל זה הדבר יופלא שהוצרכו לכך, וכי מי הוא שאינו בקי בספר התהלים ובמזמוריו?".

אלא שמעיון בכתבי יד ישנים של הגדות, עולה תמונה מפתיעה מאוד! אכן נהגו באשכנז וצרפת מנהג של הוספת פסוק 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול שבליל פסח, והוא הונצח בהרבה כתבי-יד של הגדות אשכנזיות (ראו תמונות). ר' שמחה עמנואל במבואו לספר "דרשה לפסח" של הרוקח (עמ' 54) כותב: "עד כמה שיכולנו לראות, בכל הטפסים של ההגדה שהועתקו בגרמניה ובצרפת עד סוף המאה הי"ג, וההלל הגדול מובא בהם, מצוי הפסוק 'רננו צדיקים' בסוף ההלל הגדול (וראה שם רשימה ארוכה של כתבי יד, ביניהם הגדת הציפורים המפורסמת). ואפילו במאה הי"ד הוא לא הצליח למצוא טפסים אשכנזיים של ההגדה שאינם גורסים את הפסוק הזה, זולת שניים, שאחד מהם הוא אוקספורד 1103 שהזכרנו לעיל, המביא את הערתו של 'הרוקח' שאין לומר 'רננו צדיקים'.

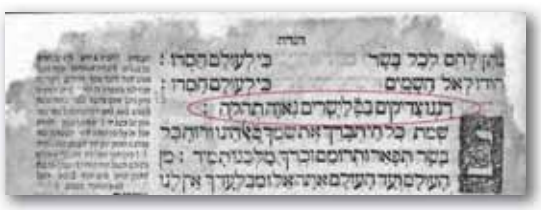
ואפילו בתקופה מאוחרת יותר, כשכבר הופיעו הגדות מודפסות, עדיין מוצאים את המנהג הזה. למשל, בהגדה של פסח שנדפסה בפראג בשנת רפ"ז מופיע שחור על גבי לבן הפסוק 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול ולפני נשמת, וכן בהגדה של פסח שנדפסה בזולצבאך בשנת תקט"ו (ראו תמונות).

מצאתי בכתיבת ידו של הר"ר אלעזר מגרמוישא בן רבנו יב"ק זצ"ל, שאין לומר כאן רננו צדיקים בי"י, שהרי התחלת מזמור אחר הוא. ועוד, שעתיד לומר אותו פסוק עצמו בסוף נשמת כל חי.

סידור פראג רפ"ז

הגדת זולצבאך תקט"ו

וכבר לפני התוספות מופיעה הערה כזאת בשם 'הרוקח' בכתב יד של מחזור אשכנזי, מספריית הבודליאנה שבאוקספורד (מס' 1103 בקטלוג נויבאואר, עמ' 31V), לאחר הלל הגדול בסדר ליל פסח (ראה תמונה).

דברי 'הרוקח' והתוספות טעונים ביאור, מדוע שיעלה על דעתנו לומר רננו צדיקים אחרי הלל הגדול, עד שצריך להזהיר שלא לומר זאת?

לא זו בלבד, אלא שישנם מקורות שעולה מהם במפורש שנהגו לומר כך, מעבר לעדות שבשתיקה העולה מכתבי היד של

ההגדות. בכתב־יד הגדת וולף, שהיא הגדה מפרובנס שנכתבה בשלהי המאה ה-14 דהיינו שנת ק"נ בערך על ידי סופר בשם ר' יעקב צרפתי (כ"י 7246=38 בספרייה הלאומית) כתוב במפורש "ואנחנו קהל הצרפתים נוהגים לומר אחר כן רננו צדיקים בה'... וְאָחַר נשמת כל חי" (ראה תמונה). וב"ספר המנהגים" של רבי אברהם חילדיק - בן דורו של מהר"ם מרוטנבורג, שחי בבוהמיה במפנה האלפים החמישי והשישי (סביב שנת 1240 למניינם) כתוב במנהגי ליל הסדר כך: "ואומר הלל הגדול, לא לנו, כי לעולם חסדו כ"ו פעמים עד נאוה תהילה, נשמת עד חי העולמים". וכן ב"מחזור ויטרי" (מהד' גולדשמידט, ח"ב עמ' תנז, ועוד שם עמ' תסג): "ויאמר הלל הגדול הודו לה' כי טוב עד ולישרים[!] נאוה תהילה, ויאמר נשמת כל חי". [על הלשון 'ולישרים' ראה משבצת נפרדת]. כמובן ש'נאוה תהילה' הוא המשכו של הפסוק 'רננו צדיקים'.

נמצא שהערת התוספות, הרוקח, והפוסקים האשכנזיים שאחריהם לא באה בחלל ריק. המנהג הזה היה ידוע להם היטב, והם באו להוציא ממנו. אין כאן 'חשש טעות' בגלל מקומו של רננו צדיקים בתפילת שחרית של שבת, אלא מנהג ידוע ומוכר שהיו פוסקים שדווקא נקטוהו כמו ר"א חילדיק, והוא מתועד ב'מחזור ויטרי'.

הגדת וולף

הגדה אשכנזית, כ"י רוטשילד 92

שחרית של שבת ויום־טוב

אחר כל זאת, עדיין ההסבר של מהרש"א הוא לכאורה ההסבר הנכון לתופעה המפליאה הזאת. שכן הצימוד של פסוק 'רננו צדיקים' לסוף הלל הגדול אינו נמצא רק בסדר ההגדה האשכנזי אלא גם בשחרית של שבת. בכתבי יד אשכנזיים רבים, ואפילו בדפוסי סידורים אשכנזיים, מהם קדומים ומהם מאוחרים יחסית, מופיע מזמור רננו צדיקים כשהפסוק הראשון שלו צמוד למזמור הלל הגדול שלפניו, והפסוק השני – הודו לה' בכינור – מתחיל באות גדולה, כאילו הוא הוא תחילת הפרק. כך זה בסידור כמנהג אשכנז המזרחי, כ"י פריס 646, נכתב בשנת ק"נ (ראה תמונה).. ידידי הרב לוי יצחק חריטן טרח ובדק בכמה וכמה כתבי יד ודפוסים קדומים, וברבים מהם מעוצב המזמור באופן זה, והנה הרשימה שהעלה:

(א) כ"י אוקספורד 133, המאה הי"ב. (ב) כ"י קופמן 388, נכתב בין השנים ל-נ בתחילת האלף החמישי. (ג) כ"י וורשה 258, שנת ס"ג לערך. (ד) כ"י מינכן 69, המאה הי"ד. (ה) כ"י בהמ"ל 4683, המאה הי"ד - ט"ו. (ו) כ"י הנובר מוזיאון קסטנר 3953, המאה הט"ו. (ז) כ"י בהמ"ל 4811-4812, המאה הט"ו. (ח) כ"י בהמ"ל 4804, משנת רס"ח. (ט) כ"י בהמ"ל 4809, משנת רפ"א.

דפוסים - פיזארו רע"ו, פראג רע"ו (ע"פ עדות רש"ס מפרעמישלא הוגה סדור זה ע"י הגאון ר' אברהם מפראג), פראג רע"ט, פראג רצ"ג (מחזור שבתחילתו כתוב בכ"י סדר שחרית), טרין רפ"ה, מנטובה שכ"ב, הנאו שע"ו.

בסידור ר' הירש ש"ץ שנדפס בטיניהנגן בשנת ש"ך, נכתב פירוש על פי תורת הקבלה בסוף כל מזמור. ולא זו בלבד שפסוק 'רננו צדיקים' נמצא בסוף הלל הגדול ומופרש ממזמור ל"ג שאחריו, אלא גם הפירוש מתחיל בפסוק 'הודו לה' בכינור'. כך המצב גם בסידור שער השמים של השל"ה (ראה תמונות). וכך הרבה לפניהם עולה מהפירוש שבגיליון 'מחזור ויטרי' (מהדו' הורביץ עמ' 63).

רבי שבתי סופר בסידורו (ח"ב עמ' 80) מתריע על כך: "רננו - זו היא התחלת מזמור ל"ג, ובטעות נדפסה מלת הודו בקצת סדורים באותיות גדולות, כאילו שם התחלת המזמור, ומפני זה חושבים קצת בני אדם שפסוק רננו הוא סוף מזמור הודו שלפניו, ומנגנים אותו כאלו הוא סוף המזמור, וטעות הוא בידם".

וב"דרכי משה" עצמו (או"ח סי' רפא) מובא: "כתוב באור זרוע (הל' שבת סי' מב אות ד) נוהגים לקרות מזמורים לכבוד שבת כגון השמים מספרים כבוד אל וגו', לדוד בשנותו את טעמו וגו', תפילה למשה וגו', יושב בסתר עליון וגו', הללויה כי טוב ה', הלל הגדול, הודו לה' בכנור, מזמור שיר ליום השבת, נכון כסאך מאז". במהדורת הטור של 'שירת דבורה' תמהו על דילוג הפסוק הראשון, ולכן הוסיפו בסוגריים מרובעות 'רננו צדיקים וגו' [וכך עשו גם לגבי 'נכון כסאך מאז' שהוסיפו לפניו 'ה' מלך וגו' בסוגריים מרובעות. נקודה זו מזקיקה בירור בפני עצמה אך אינה עניין לנדון דנן]. על כל פנים, אנו רואים שגם ב'דרכי משה' עצמו, שכאמור הביא את דברי מהר"י וייל שאין לומר 'רננו צדיקים' בליל הסדר לאחר הלל הגדול, עדיין בסדר שחרית של שבת הוא משתמש בפסוק 'הודו לה' בכינור' כציון לתחילת המזמור!

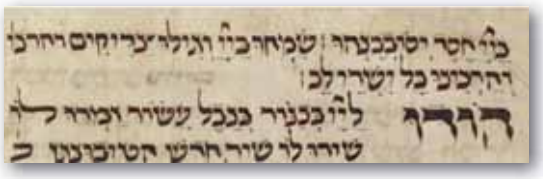
לדוד משכיל

סדר טרויש נכתב על ידי ר' מנחם ב"ר יוסף חזן שהיה מרבני העיר טרוייש כמאה שנה אחרי תקופת רש"י. אביו של ר' מנחם, שהיה נכדו של ר' ברוך ב"ר יצחק מרגנשבורג, היה רב וחזן בעיר זו. והוא עסק רבות במנהגי וסדרי התפילה והנוסח שנהגו בקהילת טרוייש על פי פסקי רש"י ותלמידיו, כשעליהם הוסיף סדרים משלו. ר' מנחם הוא זה שהעלה את הדברים על הכתב בחיבור הנקרא 'סדר טרוייש'. אחד המנהגים המובאים שם (סימן א) הוא שביום כיפור נוהגים לומר את המזמור "לדוד משכיל אשרי נשוי פשע" לפני רננו צדיקים "כי כה סדרם בספר תילים", כלשונו. שכן מזמור 'לדוד משכיל' הוא מזמור לב בספר תהלים, לפני 'רננו צדיקים' שהוא מזמור ל"ג. ואכן ישנם כתבי יד של מחזורים אשכנזיים שבהם מופיע המזמור הזה בסדר שחרית של שבת ויו"ט, כשלפניו הערה שביום הכיפורים נוהגים לומר אותו [כמובן שבאותם ימים, וגם הרבה זמן לתוך תקופת הדפוס, לא עלה על דעת אף אחד לכתוב מחזור נפרד ליום כיפור או כל מועד אחר. כל תפילות השנה היו מרוכזות בספר אחד, שעל כן נקרא שמו 'מחזור', מלשון חוזר חלילה, ופסוקי דזמרה נכתב פעם אחת ויחידה בכל המחזור, יחד עם ההוספות השייכות לכל שבת, חג ומועד. והש"ץ היה אמור לדעת מה שייך לכל יום. לפיכך בפסוקי דזמרה הופיע המזמור הזה עם הערה שביום הכיפורים נוהגים לומר אותו].

כך למשל נראה הדבר בכתב־יד וטיקן 324 שנכתב בשנת קנ"ה (1395 למניינם). לאחר סוף הלל הגדול מופיעה ההוראה "ביום הכיפורים מוסיף זה המזמור", ומזמור 'לדוד משכיל' מופיע שם בטור הימני, כשלשמאלו 'רננו צדיקים' בטור השמאלי, יושם לב שגם כאן - הפסוק הודו' לה' בכינור מודגש באות גדולה.

כתב־יד וטיקן 324. לאחר סוף הלל הגדול מופיעה ההוראה "ביום הכיפורים מוסיף זה המזמור"

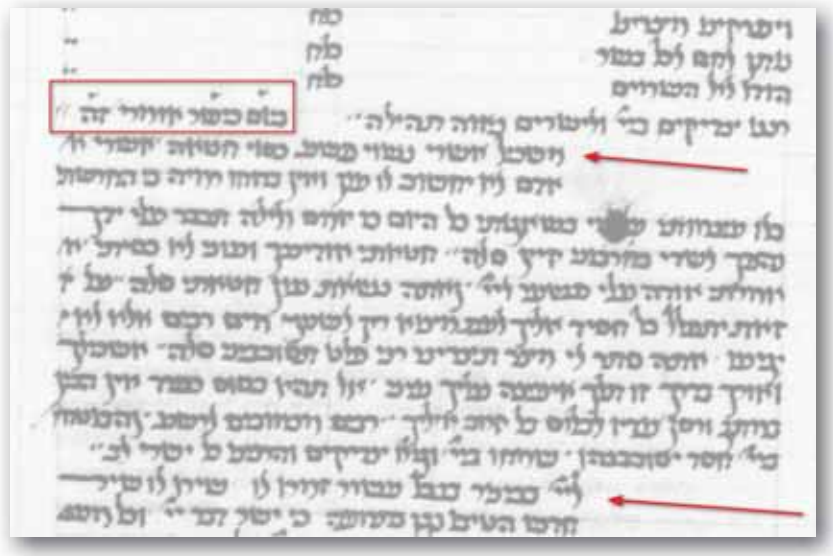

כ"י פרמא 1316, סידור כמנהג צרפת מהמאה הי"ב פסוק רננו צדיקים מופיע בסוף הלל הגדול, ולאחריו ההוראה: ליום העשור יאמר מזמור זה. (לדוד משכיל)

וכאן סוף לדוד משכיל ואחריו מתחיל המזמור מהודו לה' בכינור

אבל בכתבי יד אחרים מופיע מזמור לדוד משכיל לאחר הפסוק 'רננו צדיקים' - וחוצץ בינו ובין הפסוק הבא אחריו, כאילו 'רננו צדיקים' אינו חלק מהמזמור, כך למשל בכ"י פרמא 3136, סידור כמנהג צרפת מהמאה הי"ג

וכאן כ"י ניו יורק 4683, סידור אשכנזי מהמאות הי"ד-ט"ו. כאן הכין הסופר את המזמורים בלי המילה הראשונה, שאותה כנראה היה אמור לעשות אמן באופן מעוטר, הוא רק השאיר את החלונות [מסומנים בחיצים], ולכן חסרה מילת 'לדוד' במזמור לדוד משכיל, ומילת 'הודו' במזמור שאחריו, שהוא בעצם 'רננו צדיקים', אלא שגם כאן הופרד הפסוק הראשון מהמזמור שלו (ראה החיצים), וכך הוא גם בכ"י פרמה 1902

*יעוין על כך בספר 'התגבשות התפילה במזרח ובמערב', נפתלי וידר, ח"א עמ' 125.

מנהג אמירת פסוק הודו לה' בקול

השערה יפה המסבירה את כל העניין התמוה הזה שמעתי מידידי הרב לייביש וייס ממונטריאול הי"ו. כנראה שהיה מנהג העולם שצריך לצרף פסוק זה עם מה שקדם" (וראה גם בספר 'אמת ליעקב' לר"י קמינצקי על התוספות בפסחים קיז: ששיער כן, אבל לא נתן טעם מסתבר למנהג).

ר' משה חיים בלינסון מעיד על מנהג כזה שנהג בימיו ובמקומו, בהערה שנדפסה בקובץ 'כנסת חכמי ישראל' (חלק א, דף קל, א) שנדפס באודסה תרנ"ג: "וגם העולם מסיימים את ההלל הגדול בפסוק זה לבדו, וממתינים על הש"ץ עד שמסיים גם הוא כן, ואז מתחילים הודו לה' בכינור".

מנהג זה וצורת כתיבה זו גרמו שהפסוק 'רננו צדיקים' הלך ונתפס כחלק ממזמור הלל הגדול שלפניו, עד שהתחילו להעתיקו גם להגדה של פסח, אף ששם לא היה לו מקום כי לא אמרו מזמור זה. ולכן הוצרכו רבותינו הראשונים והאחרונים להדגיש שאין לומר פסוק זה בליל הסדר כי אינו מן המזמור. אבל לגבי שבת בבוקר לא העירו כן, כי שם באמת אמרו את המזמור,

"...מנהג זה וצורת כתיבה זו גרמו שהפסוק 'רננו צדיקים' הלך ונתפס כחלק ממזמור הלל הגדול שלפניו, עד שהתחילו להעתיקו גם להגדה של פסח, אף ששם לא היה לו מקום כי לא אמרו מזמור זה. ולכן הוצרכו רבותינו הראשונים והאחרונים להדגיש שאין לומר פסוק זה בליל הסדר כי אינו מן המזמור..."

אשכנזי־צרפתי לומר את פסוק 'הודו לה' בכינור' בקול רם, כדי שהמזמור הזה גם יתחיל ב'הודו', כמו הלל הגדול שלפניו, וכפי שהבאנו לעיל בשם סידור חסידי אשכנז שכל טעם קביעת 'רננו צדיקים' לאחר הלל הגדול הייתה כדי "לסמוך הודאה להודאה". כך יצא שבסיום הלל הגדול אמרו את פסוק רננו צדיקים, והמתינו לחזן שיסיים את הפסוק הראשון של 'רננו צדיקים' ואז כולם אמרו ביחד ובקול 'הודו לה' בכינור'. כדי להדגיש עניין זה עשו כותבי המחזורים הפסק בין פסוק רננו צדיקים לפסוק 'הודו לה' בכנור', ואת מילת 'הודו' הדגישו באותיות גדולות. כעין שאומרים התוספות במסכת ברכות (ראש דף מו:) בעניין אחר: "ונאמן אתה של ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה, ולכך הוא נכתב גדול, שבימים הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' כשהיה התינוק מגיע שם". ובפסחים (קד: ד"ה חוץ) מציינים התוספות "שיש הפסק במחזורים, לפי שהיו רגילים כל הציבור להפסיק שם ולומר שבח. כדאמר במסכת סופרים (יג, י: ומיד עומדין העם ואומרים נאמן אתה)" . הנה דוגמא מכתב יד הכותב את 'נאמן' בתחילת קטע ובאות גדולה, כמו שציינו התוספות:

צילום כתב יד הכותב את 'נאמן' בתחילת קטע ובאות גדולה

השערה זו העלה גם ר' נתנאל חיים פאפע בסידורו 'תפילת ישרים' (דף כב.): "מה שנוהגים העולם לצרף פסוק רננו צדיקים עם הודו לא-ל השמים הוא טעות, וכבר כתב בדרכי משה באו"ח סי' ת"פ בשם מהר"י וייל וזה לשונו 'ואין ראוי לומר רננו צדיקים שבסוף הלל הגדול כי אינו מן המזמור' עכ"ל. שנראה מזה שמנהג בטעות היה גם בהגדה של פסח לצרף פסוק זה עם הלל הגדול... ואפשר שאין הכונה בזה לצרף פסוק זה למעלה, רק שהכוונה לומר פסוק זה בלחש ולהתחיל בקול רם הודו לה' בכינור, כדי להתחיל בהודאה כמו המזמור שקודם לו. ועל ידי זה נמשך הטעות שסוברים

ויאמר הלל הגדול הודו לה' כי טוב עד ולישרים

בתוך המאמר הבאנו את לשון "מחזור ויטרי": "ויאמר הלל הגדול הודו לה' כי טוב עד ולישרים[!] נאוה תהילה". בתהלים כתוב 'לישרים' בלי ו"ו, והיה אפשר לפטור את הלשון הזה שב'מחזור ויטרי' כטעות מעתיק גרידא. אבל הדבר המעניין הוא שלשון זה חוזר בעקשנות בהרבה מקורות אשכנזיים. ב'מחזור ויטרי' עצמו הוא מופיע עוד פעם בסוף תפילת 'נשמת' (סימן קסא), וכן בפירושי סידור התפילה לרוקח (עמ' תקיב), ובכלבו (סימן לז). וכן בכמה וכמה כתבי יד אשכנזיים של הסידור או הגדות, מופיע הפסוק עם המילה 'ולישרים' עם ו"ו. כמו למשל בהגדת ראשי הציפורים המפורסמת, או בסידור כ"י ניו יורק 4683 שהזכרנו לעיל, ועוד ועוד.

מידידי הרב לוי יצחק חריטן הי"ו שמעתי שהוספת וא"ו כזו היא תופעה אשכנזית טיפוסית, וכמוה ניתן למצוא בסדורים 'להודות לשם קדשך ולהשתבח בתהלתך', 'ואור חדש על ציון תאיר', 'וגואלינו ה"צ שמו קדוש ישראל', 'ויהיו לרצון אמרי פי', ועוד ועוד.

ועצם המנהג להמתין אחר הפסוק הראשון לא הייתה בו בעיה כשלעצמו. ועדיין אפשר לראות בפירוש הנדפס במחזור 'הדרת קודש' (ונציה שנט, הפירוש הזה נדפס גם בסידור 'עבודת השם') את ההערה "רננו צדיקים – תחילת מזמור ל"ג". לפי שמחבר פירוש זה הכיר את הסידורים שבהם נדפס הפסוק 'רננו צדיקים' כאילו אינו תחילת המזמור, ולכן הוצרך להעיר על כך.

תודתי נתונה בזה לשני ידידי החריפים והבקיאים, ר' לייביש וייס הי"ו ור' לוי יצחק חריטן הי"ו. שמדבריהם עמדתי על כל העניין, וכל הכתוב כאן - משלהם הוא.

* וראה עוד דבר מעניין במאמרו של ר' משה שוחט 'מנהגים לרבי ידידיה' שנדפס ב'מוריה' תכא-תכג עמ' לו. שפסוק שצריך לאומרו בלחש כתבוהו באותיות קטנות.

יוסף מאיר האס

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם

לקט פנינים נבחרים מתורתו ומשנתו של

הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצוק"ל

גאב"ד קהל חוג חתם סופר ב"ב
מתוך ההגדה החדשה 'תורת איש'
בעריכת תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יצחק אייזיק טפר שליט"א

חנוך לנער על פי דרכו

ואת עמלנו אלו הבנים. הרה"ג רבי יהודה לייב צירלזון זצ"ל אב"ד קעשינוב, ביקר אצל הרה"ק ה'אהבת ישראל' מוויז'ניץ זי"ע ושאלו: "רבי, יש לכם כאלו בנים נפלאים רבנים וצדיקים, ה'שארית מנחם', ה'אמרי חיים', ה'דמשק אליעזר' וה'מקור ברוך' זי"ע, אימתי התחלתם בחינוך הבנים שנגרמה לכם כזו הצלחה"? נענה הרבי מוויז'ניץ זי"ע: **"מה אתם חושבים שחינוך מתחיל כשהילד קטן בגיל שנה או שלוש שנים וכדומה? לא ולא, חינוך מתחיל שנים רבות קודם לכן"...**

אאמו"ר [הגה"ק בעל 'מחנה אברהם'] זי"ע הייתה לו ידידות עזה עם הגה"צ רבי יונתן שטייף זצ"ל ראב"ד דק"ק פעסט, והוא הפציר בו מאוד לקבל משרת הדיינות בפעסט, אבל אאמו"ר זי"ע סירב ואמר: "הלא אבי הרב רבי חיים זצ"ל עקר דירתו משם בשביל חינוך הבנים, כאשר ראה אצל אחד מילדיו איזה דבר שלא כהוגן והבין שישיבת כרכים קשה לחינוך הבנים; משם עבר לפאפא עיר מלאה תלמידי חכמים ויראי השם, והתבטא קודם פטירתו לבניו: 'א גרויסן קרבן האב איך אוועק געגעבן בשבילכם' (קרבן גדול הקרבתי למענכם), כי שם הייתה לו פרנסה ברווח, ולשאלת הרבנית בשעתו מה יהיה עם פרנסה, אמר שגם הוא אינו יודע, אבל מכל מקום כאן אינו נשאר בשום אופן, כי חינוך הבנים קודם לכל".

על-כן סירב אאמו"ר זי"ע לבוא לפעסט כי אמר: "איך אבוא אני ואקבע שם דירתי"...

'די חתם סופר אידן'

ויוציאנו ד' ממצרים. יציאת יהדות הונגריה לאחר השואה לארץ ישראל הייתה בדרך פלא, לאחר שראשי המדינה שם לא נתנו להם לצאת. בשמוע זאת מרן הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע אמר לאחד ממקורביו שיאמר עמו, כי יהודי אונגארין הם מיוחדים ומצוינים בג' דברים: ראשית כל בכיבוד אב ואם, שנית בהכנסת אורחים, והשלישית באופן שהם מברכים את חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, כי הם נוהגים לברכו בעת ברכת החודש, בניגון מיוחד של נעימת הימים הנוראים. **וראה זה פלא, כי ממש תקופה קצרה לאחר מכן נפתחו שערי המדינה וזכו לעלות לציון ברינה, והתקבלו בחיבה יתירה עד כדי כך שמרן ה'חזון איש' זי"ע התבטא בעת עליתם לארץ ישראל, כי הנה הגיעו אוצרות של יראת שמים לארץ הקודש.**

בקשר לקבלת הרבנות שלי בקהל חוג חתם סופר ב"ב, זכיתי שהתברכתי על ידי מרן קודש הקדשים מהר"א מבעלזא זי"ע, ולשאלתי אם לקבל התנאים שהציבו לי ראשי הקהל, ענה לי בלשון קודשו: "ס'איז כדאי פאר די 'חתם סופר אידן' נאך צי געבן" (כדאי וראוי לוותר עבור היהודים המתנהגים בדרך

הגרי"א טפר שליט"א במחיצת קדשו של הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצוק"ל

החת"ס). והוסיף לומר: **"אונז בעלזער אידן זענען תמימים, אבער די חתם סופר אידן זענען תמימים שבתמימים"** (אנו חסידי בעלזא יהודים תמימים אנחנו, אולם יהודי החת"ס הם תמימים שבתמימים).

עוד הוסיף הרה"ק מבעלזא לשבר את אוזני בשבחי יהודי החת"ס, במעשה שבא אליו 'חתם סופר איד', שלפרנסתו הייתה לו חנות ירקות כאן בארץ ישראל, ולקראת שנת השמיטה מכר את החנות, כי לא רצה לסמוך על ה'היתר מכירה' של המדינה שנעשה על ידי הרבנות הראשית, ושאל אותו מה לעשות בכסף שקיבל ממכירת החנות, אבל אם למכור את החנות לא בא לשאול אותו מרוב צדקתו ותמימותו, כי זה היה פשוט לו בלי שאלות...

לישועתך קיווינו כל היום

וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים. כלל אחד צריך שיהיה לפני האדם, והוא, לא להתייאש, כי אף שהנשמה לא הצליחה להשתלט על הגוף אלא בהיפוך, אין לאדם לחשוב ולהרהר בזאת כל היום ולהגיע לידי ייאוש, כי הייאוש הוא הסם של היצר שבתחילה אומר לו לעשות כל מיני חטאים ואח"כ מפילו לידי ייאוש באומרו אליו בין כך אין לך תקווה, וזה יותר קשה מהעבירה גופא, כי על ידי זה מתדרדר תהומה.

בזה אפשר לפרש דברי חז"ל (יומא כט.) "הרהורי עבירה קשים מעבירה", וכוונתם על ההרהורים שאחר העבירה שעל ידי זה בא לידי ייאוש המה קשים מעבירה כמבואר, וזהו מידת מצרים להביא לידי הייאוש. **לכן 'וימררו את חייהם בחמר ובלבנים', שלא די שהעבידו אותם בפרך זה לא הספיק להם למצרים, אלא וימררו את חייהם בחמר ובלבנים, כדי להפילם בזרועות הייאוש.**

מיכלא דמהימנותא: להביא את בני המשפחה להרגיש במוחשיות את יציאת מצרים

והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים. פסח הוא יו"ט של חיזוק האמונה, אמונה ביציאת מצרים ואמונה בהשגחה פרטית, שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה, וכל העבודות הקדושות של הלילה הקדוש הזה הוא כדי לחזק האמונה בנו ובבנינו ובכל הנלווים אלינו, שכמו שהושיענו השי"ת במצרים והוציאנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה ומאבל ליו"ט, כן יושיענו ד' אלוקינו גם הלאה וירחם עלינו וישלח לנו משיח צדקנו הולך תמים לגאולתנו ולפדות נפשנו.

אמונה זו צריכים אנו להשריש גם בבנינו עד שזה יהיה מוחשי לגמרי, עד שגם הבן יאמר אני יצאתי ממצרים. וזה הכוונה בכתוב (שמות יג, ח) "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים" - **שבאופן כזה תגיד לבנך ביום הפסח, 'לאמור', עד שיאמר הבן בעצמו, 'בעבור זה עשה ד' לי בצאתי מצרים', שירגיש במוחש ממש שהוא בעצמו יצא ממצרים.**

זה הכוונה בדברי המשנה (פסחים קטז:) "עד היכן אומרים הלל, בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמחה", הכוונה שצריכים לומר את ההלל במין התרגשות וקדושה כזו, עד שהאם והבנים יהיו שמחים כאילו הם אומרים עתה הלל ביציאת עצמם ממצרים, "ובית הלל אומרים עד חלמיש למעיינו מים", שאפילו אם אבן הוא נימוח, כן צריכים לתת שבח והודיה להשי"ת עד שאפילו האבנים יאמרו הלל להשי"ת.

אמנם מטבע הדברים בליל פסח ההתרגשות היא גדולה ואז בטח מאמינים בכל האמור לעיל, אבל התורה הקדושה מזהירה אותנו שתשריש בך ובבניך את האמונה כל-כך חזקה, שאמונה זו תלווה אותך במשך כל ימי השנה, שאמונה זו תחזיק אצלך מעמד בכל הזמנים הקשים המתרגשים ובאים מפסח זה עד פסח הבא.

וזה הכוונה בכתוב (שמות יג, י) "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" - שתאגור בך מטען כזה מן החוקה הזאת מאמונה הפשוטה הזו בליל פסח, עד שיחזיק מעמד 'מימים ימימה' מפסח זה עד פסח של השנה האחרת הבעל"ט, צריכים להדליק ולהלהיב את הלב של האיש הישראלי עד שתהיה שלהבת האמונה עולה מאליה כל השנה.

הגרי"ש אונגר זצוק"ל עוקב מקרוב אחר ההידורים באפיית מצות

שליחות מטשערנאביל ללובלין

סיפרו הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע והרה"ק מהרי"י מסקווירא זי"ע:

מרן הרה"ק השר שלום זי"ע שלח ביד בנו הרה"ק רבי משה מקארוב זי"ע, קוויטל עם פדיון בצאתו להשתתף בשמחה אצל חותנו, שבוע לאחר חג השבועות, ואמר לו: "לבטח המגיד הגדול מטשערנאביל ישתתף אף הוא בשמחה, מסור לו את כסף הפדיון והקוויטל שבידך, ותן עיניך בו לדעה מה יעשה בהם". בשוב הבן מהשמחה, בא לאביו הרה"ק מהר"ש מבעלזא והשיב לו דבר: "ראיתי את מעשה הרה"ק מטשערנאביל עם הקוויטל ועם הפדיון; את הקוויטל כרך על אצבעו, ואת כסף הפדיון הטמין בכיס הוועסטיל (אפודה) הפנימי היותר סמוך לגופו שלבש".

צהל הרה"ק מהר"ש: "איך האב גרויסע הנאה" (יש לי הנאה גדולה). ונתן טעם לשמחתו זו: "את הקוויטל כרך על אצבעו, בוודאי היה לו קל לברך באופן זה ולהעתיר בעד אחינו בני ישראל הנתונים בצרה והזקוקים לישועה, להשפיע עליהם שפע ברכה והצלחה, רפואות וישועות. ואת מעות הפדיון צפן בכיס אפונדתו עבור שליחיו. ושליחים אלו מה טיבם? הסכת ושמע את שהיה עם הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע:

רבנו הרה"ק החוזה מלובלין, נוהג היה לאחר אפיית מצות המצוה בערב חג הפסח לברור את המצות אחת לאחת. לחלק שבהן היה קורא בלשון חיבה "צדיקים", לבינוניות קרא שמם "בינונים", והנשארים היה מכנה בשם "רשעים". את מצות הצדיקים היה אוכל בעצמו, את הבינונים האכיל לבני-ביתו, ואת הרשעים היה מוציא לשריפה, והיה לו בזה עניינים גבוהים וכוונות עמוקות.

בשנה אחת, יצאו המצות כולן מן התנור ואת כולן כינה רשעים והעלם באש. כך נשאר החוזה הק' ללא מצות "צדיקים", וקשה היה בעיניו מאוד חסרונם. ויתעצב אל לבו, הן שעת בין הערביים היא השעה וכבר נטו צללי ערב, ועדיין אין ברשותו כזית מצה לקיים בה מצות אכילת מצה. **והנה לפתע, כנחית מן שמיא, הופיע שליח מצוה מהמגיד מטשערנאביל ומצות ערב פסח חמות שזה עתה נאפו, בידיו.**

שמח הרה"ק מלובלין שמחה רבה על המצות והזמין את השליח להישאר בלובלין ביו"ט ולהסב על שולחנו בליל הסדר. אך, השליח דחה את ההצעה באומרו, כי השעה דוחקת אותו לשוב בחיפזון לטשערנאביל, כדי שיהא סיפק בידו להשתתף בסדר בצל רבו המגיד הקדוש.

סיים מרן מהר"ש את דבריו ואמר לבנו רבי משה: "א זעלכע שליחים, וואס קענען ברענגען ערב פסח'דיגע מצות פון טשערנאביל קיין לובלין, און זייך צוריק אין טשערנאביל אויפן סדר, איז ער מפרנס פון דעם געלט" (שליחים מעין אלו, שבכוחם להביא מצות של ערב פסח מרחק רב מטשערנאביל לובלינה, ותיכף לשוב אל המגיד לליל הסדר; שליחים אלו מפרנס המגיד מכספי הוועסטיל הזה)...

עבודת יד: חומרתו וקפידתו של רבנו זצוק"ל על אכילת מצה בעבודת יד דווקא

מיד בתחילת כהונתו של רבנו, התיעץ עם הגה"ק רבי עקיבא סופר זי"ע רבה של פרשבורג, אם יש לו את הרשות להורות לבעלי הבתים שלו שחייבים הם לאכול את ה"כזית מצה" בליל הסדר ממצות עבודת יד, כי רבנו סבר שאף לאלו שהתירו את מצות מכונה לצאת בהם ידי חובה, אין להתירם בתוקף לגבי מצות מכונה של היום המונע לגמרי בכוח החשמל. ענה לו ה'דעת סופר' שיכול בשופי לומר ולהורות כן לסרים למשמעתו.

אמנם רבנו היה מוסיף ואומר כי 'ברוך שמסר עולמו לשומרים' (עבודה זרה מ:), **וכי טובה היא לנו שכך סיבבה ההשגחה העליונה שהיו אוסרים והיו גם מתירים את המצות-מכונה, כי איך היה ייתכן לאפות ולספק כמות עצומה מצות עבודת יד לכל כלל ישראל כהיום, ובוודאי אלמלא המתירים היו כאלו שהיו ח"ו נכשלים באכילת חמץ, וטובה היא לנו שיש מתירים.**

וכבר היה מעשה בשנה הראשונה לכהונתו של רבנו בקהילתנו, שבאה משלחת מקהילת קוממיות בראשות רבם הגה"צ רבי בנימין מנדלזון זצוק"ל לברכו על הרבנות החדשה שלו. והנה, הידידות עם הגר"ב מנדלזון הייתה מופלגת מאוד, כי כאשר היה רבי בנימין נוסע לחו"ל לטובת 'קרן השביעית', היה רבנו בא מירושלים מקום כהונתו, פעמיים בשבוע למלאות את מקומו בשאלות העומדות על הפרק.

לאחר שבירכו זה לזה, ביקש אב"ד קוממיות להתבודד עם רבנו וקרא 'הוציאו כל איש מעלי', ואמר לו: "קיימתי את דברי הנביא (שמואל-א טו, ל) "כבדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל", ובמעמד הרבים כיבדתי את כבודו, אבל עתה שאנו ב'ארבע עיניים' אני בא אליך בטרוניא ובריתחא דאורייתא, הייתכן שרב חסידי ייתן הכשר על מצות מכונה?! לאחר שנרגע, ענה לו רבנו: **"אכן כן ראיתי אצל אבותיי ורבותיי שאפו מצות מכונה לבני קהילתם, וגם אני עושה ואעשה כן בעתיד".**

כאמור, מיד בתחילת כהונתו של רבנו בקהל 'חוג חתם סופר' הזהיר בשבת הגדול, כי הסרים למרותו חייבים לאכול את ה'כזית מצה' בליל הסדר ממצות עבודת יד. לאחר-מכן שמע יהודי לוחש מאחורי גבו באוזן רעהו: "אינני יודע מה רוצה מאיתנו הרב החדש, זה מתחיל במצות יד ונגמר בשטריימל..." ניבא ולא ידע מה ניבא - שח רבנו לימים בחדווה, כל ילדיו של יהודי זה הם אברכים יראים ושלמים, חסידים שאכן ראשם מעוטר בשטריימל.

באחת מדרשות 'שבת הגדול' אחרי שאמר רבנו את דעתו שכל הסרים למשמעתו חייבים הם לאכול את ה"כזית מצה" בליל הסדר ממצות עבודת יד, וכי יש לו הסכמה לומר כן מהגאון רבי עקיבא סופר זי"ע, טרח להסביר שלכן אומר שיש לו הסכמה לכך מהגאון ה'דעת סופר', כי בראשית כהונתו כאן כרב הקהילה, כשאמר את דעתו הנ"ל, שמע מתחלשים 'וכי רצונו של הרב החדש שבסופו של דבר נלך בשטריימל', על-כן אני אומר כן בשם הגאב"ד דפרשבורג, והוא בוודאי לא התכוון לזה...

הגרי"ש אונגר זצוק"ל במאפיית המצות

"לאקשאן בפסח"?

שולחן עורך. עודני ילד רך בשנים בשנת השמונה לחיי, עשיתי את חג הפסח בעיר פאפא בבית זקני הצדיק ר' חיים אונגר ז"ל, והוא זרזני לאמור: "הזדרז למען תצליח להיות ב'סדר' אצל הרבי הקדוש ה'ויגד יעקב' זי"ע". בליל שני של החג, שוב לא הייתי זקוק יותר לצו וזירוז, מכיוון שכבר הייתי כל אותו הלילה אצל הרבי ב'סדר', אותו ערך בבית מדרשו ובו היו מסובים כשישים בחורים שלא נסעו לביתם, ואנוכי ילד קטן, מתהלך ומסתובב בין השולחנות, ובשעת 'שולחן עורך' אף זכיתי לראות את הרבי מאחוריו.

כיליד הונגריה עילית [אויבערלענד] שרוב תושביה היו יוצאי אשכנז ולא נהגו במנהגי החסידים שבה לא אוכלים 'שרויה', הייתי מורגל לראות 'קניידלעך' במרק, והיה ברור בעיניי כי לא ייתכן ליל הסדר ללא 'קניידלעך', אמנם אבי הק' זי"ע החמיר על עצמו ולא היה אוכל שרויה, אבל בביתנו היו אוכלים 'קניידלעך'. לכן מעולם לא ראיתי אטריות ['לאקשאן'] בפסח, ומשכך סבור הייתי שכל מיני ה'לאקשאן' חמץ גמור הם.

והנה, עתה כשהגישו לפני הרבי צלחת מרק עם 'לאקשאן' [כנהוג אצל החסידים שאינם אוכלים 'קניידלעך', להכין אטריות מקמח תפו"א], **השתוממתי עד מאוד ומעוצמת הפליאה והתימהון שאחזו בי, נפלטה תמיהה קולנית מפי: "אוי, לאקשאן בפסח?!"...**

הדברים באו עד אוזנו של הרבי היושב מלפניי, ובשומעו אותם נהרו פניו. תיכף הורה לבני הבית להסיר את המרק מעל השולחן, משום מראית עין בלבד שדבקה בו והחשד שעלה עליו, שוב לא חפץ לאוכלו, למרות שלא הייתה זאת אלא חוסר ידיעה של ילד קטן.

כה גדולה הייתה מידת זהירותו בחינוך צעירי הצאן.

לעשות את כל ההכנות מתוך נעימות. הגעלת כלים לפסח (אלוסטרציה)

ימים המבורכים באים

שלושה אשנבים מרתקים לקראת חג הפסח

יקותיאל יהודה גנזל

א.
רגע לפני
להושיט יד בהכנות

הימים ימי ערבי פסחים **והגאון רבי שמשון אהרן פולנסקי זצוק"ל 'הגאון מטפליק'** נכנס לבית-המדרש ומצא אברכים בני תורה יושבים על מקומותיהם והוגים בתלמודם, משל ב'כולל' לא יצאו לימי 'בין הזמנים'. הגאון נהנה מחד לראות אברכים שתורתם אומנותם גם כשאין סדרים מחייבים, מאידך הוא זיהה בהם השתמטות ממטלות הבית.

דפק הגאון על הבימה והכריז ברגש נוטף:

"רבותי, ישנם בתים של אלמנות ויתומים שמשוועים שיבוא מישהו לעזור להם מעט בניקיונות לקראת חג הפסח המתקרב בצעדים נחפזים! מי מכם מוכן לסור ולסייע בידם? מצווה רבה תהא בידו!"

ברור שרובם של האברכים נענו לדבר מצווה. הם ניגשו לגאון שביקש מכל אחד את שמו ואת כתובתו והבטיח לסדר את הטעון סידור וכל אברך יישלח לבית אחר. כעבור דקות אחדות שוב הופיע הגאון מטפליק בפתח בית-המדרש, זימן אליו את האברכים ונתן לכל אחד כתובת של בית שאין שם 'אבא' היכול לסייע בניקיונות לקראת החג.

כל אחד מהאברכים קיבל את כתובת ביתו שלו עצמו...

על **הגאון רבי חיים ברים זצוק"ל** מסופר שהיה מלמד את תלמידיו פרק בהלכות עזרה בבית. במיוחד היה מדרבן אותם להושיט יד כאשר מקרצפים את הבית לכבוד חג המצות... ולא רק בפסח, התלמידים היו מספרים על הנהגה שראו אצלו מדי שבת-קודש כתום הסעודה, אז היה נענה לסובבים: "הבה נְגַפֶּה את השולחן ונסדרו כראוי... הלא בנות הבית כבר טרחו והתייגעו הרבה בהכנת הסעודה, מדין שנהיה להן לעזור", ותוך כדי דיבור היה מתחיל לפנות בעצמו את השולחן משיירי הסעודה...

כ"ק מרן אדמו"ר ה'באר יעקב' מנדבורנה זי"ע היה לא אחת מעורר את התלמידים מישיבתו לקראת היציאה ל'בין הזמנים' שלקראת חג הפסח: "כשאתם מטים שכם לסייע להוריכם בניקיונות לקראת החג הממשמש ובא, זכרו נא לכוון בדעתכם לקיים מצוות כיבוד אב ואם... שלא יהיה עמלכם עמל של סתם, אלא עמל עם שכר כפול, הן מצוות ביעור חמץ והן מצוות כיבוד אב ואם!"

מאידך, לא אחת היו גדולי ישראל מעוררים שלמרות עמל הניקיונות, צריכים לדעת גם לנטוש את הדלי ואת המטלית לטובת הקדשת שעות מסדר היום ללימוד התורה. **כ"ק מרן אדמו"ר מווישניץ זי"ע ממונסי** היה מעורר את תלמידי הישיבה שגם ביומי דפגרא יקפידו ללמוד שעתיים ברציפות כשהוא מונה בייחוד את ערבי פסחים, ימי הניקיון, גם בהם צריכים להקפיד על לימוד של שעתיים ביום.

ואילו המשגיח, **הגאון רבי שלמה וולבה זצוק"ל** מצא פטנט רוחני לאברכים שניזונו מהדרכתו הישרה:

"מזה ומזה אל יניח האברך ידיו. הוא יכול להשכים קום ולהתפלל כוותיקין עם הנץ החמה. מיד אחרי התפילה וטעימת פת שחרית להתיישב ללמוד לימוד רצופה של ארבע שעות תמימות ועדיין ימצא עצמו בשעה עשר בבוקר - ויש לו עוד יום שלם בו הוא יכול להיות נוכח בבית, לקרצף בבורית ולנקות בחורי ארונות ובסדקי מרצפות..."

היה **הגאון רבי יוסף צבי הלוי דינר זצוק"ל אב"ד לונדון** מעורר את שומעי לקחו לקראת מסע הניקיונות הכובש כל בית של יראי אלוקים לקראת חג המצות.

וכך היה מעורר:

"יהודי הפטיר באוזניי פעם בחצי חיוך שהרווח המרכזי שמרוויחים מהניקיונות הכלליים לקראת השעה בה יהיו מצה ומרור מונחים לפנינו, הוא בכך שתוך כדי סידור הבית וטיהורו, מוצאים את כל האבדות הנעלמות שנאבדו במהלך השנה החולפת באין מוצֵא... אך האמת שטעות גדולה היא לחשוב מחשבות של רווח שאנו מרוויחים מהניקיונות, שמוצאים חפצים או אפילו בכלל שהנה 'כל הבית נהיה מסודר וטוב שמגיע פסח כך מנקים את הכל אחת לשנה'. לא ולא. עלינו לכוון ולהחדיר בלב שאת כל הניקיונות המתישים אנו מנקים אך ורק מאחר וכך ציווה עלינו הבורא יתברך ברצותו שניזהר ונישמר מכל משהו של חמץ!"

ואם בהדרכה לניקיונות הפסח עסקינן, הנה מה שהשמיע **הרה"ג ר' שמחה כהן שליט"א** בשיחת חינוך:

"מכיר אנוכי ראש ישיבה חשוב ונערץ שהטמיע במשפחתו הנהגה מרתקת לפיה על כל חדר בבית שמנסים לנקותו כליל מחמץ, עוד לפני שתולים את הפתקים הנחרצים ש'אסור להכניס חמץ', הוא פוצח בריקוד נלהב עם ילדיו, ריקוד של שמחה על קיום רצונו של הקב"ה... ההנהגה הזו מלמדת אותנו על הדרך הנכונה לנקות לפסח, שהניקיונות לא יעברו מתוך כעס שילהיט את כל הבית, אלא ייעשו מתוך שמחה אמיתית, מתוך הבנה שאנחנו עושים רצונו של מקום ומתוך שמחה וטוב לבב, מתוך נעימות..."

גאולת מצרים. צילום מתוך הגדה עתיקה

אשנב של ניקיון: כשהגאון הירושלמי חילק 'כתובות' לאברכים בבית המדרש | **אשנב של ישועות:** כך נזכה לפעול ישועות נשגבות בעת פתיחת שערי שמים בלילה המקודש | **אשנב של ברק:** זו הסיבה שדווקא אצל מכת הארבה התאונן פרעה וכינה את המכה 'המוות הזה' | **רגע לפני התקדש החג**

סגולות וישועות. בודקים ספרים לפסח (אילוסטרציה)

שופר בחודש ניסן

ידועה אותה מליצה ישרה שהשמיע סנגורן של ישראל, **הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע** על מעלת נשות ישראל הכשרות שעמלות שבועות וחודשים בניקיונות הפסח:

"ב'יהי רצון' שאנו אומרים בעת תקיעת שופר אנו מזכירים את 'המלאכים היוצאים מן קשר"ק...' שיליצו עלינו יושר. ובכך אנו מרמזים על המלאכים הנבראים מעמלן של נשות ישראל אשר מתאמצות כדי קראצען, שובען, רייבן, קאשערן (מקרצפים ומשפשפים, מגרדים ומכשירים) והמלאכים הללו עולים לשמי מרומים ומליצים עלינו לפני כיסא הכבוד".

והיה מרן הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצוק"ל, גאב"ד חוג חתם-סופר מוסיף בדחילו:

"לא הלצה יש כאן אלא תחינת שוועה עמוקה. שכן בראש-השנה כשאנו ניגשים לתקיעת שופר אנו אומרים לפני מלך אחוז קרן: 'ריבונו של עולם, הנה תוקעים אנו לפניך בשופר, בשופר גדול יִתָּקַע וקול דממה דקה יִשָּׁמַע, אך אנו יודעים שלא התכוננו בהכנה הראויה לקיים את מצוות התקיעות, על כן אנו מתחננים לפניך, תצרף נא את כל ההכנות אשר נשות ישראל מכינות בעמל וביגע, בזיעת אפיים ובשחיקת כפיים, בעת ניקיונות קשר"ק של ערבי פסחים ותעלה הכנה זו לפניך עם תקיעת שופר שלנו, לפעול לנו שנה טובה ומאירת פנים!"

ב.
רגע של סגולה
סגולות וישועות בחג המצות

לצד ההכנות הגשמיות ועמל הניקיונות, עוסק כל יהודי גם בהכנה הרוחנית לקראת החג.

ויש עוד הכנה: הכנת כלי קיבול לקבלת הישועות הנשגבות בלילה קדוש זה. ובדיוק לשם כך תוכלו להצטייד ברשימה מופלאה של סגולות מיוחדות שנמסרו מפי צדיקי הדורות, המבארות איך והיכן בליל קדוש זה יוכל כל יהודי לזכות לבני, חיי ומזוני רוויחא ואף לזיווגים הגונים.

הרה"ק ה'עקידת יצחק' מאלכסנדר זי"ע הי"ד היה אומר: "בשעת אמירת ההגדה, בהגיע האדם לתיבות **וכאן הבן שואל** אז העת מזומן ומיוחד לו **לשאול** על **הבן** ולפעול ישועת זרע של קיימא או להתפלל על בניו שיהיו צדיקים וטובים".

כוחו של ליל התקדש החג, למלא את בתי ישראל שעדיין לא זכו להתמלא באורם של צאצאים, מקורו טהור עוד מדבריו של **רבנו ה'אור החיים' הק' זי"ע** על הכתוב (שמות יג, ח) **והגדת לבנך ביום ההוא.** הלא את מצוות סיפור יציאת מצרים – מקשה ה'אור החיים' הק' – יכול האדם לקיים אף בינו ובין עצמו ואמאי הוזכרה מצוות ההגדה בהקשר לבנים. ומתרץ: **ואפשר שירמוז באומרו 'והגדת לבנך', שאם יגיד הגדה האמורה בעניין – יזכהו ה' שיגיד לבנו.**

סגולה השתרשה במקהלות החסידים – שח **הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א** – שהנצרך לישועת זש"ק, ילמד לאחר הסדר בדבריו אלו של ה'אור החיים' הק' ובחמלת ה' יתברך יזכה לראות בנפלאות הישועה ורבים רבים המה שנושעו בסגולה זו.

בקהילות קודש רבות נוהגים לחלק מכוסו של אליהו הנביא לכל המסובים ולשתות מן היין בכוס הרביעי. על מנהג זה היה **כ"ק מרן אדמו"ר מ'תולדות אהרן' זי"ע** אומר בשם **הרה"ק מבלאז'וב זי"ע** ששתייה זו מסוגלת לרפואת הגוף והנפש.

בין שלל העניינים הרמים שיש בעד האדם לפעול על ידי אכילת המצות הקדושות, 'מיכלא דמהימנותא', הוא עניין הפרנסה. כך שמלבד האמונה הטהורה, ביעור היצר, רפואה ושאר מילי דמיטב; מוטב יהיה באם יכוון האדם בשעת אכילת המצה לפעול עבורו פרנסה בהרחבה לכל ימות השנה. יתירה מכך כותב **הרה"ק ה'תפארת שלמה' מראדומסק זי"ע,** שכל השפע והפרנסה שיש לבני ישראל בגו גלותא, הכול נשפע להם על ידי מצוות אכילת מצה. ומוסיף, שבשעת אכילת המצה על האדם לכוון לא רק עבור צרכיו הפרטיים אלא עבור כל קהל עדת ישראל שיושפע להם שפע רב טוב של פרנסה וכלכלה במידה גדושה.

סגולה מעניינת שהיה מקובלת בליטא בימים מקדם, ואשר נודעה כ"בדוקה ומנוסה", מסר **הגאון רבי אליהו לופיאן זצוק"ל המשגיח ד'כפר חסידים':**

כשבחור מגיע לפרקו ועדיין לא מצא את זיווגו המיועד לו, טוב יעשו בני משפחתו אם יקחו מקערת ליל הסדר את הזרוע הצלוי המונח עליו ויחביאוהו בתוך כיס מלבושו העליון של הבחור, ללא שידע על כך. למחרת (דיקא, כי ב'ליל הסדר' אסור לאכול צלוי) כשימצא הבחור את הזרוע, יאכלנו והדבר יועיל לו בעזרת המגיד מראשית אחרית, שיזכה למצוא את זיווגו הנכון עוד באותה השנה.

מנהג נוסף שהיה מקובל כסגולה בקהילות בני ליטא, קשור אף הוא לזיווג, אך לא זיווגו של הבן אלא של הבת. משבגרה הבת, שולחים אותה לפתוח את דלת הבית בעת אמירת 'שפוך חמתך', בעזרת ה' יתברך, היושב ומזווג זיווגים, תזכה לבוא בברית האירוסין במשך השנה הקרובה.

ג.
רגע של הלצה
תוכחת עשר המכות

גדולי ישראל בכהנם כרבני ערים ועיירות בישראל, היו נדרשים לא אחת להוכיח את בני קהילותיהם, אם בתוכחה קבוצתית ואם בתוכחה אישית נוקבת, אולם גם באותה שעה בה נקב הדין את ההר, היו הם מתבלים את תוכחתם במעט הומור יהודי ומושחים את חיצי המוסר ההכרחיים בשמן השנינות. ההלצה המלווה הייתה אמנם גורמת למוכחים לקבל את הדברים בדרכי נועם, אבל מאידך גיסא - השנינות הייתה חודרת הישר ללב ללא כל מחיצות ומפעפעת בו בארס תוכחתי של 'לשם שמים'.

לפנינו מספר דוגמאות הקשורות לעשר המכות וגאולת מצרים:

כאשר הרגיש אחד הרבנים לפני דורות שגביר העיירה הגדיש את הסאה בהתנהגותו הנלוזה, הוא שיגר לזמנו אל לשכתו. עשיר זה היה חרד על ממונו ולא היה נמנע מלהלוות בריבית, למרות האיסור החמור הכרוך בכך, ומאידך, היה מראה עצמו כ'פרומער', כאחד המוסיף ומלקט חומרות שונות והידורים קפדניים אותם היה מחיל לא רק עליו, אלא גם כל יתר יהודי העיירה שאת חייהם היה ממרר, עד שקצה נפשו של הרב באותה התנהגות של אנטיתזה מובהקת ו'מחמירנות' דקדקנית לצד הפקרות מוחלטת בדיני דאורייתא.

הרב שהכיר היטב בהשפעת ממונו של הגביר וידע כי פניו עזות ומצחו נחושה, מצא דרך לגעת בנקודת התורפה שבליבו, בצורה מרומזת שתפעל את שלה. כך, כשהגיע הגביר, כיבדו הרב להתיישב בכבוד ופתח להגיד לפניו 'שטיקל תורה' מעניין:

"מעודי תמהתי, אמאי דווקא לאחר מכת הארבה התלונן פרעה הרשע וצעק לעברם של משה ואהרן: **ויסר מעלי רק את המוות הזה...** הכי קשתה מכה זו מיתר המכות המרות שקדמו לה? - עתה התיישבו הדברים בליבי, מדברי 'בעל הטורים' (שמות כ, יא) למדתי שהארבה היה נח בשבת, וזה היה מה שהציק לפרעה יותר מכול, בטענו: מכה כזו אשר בכל ימות השבוע מוצצת את דמם של אנשים ואילו בשבת היא מחליטה להחמיר על עצמה ולשבות, **מכה כזו, 'א פרומע מכה', קשה היא כמוות וגרועה היא מכל קודמותיה...**"

למותר לציין שהאמרה השנונה פעלה את שלה בצורה המעולה ביותר.

ואילו בבריסק, עיר כהונתו של **הגאון רבי יושע בער בעל 'בית הלוי' זי"ע,** השתמש המרא דאתרא הגדול בצחות לשונו כלפי אחדים מנכבדי ופרנסי העיר. היה זה כאשר מחלוקת פרצה בעיר וה'בית הלוי' קרא לאותם נכבדים שיסייעו בידו להשכין שלום בין הצדדים הניצים, אולם הללו השתמטו בתואנה שחפצים הם להישאר ניטראליים, לא נוטים לשום צד.

השיבם רבה של בריסק ואמר לפניהם:

"איתא בגמרא (ב"ק ס) - 'מלאך המוות בעיר - כלבים בוכים; אליהו הנביא בעיר - כלבים שוחקים'. ואילו במצרים בליל מכת בכורות נכחו בעיר גם מלאך המוות וגם אליהו הנביא שבא לגאולתם של ישראל. משכך, כלבי מצרים נתונים היו במבוכה כשאינם יודעים מה לעשות, האם יצחקו לנוכחותו של התשבי או שמא יילילו בראותם את מלאך המוות, על כן החליטו ש'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', **כלבי העיר החליטו להיות ניטראליים...** לא לבכות ולא לשחוק..."

יוסף מאיר האס

כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ

שיח חסידים ואנשי מעשה על שגב הנהגתו הרוממה והנלהבת של
רבנו הק' בעל 'אמרי חיים' זי"ע
עם הגה"ח רבי **שמשון לרנר** שליט"א מקריית ויז'ניץ בני-ברק והרה"ח רבי **משה קאפיל האס** שליט"א משיכון ויז'ניץ מאנסי

בהסתרה שבתוך הסתרה חי רבנו הק' בעל 'אמרי חיים' זי"ע את עולמו הטמיר והנעלם מעיני כל חי. הילת הוד כמוס אפף את היכלו הטהור של רבנו, בהיותו מסתתר בשפריר חביון ובסתר המדרגה, כאשר גם כיום במלאות יובל שנים מהסתלקותו לשמי רום, לא נמצא האיש שיוכל לבוא בשער בת רבים ולגלות צפונות הנהגותיו הנאדרות בקודש של רבנו, אשר שביליו במים רבים ועקבותיו לא נודעו לאיש.

ולאו דווקא בהנהגותיו הפנימיות בחדרי חדרים בקודש פנימה, כדוגמת פתקאותיו המופלאות שהיו נרשמות על ידו בהיחבא ובאין-רואים, אלא גם בכל שלב מסדר יומו העמוס לעייפה בלימוד התורה ובעבודת השי"ת, היה ונותר בבחינת כבוד ד' הסתר דבר. בהנהגה ייחודית זו היה רבנו יחיד מומחה, שהצליח לבנות סביבות עוזו חומה בצורה של חשאיות, גם בהיותו מוקף אנשים כמעט כל שעות היממה, בפרט לאור העובדה שהייתה גם דעתו מעורבת בין הבריות והרבה לשוחח עם אנשים באהבת ישראל יוקדת, אולם למרות הכול נותרה דמותו חבויה – דביר המוצנע.

בהמתנה בארה"ב בטרם העלייה לאניה לפני שובו לארה"ק בתשי"ד

חדי העין שהיו במחיצתו של רבנו ראו היטב, שבעוד כל ענייני עבודת הקודש שבין אדם למקום, היו נעשים אצל רבנו בכיסוי אחר כיסוי יותר ויותר, עד שלא היה ניתן לעמוד על סודו כלל, לעומת זאת בענייני בין אדם לחברו ומידות טובות, לא זו בלבד שלא הסתיר רבנו את עבודתו, אדרבה היה עושה הכול בריש גלי ובפרהסיא, למען ילמדו כולם ממעשיו הטובים וילכו במסילותיו הישרות, ללמוד ממנו אורחות חיים נכונים – ואורח צדיקים כאור נוגה.

עתה, במלאות יובל שנים להסתלקותו, פנינו לשמוע פרקי זיכרונות נפלאים מפי שניים מחשובי וזקני חסידי ויז'ניץ, כל אחד מהם יבורך ויתעלה בשמו הטוב: הגה"ח רבי **שמשון לרנר** שליט"א מקריית ויז'ניץ בני-ברק, שזכה לשמש בקודש ג' שנים ולאחרונה הוציא לאור את פרקי זיכרונותיו הנעימים בצל הקודש בהופעת ספרו החדש 'ברכת החמ"ה'; ומשנהו בדומה לו, הרה"ח רבי **משה קאפיל האס** שליט"א משיכון ויז'ניץ במאנסי, בן הגה"ח רבי מנשה האס זצ"ל מפארי עדת חסידי ויז'ניץ-אטיניא, שזכה להסתופף ולחסות רבות בצילו של רבנו.

הזיכרונות הנשמעים מפיהם קולחים בשטף ומשיבים את הנפש בשמחה ובחדווה, לראות ולשמוע את הדברים כהווייתם ברגש ובדמע, ויהי נא אמרותיהם לרצון לפני אדון כל, בזכותו הגדולה והרוממה של רבנו הק' בעל 'אמרי חיים' זי"ע.

להימנע מנטילת הלוואות

את שיחתנו המיוחדת אנו פותחים עם הגה"ח רבי שמשון לרנר שליט"א ומבקשים ממנו לשמוע סיפורים נפלאים מאוצרו המנוצר על טוהר מידותיו וניקיון כפיו של רבנו, שהיה סמל ודוגמה למופת לכל העניינים הקשורים לבין אדם לחברו, בהקפידו עליהם ביתר שאת ועוז:

"רבנו השקיע כוחות עצומים בתלמידיו וחסידיו, ועורר כסדר שייזהרו מפרוטה של הזולת", מספר לנו רבי שמשון. "לא לחינם שוחח רבנו בדברי תורתו בכל כמה שבועות על עניין משא ומתן באמונה. זכורני שפעם אמר בשם זקנו הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע שהתבטא: **'אז מ'איז שולדיג אונטן, איז מען אויך שולדיג אויבן'** [מי שיש לו חובות למטה בעולם הזה, יש לו חיובים גם למעלה]... ופעמים רבות עורר שיימנעו עד כמה שאפשר מלהזדקק להלוואות.

"מבית הגבאים בביתו של רבנו עד לבית המדרש הגדול למעלה, היה שביל מיוחד לרבנו [לפני שנבנו שם הבניינים]. רבנו ניחן בראייה חדה ופעם כשעלה לתפילת מנחה, הבחין שיש על אחד הבניינים דוד-שמש חדש. [בימים ההם לא היה נפוץ כ"כ השימוש בדוד-שמש, כיון שעלותו הייתה מאוד יקרה]. פנה אלי רבנו ושאל אותי: 'האם אתה יודע מי גר שם בבניין ההוא למעלה?' עניתי: 'עד כמה שידוע לי, מתגורר שם הדיין רבי זושא לוריא'. לאחר תפילת מנחה, קרא רבנו לרבי זושא ושאל אותו: 'האם התקינו אצלך היום דוד-שמש'? ענה רבי זושא: 'לא אצלי, אלא אצל שכני התקינו', ונקב בשמו".

ממשיך הגר"ש לרנר ומספר דברים כהווייתם: "לאחר תפילת ערבית, קרא רבנו לאותו אברך ושאלו: 'האם התקינו אצלך היום דוד-שמש'? וכשאישר הלה את הדבר, שאלו רבנו: **'הלא אתה אברך-כולל, מהיכן היה לך כסף להוצאה גדולה כזו'?** השיב האברך: 'אבי שיחי' [שהיה יהודי אמיד] שילם עבורי את הדוד החדש'. שמח רבנו והגיב: 'טוב מאוד, העיקר שלא ללוות כספים'.

"בזאת אמר לו רבנו: **'יש כאלו היוצאים ללוות כספים גם על דברים שאינם כל-כך חיוניים, על סמך השערות שונות שייכנסו לו כספים ממקום פלוני וכדומה, אבל למעשה הכספים לא נכנסים והלה מתחיל לגלגל כספים, הראש שלו כבר מונח בזה ואין לו ראש לתורה ותפילה, חוץ מזה שכשאינו מחזיר את החובות בזמן, הוא מזיק לאחרים כי המלווים שהתאכזבו ממנו, כבר לא רוצים להלוות גם לאחרים'...**"

שמירת הספרים בבית המדרש

עוד מספר לנו הגר"ש לרנר שליט"א מעשה נפלא על הדרכה ישרה שנשמעה מפי רבנו בנוגע לישרות בממון וזהירות מחפצי אחרים:

"הרה"ח ר' דוב בערל קייזלר ז"ל שהיה חבר הנהלת ועד הקהילה בשיכון, אסף בשנת תשכ"ג מעל אלף דולר [סכום גדול מאוד בימים ההם] וקנה ספרים חדשים רבים לבית המדרש הגדול, והציב על-יד ארון הספרים שלט גדול עם בקשה להחזיר את הספרים למקומם בסיום הלימוד.

"כשבועיים לאחר קניית הספרים, כשנכנס רבנו בערב שבת קודש לבית המדרש, הבחין בראייתו החדה שארונות הספרים נעולים. רבנו שאל מיד: מדוע נעלו את ארונות הספרים? והתשובה הייתה: ר' בערל נעל אותם. רבנו נעמד לתפילת מנחה, כדרכו בקודש להתפלל בשעה מוקדמת, ובין מנחה לקבלת שבת, קרא לר' בערל ושאלו: 'מדוע נעלת את ארונות הספרים'? ענה ר' בערל: 'לפני כשבועיים התרוצצתי ואספתי מעל אלף דולר, גם אני בעצמי השקעתי בזה

מנחת אהבה מתלמידי הישיבה לרבינו, ליום הולדתו השבעים בשנת תשי"ח בשהותו בארה"ב

לא מעט כסף לרכישת הספרים, אני אישית נסחבתי עם הספרים וכואב לי כשאני רואה שכעשירית מהספרים כבר נעלמו'.

"תמה רבנו ושאל אותו: 'הלא אינך אברך צעיר, מדוע היית צריך להיסחב בעצמך עם הספרים? מדוע לא ביקשת שיעזרו לך? עתה פתח את הארונות לרווחה ולהנאת ציבור הלומדים, ואדבר על-זה אי"ה בסעודה שלישית'. [כידוע, בסעודה שלישית היה רבנו מעורר בעניינים העומדים על הפרק].

"בסעודה שלישית אכן התעכב רבנו על המקרה של לקיחת הספרים מארונות בית המדרש", מספר רבי שמשון, "ובתוך דברות קודשו אמר רבנו: **'באב לי לשמוע שמהספרים הרבים שכל-כך התייגעו לקנותם, כבר חסר עשירית מהם... אני חושב: אף אחד לא הלך לגנוב ספרים, אלא מאי, אנשים מורים לעצמם היתר בחושבם, אשאל את הספרים לכמה ימים ואחר-כך אחזיר אותם.** קודם כול, זוהי מצוה הבאה בעבירה... אינני יודע אם זה לא נכנס בגדר עוון גזל, וכמדומני שיש על-זה חרם הקדמונים ובפרט כאשר הלה תולה שלט מפורש שיחזירו הספרים למקומם.

"רבנו הוסיף והרחיב בתוכחת מוסר נוקבת באומרו: 'בהזדמנות זו ברצוני להדגיש, שיש אנשים הרוצים לחיות חיים קלים על חשבון הזולת, מוציאים ספרים מהארונות, משתמשים בהם ומשאירים אותם על השולחנות. **יש אמנם אנשים שמתנדבים לאסוף את הספרים ולהחזירם לארונות, אך זהו גזל זמן בכפליים, גם של אותם האנשים שלוקח להם זמן להחזיר את הספרים למקומם, וגם של שאר האנשים שאולי גם הם צריכים ספר זה ונאלצים לבזבז זמן לחפש ספר זה על השולחנות!**... ולפעמים יש בזה 'היכי תמצא' שהאדם נענש על גזלה, למרות שלא גוזל דבר מאף אחד".

מראות הוד מאחורי הפרגוד

מה אפשר לשמוע מפיכם מה שזכיתם לראות בקודש פנימה לפניי ולפנים בתוך חדרו של רבנו?

"בשנת תשכ"ט הייתי עם רבנו בעיה"ק צפת ובאחד הימים הגיע אל רבנו יהודי מבוגר עם רעייתו וכתבו קוויטל בו הם ביקשו על הבת היחידה שלהם שתחזור בתשובה. הייתי בתוך החדר כשהם נכנסו פנימה ועמדתי בצד. הם גוללו את מסכת ייסוריהם הקשים על הבת הסוררת שנולדה להם אחרי 17 שנות ציפייה להיפקד בפרי בטן, וכעת במלאות לה י"ח שנים הלכה ונישאה לגוי גרמני, והם מרגישים שאינם מסוגלים יותר להחזיק מעמד.

"במשך שעה ארוכה הם סיפרו בבכי ובדמעות את כל מה שעבר עליהם, ואני שהייתי בחור צעיר, לא יכולתי להישאר אדיש מול סיפור עצוב כזה ועיניי זלגו דמעות. למרבה הפלא, למרות שרבנו היה ידוע כבעל-בכי גדול, כאן נראה היה רבנו רגוע ושליו לחלוטין. בדבריו עודד אותם רבנו שהכול יהיה בסדר וד' יעזור שהיא תתעורר לחזור בתשובה, ופטרם לשלום.

"אחרי שיצאו בני הזוג מהחדר, הורה לי רבנו לנעול את הדלת ואז פרץ בבכי נסער שארך קרוב לעשרים דקות. כשנרגע מבכיו, ניגב את דמעותיו והמשיך לקבל קהל כרגיל. בלילה, קרא לי רבנו ואמר לי: 'ראיתי שלא הבנת אותי, ראיתי שאתה עמדת בצד ועיניך זלגו דמעות כנחל, ואילו אני ישבתי מאופק. אני רוצה שתבין אותי נכון: מי אני, יודעים רק אני והקב"ה, יהודים אלו באים אלי וסומכים על כוחי מחמת שאני הבן של אבי הק' זי"ע; **אם אני אבכה גם איתם יחד, הם ירגישו ויחשבו שאבדה תקוותם, כי הרי גם הרבי בוכה ומצטער על האבדה הגדולה, לכן התאפקתי בכל עוז להיראות כלפי חוץ רגוע ובטוח שהבת תחזור במהרה הביתה, כדי לא לשבור את רוחם חלילה; רק אחרי שהם עזבו את החדר ונעלת את הדלת, הרשיתי לעצמי לפרוק את יגוני על בת ישראל שהגיעה לבאר שחת ובכיתי הרבה עליה'...**"

עוד נזכר הגר"ש לרנר שליט"א במעשה נפלא ורב-הוד: "זכיתי לישון בחדרו של רבנו קרוב לג' שנים, על תקופה זו אפשר לחבר אנציקלופדיה ענקית מה שראיתי בקודש פנימה לפניי ולפנים. לילה אחד מתעורר רבנו משנתו בשעה 1:30 ופונה אלי בשאלה מוזרה: 'יש יהודי בשם שאול לייב המתגורר בכפר סבא, איך קוראים לבת שלו, שולמית בת...' משאלתו של רבנו הבנתי שיהודי זה היה בערב עם קוויטל אצל רבנו ולכן הלכתי לחפש בערמת הקוויטלעך שהייתה על השולחן, אך לא מצאתי. כעבור חצי שעה של חיפושים מצאתי את השם בכרטסת ואמרתי לרבנו את שמה המלא. רבנו שמע והסתובב אל הקיר.

"בשעה 6:30 בבוקר דופק היהודי שאול לייב מכפר סבא על דלת הבית. הוא סיפר בבכייה שבתו שולמית איבדה את הנוגדנים בגופה ובנוסף לכך היא לקתה בדלקת ריאות, ובליל אמש בשעה 2:00 לפנות בוקר הודיעו להם הרופאים שיתכוננו לגרוע מכל חלילה... כמובן שרבנו בירך אותם בישועות לרוב, ואני הבנתי כבר מה הטריד את רבנו אמש באישון לילה כשביקש לדעת את שמה המלא של הנערה החולנית, בלי שאף אחד יודיע לו על מצבה הרפואי האנוש"...

פניא דמעלי שבתא

אנו ממשיכים לשוחח פרקי זיכרונות עם הרה"ח ר' משה קאפיל האס שליט"א, אשר בילדותו זכה להתגורר בשיכון ויז'ניץ ובהמשך זכה משולחן גבוה להיות בצל הקודש פעמיים במהלך השנה האחרונה של רבנו עלי אדמות, שנת תשל"ב.

מה זכור לכם מתקופת המגורים בשיכון ויז'ניץ בבני-ברק?

"המחזה הנפלא לראות את רבנו יוצא מביתו בכל ערב שבת קודש ועולה בשביל במעלה הגבעה לכיוון בית המדרש הגדול לתפילת מנחה, לא יישכח ממני לעולמים. אמנם ילד הייתי, אבל כבר אז הייתה אצלי הבנה שמדובר במשהו מיוחד במינו שאסור לוותר עליו. וכך, בכל ערב שבת הייתי ממתין לרבנו בצאתו מביתו כשהוא נשען על שני מלווים, בדרכו לבית המדרש. **אין מילים שיוכלו לתאר זאת כיצד היו נראות פני קודשו באותה שעה, כשכל-כולו נתון ברשפי אש שלהבת ומפעם לפעם היה נעצר בדרך הילוכו ומנענע את ראשו אנה ואנה בדבקות גדולה.**

"הליכתו זו הייתה כהליכתו של מלך הנשען על שני שריו, וכולם יכלו לראות עין בעין במוחשיות איך האש הגדולה מלהטת סביבותיו, כשלפעמים היה ממלמל מילים שונות מבעד לשפתיו וראינו שראשו ומחשבותיו נתונות במקומות גבוהים מהשגתנו בהכנתו הנשגבה לקראת שבת לכו ונלכה, **כאשר ההגדרה האמיתית תהיה בלי ספק, שאם היו מניחים על פניו גפרור הוא היה נדלק מיד מגודל החמימות שיקדה בפני קודשו והאירה אותן באור יקרות של קדושת שבת**".

"הפלא והחידוש היה", מציין ר' משה קאפיל בשיחתו עמנו, "שבהגיע רבנו סמוך לרחבה הגדולה לפני בית המדרש הגדול, היו ממתינים עליו שם לפעמים כמה אורחים שהגיעו לעשות את השבת בצל קורתו, והיו ניגשים אליו לברכת שלום. והנה, על אף שהיה נתון כולו בשלהבת יוקדת שאי אפשר לתארה, היה מאיר להם פנים ומאחל להם בחיבה כדרכו בקודש את הברכה הנצחית 'א זיס לעבן אויף דיר', ולעתים אף היה מתעניין בשלומם הטוב ושואל בשפתו הצחה 'וואס טוסטו עפעס' וכיו"ב, כשרבנו נותן לאותם יהודים את ההרגשה כביכול שאין לו בעולמו כלום חוץ מההתייחסות החביבה שהעניק להם באותה שעה יקרה".

ואיך הייתה נראית התפילה לאחר-מכן? אנו מבקשים לדעת.

"ברגע שרבנו הגיע לפתח בית המדרש, התחיל תיכף ומיד באמירת 'הודו לד' כי טוב' בקול שאגת ארי שאי אפשר לתארה, תוך כדי שהוא מתהלך ממזרח למערב בהליכה מהירה וכל גופו זועק ומתנועע באמירת הנוסח המסתלסל עם הפסוקים. **כנער צעיר לימים זכורני כמה וכמה ערבי שבתות של ימות החורף, שרבנו נכנס לבית המדרש קצת לפני זמן הדלקת הנרות שהייתה בשעה מוקדמת, וההיכל עוד היה ריק כמעט לגמרי מאנשים,** אבל תיכף כשהתחיל רבנו בקול רעש גדול בפסוקי 'הודו', נשמע קולו מהדהד מבעד לחלונות הפתוחים, ועד מהרה התחילו לרוץ אברכים ובחורים שעזבו את כל ההכנות האחרונות ונחפזו לבוא לבית המדרש כי רבנו כבר נכנס והתחיל את התפילה".

זכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל ישראל אמן!

נר אלוקים טרם יכבה: כך הועידה ההשגחה העליונה את הנסיעות לארץ הקודש בשנתו האחרונה של רבנו

בתוך הדברים מספר לנו הרה"ח ר' משה קאפיל האס שליט"א איך סובבה ההשגחה העליונה להיות בצל הקודש פעמיים במשך שנת תשל"ב, עת נר האלוקים טרם יכבה.

"כפי שציינתי, עזב אבי רבי מנשה זצ"ל את השיכון בשנת תשכ"ד ונסע לקנדה, ובהמשך הגיע להתגורר בשיכון ויז'ניץ במאנסי. משך כל אותן שנים לא נסע אבי לארץ הקודש היות והפרוטה לא הייתה מצויה אצלו, אבל לקראת שנת תשל"ב, **קשר עמו כ"ק מרן אדמו"ר ה'תורת מרדכי' זי"ע שיחה ארוכה על-כך שמשנת תשכ"ד עוד לא חזר לבקר בארה"ק, בפרט שיש לו שם רבי והורים מבוגרים, אבל אבי זצ"ל נטה לסרב לנסוע באומרו שאין לו כסף לנסיעות ואינו חפץ ללוות כספים עבור הנסיעה, אלא שמרן ה'תורת מרדכי' ממש הכריח אותו לנסוע, ולבסוף קם ונסע למשך כל חודש תשרי, האחרון לחייו של רבנו".**

"גם אני זכיתי להיות יחד עם אבי זצ"ל באותו חודש תשרי בצילא דמהימנותא", ממשיך ר' משה קאפיל לספר לנו, "כי רציתי כבר כמה פעמים לנסוע במהלך השנים, אבל היות והייתי מוגדר כעריק מהצבא חששתי לבוא לארץ הקודש. באותה תקופה לפני שנת תשל"ב, נודע לי שאפשר להסתדר עם הבעיה הזו על ידי מסמכים שונים, ואכן הצלחתי לסדר לעצמי את כל הנדרש, וכך הגעתי לארץ הקודש כבר באמצע חודש אלול עד סיום חודש תשרי, שהיה אז בהתרוממות גדולה בצל רבנו, כזכור לוותיקי החסידים.

"רבנו שהיה כידוע מומחה גדול בכל הקשור להכרת הטוב, השתעשע אז רבות עם אבי זצ"ל אחרי שלא ראה אותו משך שמונה שנים, ולאורך כל ימי חודש תשרי קירב רבנו ביותר את אבי זצ"ל ודיבר עמו בחביבות גדולה. **כשהקים רבנו את השיכון והעביר את הישיבה לבני-ברק, ביקש מאבי זצ"ל שיבוא ללמוד עם הבחורים והילדים, היות וכבר היה לו ניסיון ארוך בלימוד עם התלמידים עוד בתקופת לימודיו בישיבת מרן ה'דמשק אליעזר' זי"ע בויז'ניצא, אבל אבי זצ"ל נטה לסרב להצעת רבנו כי לא רצה להתפרנס ממקצוע תורני. רק אחרי שהגאון ה'חזון איש' זצוק"ל יעץ לו לקבל את ההצעה, הסכים והתחיל ללמד את התלמידים בשיכון, ועל-כך הכיר לו רבנו טובה כל הימים בחביבות מיוחדת.**

"כך זכיתי גם אני באותו חודש תשרי להתקרב מאוד אצל רבנו, ובהיותי אז בחור בן כ"א שנים, בירך אותי לפני חזרתי לארה"ב בנוסח מיוחד ובלשונות נפלאים למציאת זיווג הגון. באותה תקופה היה נהוג שהחתנים תושבי חו"ל מגיעים לימי חג הפסח בצל רבנו, והיות שבאתי בקשרי שידוכין בתחילת חורף תשל"ב, התחלתי להתכונן להיות ב'סדר נאכט' אצל רבנו. כששמע על-כך מרן ה'תורת מרדכי' זי"ע, הציע לי לנסוע כבר באמצע חודש שבט, כי בנו החתן מנחם מענדיל [כ"ק מרן אדמו"ר מוויז'ניץ שליט"א מקאיימישא] חפץ מאוד לערוך את השבת-אופרוף שלו בצל רבנו, אבל הוא עצמו עוד אינו יודע אם יוכל לנסוע אתו, ולכן הוא מבקש ממני שאסע אתו ללוותו בדרכו, ובעד זאת הוא ישלם לי שליש מהוצאות הדרך...

"ואכן, נסעתי אז עם החתן לארה"ק ונשארתי כבר עד אחרי חג הפסח, כשבינתיים עלתה נשמתו הטהורה של רבנו השמיימה, וב'סדר נאכט' הייתי סמוך על שולחנם של מרנן ה'ישועות משה' וה'תורת מרדכי' זי"ע שעלו להנהיג את העדה".

ספיר ויהלום

פנינים מתוך ההגדה החדשה 'ספיר ויהלום'
מאוצרות שיעוריו של הגאון **רבי מנחם מנדל פומרנץ** שליט"א

בדק בית

וְאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וְאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי.

שאון והמולה מילאו את רחובות העיירה הדלה רימנוב. צהלות סוסים, צלצולי חרבות, וצחוק גס.

פלוגת קוזקים איוותה לחניית ביניים במסעה את רימנוב, העיר שהתפרסמה בכל תפוצות ישראל הודות לצדיק הקדוש רבי **מנחם מנדל מרימנוב** זכותו תגן עלינו, ששכן בה ומשם האיר לעולם כולו.

כמנהגם של קוזקים, ראשית כל תרו אחר מקום מתאים לשכן בו את סוסיהם, אלו הסוסים החביבים עליהם כבבת עיניהם.

בקתות הקש של יהודי העיר לא ממש מצאו חן בעיני הקוזקים, ובתים אחרים לא היו בנמצא בעיירה הקטנה והבוצית...

הבית היחיד שהתנשא מעל כל בתי העיירה, היה המקדש מעט. בית הכנסת המקומי אותו דאגו היהודים לפאר ולהדר ככל יכולתם הדלה, לקיים את מה שנאמר 'לרומם את בית אלקינו' (עזרא ט ט).

ראו הקוזקים המגושמים את בית הכנסת – בית אבן גבוה ומאוורר, ואף תנור חימום הגון נבנה בו.

מיד קראו לראש הקהל, וציוו עליו לפנות את בית הכנסת עד מחר בבוקר.

באו כל הקהל נרעשים ונחרדים אל הצדיק רבי מנחם מנדל: "איכה יחללו את בית ה'?!"

התיישבו הפרנסים וראשי הקהל, וטיכסו עצה בחדר הצדיק, כיצד ידחו את הרעה.

קם אחד משבעת טובי העיר ואמר: "הסכיתו ושמעו, עלה רעיון במוחי!

הכל יודעים שברבות השנים נפערו חורים בגג בית הכנסת, ולצערנו בעת הגשם מטפטפים טיפות לתוך ההיכל.

הרי החורף קרב ובא, נראה להם לקוזקים את החורים בגג, ונסביר להם שבית הכנסת אינו מהווה פיתרון בעבורם.

הרי בעוד זמן קצר, יֵרדו גשמים ושלגים, והסוסים עלולים להצטנן ולמות..."

כשמוע הרב הקדוש רבי מנדל מרימנוב את הדברים, זקף את ראשו בתקיפות, ואמר:

"הפעולה הראשונה המוטלת עליכם לעשותה, היא תיקון הגג! עוד הלילה יש להתחיל בתיקון הגג וסתימת החורים שבו!"

תמיהה רבתי הצטיירה על פני כולם.

ראש הקהל, היה הראשון שפתח את פיו בהכנעה והחל לשאול: "אבל רבינו, לשם מה? האם נתקן את גג בית הכנסת עבור הקוזקים הרשעים?!"

אחריו החרו החזיקו כולם: "הלא עצה זו היא המפלט האחרון שבידינו להימלט מרוע הגזירה, ואם נתקן את הגג, כיצד נוכל להתחמק מהקוזקים?!"

העביר הצדיק הקדוש רבי מנדל את מבטו על פני הנאספים עד שהשתתקו כולם:

"קודם כל, יש לתקן את הגג במהירות האפשרית, וכאשר יהיה הגג מתוקן ומסוייד כראוי וכיאה בתכלית השלימות, אסביר לכם את העניין".

ברירות רבות לא נותרו בידי העסקנים, והם מיהרו לתקן את הגג הדולף.

בסקרנות מהולה בחשש מיהרו לבית הצדיק לשמוע את

פיתרון התעלומה.

"סבורים הנכם שהחורים בגג היו נס משמים, על מנת שתוכלו לפתור את בעיית הקוזקים?"

"לא מיניה ולא מקצתיה!" הרעים קולו של הצדיק. **"בדיוק ההיפך! החורים בגג הם אלו שהביאו עליכם את הצרה הזאת!**

משמים ראו שאינכם שומרים על קדושת בית הכנסת, ומזלזלים בכבודו – האם יש אדם מן היישוב שמשאיר את גג ביתו דולף בחורף?!

אמרו: "אם לא מכבדים את בית הכנסת, הם אינם ראויים להשתמש בו!" ובכן – קפצה עליכם צרת הקוזקים...

לכן אמרתי שתתקנו את הגג במהירות האפשרית. נתקן את המעוות ומובטחנו שתבוא הישועה" – סיים הרב הקדוש מרימנוב את דבריו.

המתינו הכל בסקרנות לראות כיצד יתגלגלו הדברים, ואכן, לא חלפו שעות מספר, והגדוד כולו, על חייליו ומטענו, נצפה אורז את חפציו בחיפזון, ויוצא את העיר.

מפה לאוזן נשמע שהתקבלה פקודה מגבוה לעזוב את רימנוב ולהתקדם במסע.

בית הכנסת של רימנוב נותר בקדושתו ובהדרו, מתוקן ומשופץ...

באופן דומה יש להבין את שתי המצוות שניתנו לישראל בהיותם במצרים עירומים מן המצוות:

בני ישראל במצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה.

אך שקיעתם בטומאת מצרים לא הייתה כתוצאה מהגלות הקשה!

ההיפך הוא הנכון!

הגלות והשיעבוד הקשים באו להם כעונש על התחברותם למצרים ונטייתם מאחרי ה'.

לשם כך נזקקו לזכות המצוות, לדם הפסח ודם מילה, שתי המצוות שרוממו אותם מטומאת מצרים, והכינו את גופם ונפשם להיות ראויים ליציאת מצרים, ולהפוך לעם הנבחר.

וכאשר אכן עזבו ישראל את גילולי מצרים, ודבקו בבוראם וקונם, כבר סרה סיבת הגלות והשיעבוד ונגאלו ממצרים!

כך הוא הדבר בכל דור ודור.

הצרות והייסורים לא נגרמים כתוצאה מהיותינו בגלות, אלא עובדת הימצאותינו בגלות הינה עדות על כך שטרם שבנו אל ה' כראוי בכל ליבנו ובכל נפשנו...

הדרך היחידה לצאת מהגלות, היא באמצעות תשובה ומעשים טובים, תורה ומצוות.

וכן הוא הדבר גם בגלות הפרטית – הצרות והייסורים שעוברים על כל אדם באופן אישי, הן הגלות האישית שלו.

גם גלות זו נגרמת כתוצאה מרפיון רוחני או מירידה בעבודת ה', והדרך היחידה להיוושע היא על ידי התחזקות והתאמצות בעבודת ה' ובקירבתו.

אדם לעמל יולד

וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

כלל גדול בחיים לימדונו **חכמינו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין** (צט:): "אמר רבי אלעזר, כל אדם לעמל נברא. שנאמר 'כי אדם לעמל יולד'.

איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא. כשהוא אומר 'כי אכף עליו פיהו' – הוי אומר לעמל פה נברא.

ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר 'לא ימוש ספר התורה הזה' – הוי אומר לעמל תורה נברא.

והיינו דאמר רבא, כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא... (על כל הגופים נגזרה טירחה ויגיעה, אשרי מי שטירחתו ויגיעתו בתורה)"

על יסוד דברים אלו, גילה לנו רבינו הקדוש רבי **יעקב אביחצירא** זיע"א בעל **'אביר יעקב'**, את המשמעות הנפלאה הגלומה בפסוק זה.

יכול האדם לבקש ולהתפלל מאת הבורא, על העמל והעבודה שנגזרו עליו משמים, לעמול ולהתייגע לפרנסתו, שהרי כך נגזר על אדם הראשון 'בזיעת אפיך תאכל לחם' (בראשית ג יט).

זיעה זו שנגזרה על כל אחד מצאצאיו, אפשר לפעול להעבירה לעבודת ה' ברוחניות באמצעות תפילה ובקשה מעומק הלב לריבון העולמים.

להחליפה בעבודה מסוג אחר: לעבוד בהתמדה ובשקידה בהוויות דאביי ורבא, להתייגע בהבנת קושיא ותירוץ, לעמול על סוגיא מורכבת, לטרוח במצוות וגמילות חסדים, ולהזיע בעבודה שבלב – זו תפילה עם כל החושים.

זו הייתה אנחתם של ישראל וזעקתם שבקעה רקיעים ועלתה הישר אל כסא הכבוד!

בספרו **'בגדי השרד'** על הגדה של פסח (ד"ה ונצעק אל ה') מתאר בעל 'אביר יעקב' את הזעקה שפרצה מדם ליבם של ישראל:

הלא בני ישראל שבטי י-ה שבמצרים, ידעו ושמעו מאבותיהם ואבותיהם על עבודת הקודש הנוראה, של האבות הקדושים ראשי האומה.

כל ימיהם ולילותיהם, היו חטיבה אחת רצופה של עבודת האלקים בצורה מופלאה בכל הוייתם וחייהם.

ישפוך פעם אחת מן הכוס. שלחן ערוך לליל הסדר

והנה, התגלגלו והידרדרו צאצאיהם עד לדיוטא התחתונה, גלו למצרים 'ערוות הארץ' מקום הטומאה, והפכו לעבדים שפלים ונבזים לאומה בזויה זו.

עוד לפני עלות השחר, תחת לקום ברגשי קודש ויראת הבורא לעבודת ה' ולתפילה, פורצים לבתיהם הנוגשים המצרים הרשעים, ומוציאים אותם על נשיהם ובניהם וטפם לעבודת פרך נוראה.

ובמשך כל היום כולו, במקום להתהלך ביראת ה', להשתעשע במגילות שהיו בידם מאבותיהם, לקיים את רצונו ולעבדו, משברים הם את עצמותיהם, ומפרכים את גופם, תחת מכות הנוגשים האכזרים.

ממש כמאמר הכתוב 'בבוקר תאמר מי יתן ערב' (דברים כח סז).

ולעת ערב, חלף תפילת ערבית, ודביקות בבורא כאבותיהם – 'קומי רוני בלילה' (איכה ב יט), נופלים הם בחולשה, תרים אחר דבר מה לאכול, ומנסים לזון את משפחתם האומללה ולאגור מעט כוחות ליום המחר.

בתנאים שכאלו, ראו בני ישראל בחרדה, והנה הולכת ומשתכחת מעמם עבודת האלוקים וייחודו – עבודה שהייתה מקובלת בידם מאבותיהם שהחדירו את האמונה לכל באי עולם.

על זאת נאנחו בני ישראל מן העבודה וזעקו: **"מי יתן ותהיה העבודה הזו לשמו יתברך!"**

זו כוונת הפסוק באמרו 'ויאנחו בני ישראל **מן העבודה**', על זה נאנחו בני ישראל, **על טיבה של העבודה!**

על כך שבמקום לעבוד את אלקיהם ואלקי אבותיהם, עבדו הם לפרעה ולמצרים הרשעים...

כך כתב רבינו בלשונו הזהב: **"וכיון שראה ה' יתברך שנתעוררו לדבר זה ורבה אנחתם עליו, מיד נכמרו רחמיו עליהם, ואמר:**

מעתה ראויים אלה להגאל, ולא נשאר להם שום עיכוב, כיון שהם מתאווים מי יתן והיה העול הכבד הזה שהם סובלים אותו מצד עבודתם לשמו יתברך".

ואכן, הכתוב מעיד: 'ותעל שוועתם אל האלקים **מן העבודה**'...

שמע ה' את שוועתם שעלתה מצערם הגדול – הצער על העבודה שנאלצו לעבוד למצרים ולא לבורא, הוציאם ממצרים, והיו בני ישראל לעבדיו.

כנאמר במפורש: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

דמים בדמים נגעו

בכל מכה שמזכיר ישפוך פעם אחת מן הכוס.

היה זה בשמחת שבע ברכות שנערכה בעיירה 'סָאָהֶל' הסמוכה לגורליץ.

זכות גדולה נפלה בחלקם של משתתפי השמחה, כאשר הצדיק המפורסם הגאון הקדוש רבינו **חיים מצאנז** זיע"א, טרח ובא להשתתף עמם.

מקפיד מאוד היה הרב מצאנז על כל תג וקוץ מדברי חכמינו ז"ל, והיות שאמרו **בגמרא** (ברכות ו:): "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות", פתח וסיפר לחתן מעשה:

ידוע ומפורסם מנהג צדיקים רבים, לילך בלילות הסדר ברחובות העירה ולהאזין לקולות הטהורים הבוקעים מבתי ישראל, ובפרט להטות אוזן לבתי הכפריים הפשוטים, ולשמוע כיצד עורכים הם את הסדר הקדוש.

"אף אני", סיפר הרב הקדוש: "כן נהגתי באחת השנים, ויצאתי הרחובה לשוח. והנה בעת שחלפתי ליד אחד הבתים שמעתי מתוכו את בעל הבית מכריז בקול:

"מכת דם בשבילי! מכת דם בשביל שרה'לה שלי!... מכת צפרדע בשבילי! מכת צפרדע בשביל שרה'לה שלי!..."

נבהלתי מאוד.

הייתכן הדבר? כך אומר יהודי?

התקרבי אל החלון והבטתי אל הבית לראות מה נעשה בתוכו.

ראיתי, את בעל הבית יושב אל מול ההגדה, וקורא את עשרת המכות.

הלא נוהגים ישראל, לשפוך מעט יין מהגביע, בעת אמירתם, והנה בתו הקטנה של אותו יהודי – שרה'לה, נרדמה.

והאב המסור, הידר על עצמו לקיים אף בעבורה את מצות שפיכת היין מהגביע, אותה חשב לאחד ממצוות הלילה החשובות.

ועל מנת שלא להתבלבל, קרא בקול ובהטעמה: **"מכת כנים בשבילי! מכת כנים בשביל שרה'לה שלי!... מכת ערוב בשבילי! מכת ערוב בשביל שרה'לה שלי!..."**

אכן, מעשה משעשע הוא זה, ובאמצעותו ביקש הרבי הקדוש מצאנז לשמח את החתן, אך ברור הדבר שלא שח הגאון הקדוש מצאנז שיחת חולין, ולא סיפר מעשיות בעלמא, אלא בכל דיבור קל מדבריו טמן ורמז רמזים נפלאים ועמוקים.

וכאשר נתבונן בדבר, נבין שאכן, כל מכה ומכה היתה מיועדת גם בעבור בני ישראל...

כך אמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ב לו.) על הפסוק 'ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא' (ישעיה יט כב): "תניא אמר רבי יוסי: בההוא ממש דאשתכח דינא למצראי בההוא ממש אשתכח רחמי לישראל, נגוף למצרים ורפא לישראל".

כל מכה ומכה שנגף ה' את מצרים – נשאה עמה רפואה לישראל.

זו גדולתו של הקדוש ברוך הוא שבאותה פעולה ממש מביא הוא דבר והיפוכו, מכה למצרים ורפואה לישראל.

רפואה זו היתה הן רפואה גשמית והן רפואה רוחנית:

בשעה שלקו המצרים במכה כדי להחליש את כח הרע שבהם, באותו הזמן הזדככו ישראל מפגם זה שכנגדו כוונה המכה. וכך היה גם בחולי גשמי. מכיוון שחליי הגוף אף הם באים כתוצאה מחטאי האדם המולידים מחלות ופגעים, ככתוב (ירמיה ב יט) 'תייסרך רעתך'.

כאשר הביא הבורא מכה על מצרים, בבחינת 'נגוף' והחלשת כח הרע, ממילא נעשה 'רפוא' לישראל ברוחניות ובגשמיות.

רמז נפלא נתן לעניין זה במכת דם הרב הקדוש רבי **משה חיים אפרים מסדילקוב** בספרו הקודש 'דגל מחנה אפרים' (וארא, ד"ה כבד):

הלא אמרו **חכמינו ז"ל** (שמו"ר ט י) שממכת דם העשירו ישראל, שכן, המצרים הוכרחו לקנות מים בכסף מלא.

דבר זה רמוז בשם המכה – דם משמש בשתי משמעויות, מפני שבלשון חכמינו 'דמים' הם ממון.

כך רואים אנו כיצד באותה מכה ממש שהוכו המצרים, באה ישועה והרווחה לישראל.

ואכן, נבואה קטנה נזרקה מפיו של אותו כפרי ולא ידע מה ניבא: **"מכת דם בשבילי! מכת דם בשביל שרה'לה שלי!...**

בכל מכה ומכה זכו אף ישראל להרווחה, בריאות וישועה.

מצות עגולות או מרובעות?

האם יש עניין דווקא במצות עגולות? פולמוס גדול התחולל בדברי רבותינו על צורת המצות, וזאת ללא הקשר לשאלה ההלכתית העצומה ובפולמוס הגדול שהתחולל על כשרות מצות מכונה.

מצות עגולות או מרובעות?

לכאורה אין כל שאלה בדבר. מצות עבודת יד הן מצות עגולות ואילו מצות מכונה הן מרובעות. ומי ששואל שאלה זו כאילו שואל: מצות יד או מצות מכונה. אולם כמה וכמה פוסקים עסקו בשאלה זו גם בלי להיכנס לעצם כשרות 'מצות מכונה'.

בתקופה הראשונה של 'מצות מכונה' המצות היו עגולות, ורק אחר כך המצות שנעשו במכונה היו מרובעות, וזה בעקבות כמה וכמה פוסקים שסברו שעדיף שהמצות האלו יהיו מרובעות.

במאמר שלפנינו נרחיב בעניין, אולם כבר בראשית הדברים נציין שלא נעסוק כאן בשאלה ההלכתית העצומה ובפולמוס הגדול שהתחולל על כשרות מצות מכונה. אלא נביא את הדברים רק בכל הקשור לצורת המצה, עגולה או מרובעת.

נפתח בדברי רבי יהודה אסאד שבתשובה הלכתית עסק בעניין זה, האם יש להקפיד לעשות מצות עגולות (שו"ת "יהודה יעלה" חלק א, אורח חיים סימן קנז) והוא האריך מאוד בעניין, ובתוך דבריו כתב:

"הן כשאני לעצמי אמרתי בטעם מנהגן של ישראל לעשות עד היום המצות עגולות, דהנה קרא כתיב בתורה (שמות יב, לט) ויאפו את הבצק וכו' **עגת מצות** וכו' פירש רש"י "עגת מצות חררה של מצה, בצק שלא החמיץ קרוי מצה", וכן בריש פרשת וירא (בראשית יח, ו) "**לושי ועשי עגות**", פירש מצות אפה בקץ פסח. וז"ל בראשית רבה (פרשת מח) לושי ועשי עוגות וכו' הדא אמרת פרוס הפסח היה. ועוד בבראשית רבה שם (פרשה מב) "ויבא הפליט" ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות עכ"ל, והובא ב'ערוך' ערך עוג.

מדוע כתבה התורה עוגות מצות?

והוא ממשיך ומביא עוד מקומות רבים מהם הוא מוכיח שעוגה ועוגות הם מלשון עיגול, וכותב: **הנה הבאתי כל אלו לאות אמת דפירוש עוגות הוא ע"ש העיגול, ולכן גם שאר דבר שנעשה בעיגול נקרא ע"ש עוגה.** וע"כ מה שפירשה תורה ויאפו הבצק עוגות מצות ר"ל עוגות עגולות היינו חררה של מצה שלא החמיץ. ולמאי נפקא מינה סיפרה תורה כן שאפו אותם על צורה זו עוגות עגולות. הלא כוונת הכתוב הוא רק להודיע רוב החפזון כמו שסיים הפסוק עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו וכו' ולא יכלו להתמהמה וכו'. וכן נוסח ההגדה מצה זו שאנו אוכלים וכו' על שם שלא הספיק בצקם וכו' והוה לי' למימר רק ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים מצות וכו' ותיבת **עוגות** מצות מיותר, דמאי נפקא מינה לידע על איזה צורה שעשאום עגולות או מרובעות או ארוכות וכיו"ב, וגם הא ממילא נשמע שעשאום עגולות כדרך שמגלגלים העיסה גם היום עגולה, והוא מעשים בכל יום שנעשה יותר במהירות ע"ד זה, ותמיהא טובא. ועל כרחך לא לחינם הודיענו התורה שאפו את הבצק עוגות מצות עגולות דמה שעבר עבר, **אבל כדי שנדע בעתיד בכל הדורות הבאים שכן נעשה המצות דומות ממש להמצות שאפו אז גם בצורתם שהיו עגולות, דוגמא ע"ש מעשה שהיה, מצה זו וכו' על שום וכו'**.

הרי שרבי יהודה אסאד מדייק מלשון הפסוק שהרחיב וכתב תיבת 'עוגות' כדי ללמדנו שבעקבות המצות העגולות שאפו ביציאת מצרים, בכל הדורות הבאים יש לאפות מצות עגולות. על יסוד דברים אלו הוא ממשיך ומוסיף טעמים לכך שיש לעשות את המצות עגולות דווקא.

"ואם כדברינו כן הוא כוונת התורה, נראה לי גם ליתן טעם נכון על קפידא זו, דהא 'לחם עוני' קראו הכתוב (דברים טז, ג) ועניות גלגל הוא שחוזר בעולם כאמרם ז"ל (שבת דף קנא) על הפסוק (דברים טו, י) כי בגלל הדבר הזה וכו' וגלגל הוא חוזר בעיגול סביב כך העניות. **וכך צורת המצות עגולות רומז על העניות לחם עוני כהא לחמא עניא וכו', דייקא כהא, ר"ל כזו הצורה בעגולה. הא חדא.**

"ועוד טעם נ"ל עפ"י המדרש (איכה רבה ג) השביעני במרורים בלילי פסח הרוני לענה (איכה ג, טו) השביעני במרורים בליל יום טוב ראשון של פסח, הרוני לענה בליל תשעה באב. דתשעה באב נקבע בלילי פסח, ונרמז כן בסדר האל"ף בי"ת א"ת ב"ש ג"ר וכו' כמו שחל יום א' דפסח כן חל יום תשעה באב. ומהאי טעמא נהגו גם כן לאכול ביצים בלילי פסח שהוא מאכל אבלות זכר להתאבל על החורבן כמ"ש הרמ"א בסימן תעו, וסימנך על מצות ומרורים יאכלוהו. ורש"י ריש פרשת תולדות (כה, ל) כתב דעדשים וביצים מאכל אבלות לפי שהם עגולות ואין להם פה וכן אבלות גלגל חוזר בעולם ודומם עש"ה. **והיינו טעמא נמי דמצות עגולות.** ומכל שכן דניחא טפי לפמ"ש ה'פרי מגדים' סימן תעו (במשב"ז ס"א וא"א ס"ק ד) דאברהם אבינו ע"ה מת בערב פסח ומשום הכי אוכלים ביצים זכר לאבלות ויעקב בישל נזיד עדשים ולחם עוני מצה וכו' עש"ה. א"כ מבואר היינו טעמא דמצות עגולות, כנ"ל". רבי יהודה אסאד מוסיף עוד טעם, שאפשר שהיה בזמן ההוא חוק המצרים לעשות הלחמים שלהם מרובעות או משולשות לפי ריבוי האלקות שהאמינו, ולכן עשו מצות עגולות דווקא, והוא מרחיב בדבר זה.

והוא מסיים: "**ומכל הטעמים אלו סיפר הכתוב שאפו את הבצק עוגות מצות בצורות עגולות כדי לעשותם כן גם לעתיד**".

את התשובה הזו הוא כתב לבנו רבי אהרן שמואל, שלימים מילא את מקומו כרב וכראש ישיבה בסערדהאלי, ורבי יהודה אסאד שלח את התשובה לניקלשבורג בעת שבנו היה רב שם. רבי יהודה אסאד שהיה מגדול הפוסקים בדורו, נשאל מבנו האם במצות הנעשות במכונה כדאי לעשותן מרובעות ולא עגולות.

כדי להבין את העניין, נציין שבעת שהתחילו לעשות מצות במכונה, היו עושים את המצות עגולות, ולא מרובעות כהיום. והסיבה הייתה שהציבור היה רגיל למצות עגולות, ולכו אפו את המצות עגולות, כימים ימימה. במכונות הראשונות לא היה דפוס בצורת ריבוע, ולאחר שהמכונה רידדה את העיסה, היו חותכים את הבצק בכלי חד עגול. ורק בתקופה מאוחרת יותר המכונות השתכללו והבצק יצא כפס צר וארוך שנחתך לריבועים.

כלי מעכאניק לעשות המצות

אמנם גם בין המתירים להשתמש במצות מכונה, היו שפקפקו בדרך זו, ונרחיב בהשתלשלות הדברים.

ממציא המכונה לאפיית מצות היה איציק (איצק) זינגר תושב העיר ראפשויר שבמדינת עלזאס שבצרפת. בשנת תקצ"ח 'האיש החושב מחשבות ומצא כלי מעכאניק לעשות המצות' התייצב אצל הרבנים וביקש את הסכמתם לעשיית המצות במכונה החדשה, תחילה הוא בא לפני רבה של עירו ראפשויר, ואחר כך לפני רבה של פריז.

ראשון המסכימים היה רבי ליפמאן מראפשויר שלצד ההסכמה שנתן, התנה תנאי "לא התרנוה לו לעשות המצות עגולות מעיסה אחת רק פעם ראשונה" ואילו בפעם השנייה "לא יעשה המצות עגולות, רק יחתכו העיסה למצות בלי עיגול, כמו שיצאה עיסה מן הכלי שקורין מאשינע". גם רבי קאפיל אינגריך רבה של פריז כתב: אמנם צויתי לאופה שלא יחבר השברים רק פעם אחת מכל בצק, ובפעם השני יחתוך החתיכות מרובעות בסכין הנעשה לכך.

ונבאר את הדברים: במכונות הראשונות, לאחר הלישה היו חותכים ידנית את הבצק לצורת מצות, וכאמור היו חותכים את המצות עגולות. והנה, כשחותכים עיסה גדולה למצות עגולות, נשאר בצק מסביב. מכיון ונשאר הרבה בצק בכל עיסה, והיה חבל על הבצק שנשאר, הבצק הזה היה חוזר ונופל אל תוך העיסה והתאחד עם הבצק כולו ונעשה ממנו מצות נוספות.

השאלה ההלכתית המיוחדת במצות עגולות שנעשות במכונה

דבר זה עורר שאלה הלכתית. ונביא את עיקרי הדבר באופן כללי בלבד, רק כדי שתובן השאלה.

בשולחן ערוך (סימן תנט, סעיף ב): לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו אפילו כל היום אינו מחמיץ, ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ, ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה. הגה - ויש להחמיר למהר בעניין עשיית המצות, כי יש לחוש שהשהיות יצטרפו לשיעור מיל, או שיהיה במקום חם שממהר להחמיץ, ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמם בידיים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ.... **ואם המצה עשויה וירא שלא תבוא לידי חימוץ, מותר לשברה ולחזור לעשותה כדי שהעסק יבטל החימוץ, מיהו טוב ליזהר לכתחילה** (מהרי"ל בשם אגודה ורוקח). וה"מגן אברהם" כתב (ס"ק ו): טוב ליזהר לכתחילה - דשמא לא יקטפו יפה בפעם שנייה שלא יהיה גוש אחד דבוק והוי כמצה כפולה שאסורה משום שאין האש שולט שם (מהרי"ל).

בגלל חשש זה, בקהילת וינה לא הסכימו לאפות מצות מכונה. המכונה לאפיית מצות הובאה לווינה, והיא נבדקה על ידי רבי דב בעריש מייזליש רבה של קראקא ואחר כך של ווארשא, ועל ידי רבי אלעזר איש הורביץ אב"ד וינה, והם כתבו מה שמצאו:

"מצאנו וראינו וכן הסכמנו יחד כי יש חשש גדול בעניין המקצועות הנופלות, דהיינו כשחותכין המצות לאחר הקיטוף בברזל עגול, נשארו חתיכות קטנות, ושוב מצרפין אותן המקצועות ונותנים שנית במאשינען, וכן עושים שנית ושלישית, וכל שעת האפייה. ובזה יש חשש כי השהיות מצטרפות".

ההצעה שלא התקבלה

רבי אלעזר הלוי הורביץ רבה של וינה, הציע הצעה להתגבר על השאלה ההלכתית הזו:"כשיאותו לעשותן מרובעות, ואז אינו מהצורך שיפלו חתיכות ומקצעות כלל וכלל... בוודאי טוב וישר ונכון הוא", אך כאמור הציבור ביקש מצות עגולות כפי שהיה רגיל מימים ימימה, ולכן לא שעו לעצתו. אמנם תקופה אחר כך שהמכונות השתכללו יותר, אפו מצות מרובעות שיצאו כך מהמכונה.

היו מקומות שהרבנים הסכימו לעצם עניין מצות מכונה, אולם בגין חשש זה, הם קבעו שרק בפעם הראשונה מיד לאחר סיום הלישה, יחתכו את המצות בעיגול, ואת כל מה שנשאר מסביב יוכלו ללוש פעם נוספת, אך בתנאי שאת הבצק הזה יחתכו לריבועים ולא לעיגולים, כדי שלא יישאר שוב בצק ויבואו ללוש אותו פעם נוספת. מבלי להאריך בפרטים ההלכתיים, היו רבנים שהסתמכו על מה שנאמר ש'טוב ליזהר לכתחילה' ויש שסברו שבלישה השנייה במכונה לא נשאר גוש, וגם עסקו בהבדל בין פעם שנייה לפעם שלישית ורביעית.

בעל ה'תפארת ישראל' שהתיר לכתחילה את מצות המכונה ואף אפה מצות מכונה למצות מצוה בערב פסח, כתב בדבריו "הן אמת שאני מחמיר לעצמי, וגם באפיית השמורה בערב פסח

כך מנהגנו, לנתח הלשון המרודד היוצא מתוך המאשינע מיד חיש לחלקים מרובעים... כי לא נפקא לן מידי, אם יהיו המצות עגולים או מרובעים".

היינו שהוא עצמו לא היה איכפת לו שהמצות יהיו מרובעות, ובגין כך הקפיד לעצמו לאפות באופן כזה שלא יישאר בצק (כמו שנשאר במצות עגולות שנעשות במכונה). אמנם הציבור שקנה את המצות האלו ביקש שהן יהיו עגולות, ואז ממילא היה נשאר בצק, והוא התיר את הדבר, וכתב: "איננו מקפידים על הנחתומים שדוחקים על הלשון ההוא דפוס עגול כדי שיהיו המצות עגולים ויפים, ומחזירים הבצק המרודד שנשאר מחוץ לדפוס לתוך המאשינע, לעשותו שוב לשון חדש, דמאי חשש יש כאן, דהרי קיימא לן דבמתעסק באפייה כל היום אינו בא לידי חימוץ.

נלך בעקבות אבותינו ומהם לא נזוז ימין ושמאל

רבי חיים חזקיהו מדיני בחיבורו הגדול 'שדי חמד' עסק באריכות רבה בכל עניין מצות מכונה, ובתוך הדברים הוא כתב (אסיפת דינים, מערכת חמץ ומצה סימן יג, אות ב) שבא לפניו ספר

האם יש עניין דווקא במצות עגולות? הפולמוס הגדול

קטן בשם 'מודעא לבית ישראל' שנדפס בשנת תרי"ט (ראה צילום השער) ובו תשובות גאונים ורבנים לאסור המצות האפיות על המאשין, "אז נתתי דעתי ואמרתי אני עם לבבי אפנה נא עוד להרב הגאון רבי צבי אורנשטיין אבד"ק לבוב. וכה השיבני מיום עש"ק תצוה תרל"ו:... יעשו מצות בלתי עגולות, ומי שירצה דווקא במצות העגולות אזי לא יתנו תחת הוואלץ (-המרדד) האבפאלל (-שאריות העיסה) רק פעם אחת, ולא יערבו אותו בתוך בצק אחר. והיינו רק הראשונות יעשו עגולות, והשניות יהיו מרובעות בלי שיישאר עוד שיריים ממנו.

והנה, כאשר החלו לעשות מצות מרובעות, היו שסברו שאין לשנות ממנהג ישראל שעושים מצות עגולות.

רבי שלמה קלוגר שעמד בראש האוסרים את מצות מכונה, בתוך דבריו שכתב כמה וכמה טעמים לאסור אותם מכל וכל, כתב (שו"ת "האלף לך שלמה", השמטות סימן לב): ועוד בה שלישייה, כי גם כל מנהג ישראל תורה מעולם היו מצות עגולים ולא מרובעים, ועתה נעשו המצות מרובעים, כי עגולים אי אפשר מכוח הפירורים... רק שהמה מרובעים, וזה לא יעשה לשנות ממנהג ישראל... **לכך נלך בעקבות אבותינו ומהם לא נזוז ימין ושמאל, וזכותם יגן עלינו להשיב אותנו אל ארץ אבותינו בזכותם במהרה בימינו.**

ועתה נשוב לדברי רבי יהודה אסאד שכתב לבנו רבי אהרן שמואל.

בתחילת התשובה הוא כתב: על דבר המאשי"ן מצות, כי רצונך לעשותן מרובעות ולא עגולות כדי שלא ישתייר סביביו כן תעשה ויאשר כוחך. כי השיריים שחוזרים ומערבים אותן לתוך המאשי"ן וגם עורכים אותו שנית ושלישית וחמישית וחמצו מרובה מצלתה. וכבר העיד רב אחד במכתב שאלתו אלי איך שראה בעיניו באפיית המצות במאשי"ן מצה אחת נפוחה כולה והחליט בוודאי שמאותן השיריים הייתה הנפוחה כולה והניפוח מגלה החימוץ על כל העיסה... בכן צריך בעניין אפייה זו זהירות ושמירה רבה.

פסק הלכתי לצד 'עניין' חשוב

היינו שהפוסק הנודע שיבח את כוונת בנו לדאוג לכך שבעשיית המצות במכונה, יעשו מצות מרובעות ולא עגולות, וזה מן הטעם ההלכתי שלא יהיה חשש חמץ. אמנם לצד זה הוא כתב באריכות רבה על מעלת ושחיבות מצות עגולות בדווקא. דברי רבי יהודה אסאד הובאו בספרים רבים, הן החלק ההלכתי של חשש חמץ במצות מכונה עגולות, והן בחלק של העניין הגדול של מצות עגולות.

רבי אליעזר דייטש רבה של באניהאד, שהיה תלמידו של רבי יהודה אסאד, כתב תשובה הלכתית (שו"ת "פרי השדה" חלק רביעי, סימן א) בה הוא הסכים והתיר הלכתית את אפיית המצות במכונה כפי שעשו במכונה שהייתה בעירו, אך לצד זה הוא נמנע מלאוכלם מפני דברי רבו. "פה בקהילתי עיני ראו כי אין חשש לאפות על המאשין מאחר שא"צ לשהות כלל משעת לישה עד גמר אפייה ולא מזדמן כלל שהבצק ישהה שיעור חימוץ גם במקום חם שממהר להחמיץ, אמנם בעירנו עומד המאשין במקום קר ממש...". אך הוסיף: **"מ"מ המצות שאני אוכל אינם נאפים על ידי מאשין משום שאני חש לדברי מורי ורבי הגאון רבי יודא אסאד ז"ל (או"ח סימן קנז) שהמצות צריכים להיות עגולות דווקא, וזה אי אפשר על ידי מאשין".**

בספר 'באר שמואל' לרבי שמואל רוזנברג מאונסדורף, הביא את דברי רבי יהודה אסאד שהביא סמך לעשיית המצות עגולות ומוסיף טעם. מצה לא נגמר תיקונה כראוי, וזה מרמז שלא הייתה גאולה גמורה. גם השם 'מצה' על שם מצה ומריבה שעתידים לירד לגלויות אחרות. ודבר עגול אין לו סוף, וכן גאולת מצרים אין קץ לגלות, לכן המצות עגולות. וזהו, **ויאפו את הבצק עוגות – עגולות, כי לא חמץ** - שלא נגמר תיקונה כל צרכה, **כי גורשו ממצרים** – לפני הזמן המיועד לפדות נפשנו.

רבי מנחם הכהן ריזיקאוו שהיה אב"ד בקאזאן ברוסיה, בספרו 'מתורת צבי יוסף' (ירושלים, תרפ"ה) האריך בעניין מעלת צורת העיגול וכתב גם שלכן המן היה עגול 'כזרע גד', ולכן יש גם הידור מצוה שהמצה תהיה עגולה. והוא מוסיף עוד על דברי רבי יהודה אסאד שכתב על אריכות הפסוק עוגות מצות, ללמד שהן עגולות. כתוב בתורה שבני ישראל יצאו ממצרים בחיפזון 'ולא יכלו להתמהמה' וכתוב 'וישא העם את בצקו', וזה פשוט שלחתיכת בצק אין לה שום צורה, אפילו הכי כתוב אחר כך בפסוק שאפו בצורת עוגות, ומזה רואים שאף שהיו בחיפזון הקפידו שהמצות יהיו עגולות.

שומר נפשו ירחק

בתקופה מאוחרת יותר, עסק בעניין רבי מרדכי יהודה ליב וינקלר, רבה של מאד בהונגריה ומחבר שו"ת "לבושי מרדכי". בתשובה אחת (אורח חיים מהדורה קמא סימן פד) הוא כתב: בדבר העניין מאשין מצות, ידוע כי העיקר החשש במאשין ע"י שעושים המצות עגולות כנהוג ונשארו חתיכות ארוכות וקצרות, וע"כ שונים ומשלשים חוזר והדר להמאשין. ובזה ודאי יש חשש גמור, אבל אם עושים מצות מרובעים ליכא חשש הנ"ל, כמ"ש בתשו' מהרי"א הנ"ל. אלא שכמה פעמים ראיתי כי גם במצות מרובעים אין ניצולים מחשש הנ"ל, כי כמה פעמים אינו מכוונים לחתוך כדי מצה ועי"כ נשארו חתיכות חתיכות, וגם כי השני הקצוות עפ"י רוב לא נשאר רק כמו חתיכות, ואם יזרקהו אותם יהיה הפסד רב, על כן שוב חוזר ושונה לערוך אותן חתיכות עם שארית העיסה, ועל כן שומר נפשו ירחק...

ובתשובה אחרת כתב לרבה של נייאפעסט: עיין בתשובות מהרי"א סימן קנ"ז שחשש מאוד לעשות מצות עגולות מפני שיורי עיסה שחוזרים ונלושים כידוע, והביא מרב אחד שהוכיח החמץ בהם. ובתשובות 'דברי חיים' ח"א סי' כ"ג וכ"ד החמיר מאוד ואוסרן לגמרי, והביא שם כמה תשובות הגאונים האוסרים. וכן שמעתי כי הגאון מהרש"ק והגאון תשו' 'תועפות ראם' מן האוסרים. ואם כי במדינתנו בפרט בגליל עליון נוהגים היתר עפ"י גדולים, ואין בידינו לומר דעבר איסורא, כיון שישנו גדולים המתירין, **אבל הרב באתריה בידו לאמור קים לי כדעת האוסרים. וכבר הזכרתי כי גם הגאון בספר 'דעת תורה' בעצמו מסיק כן להלכה ולמעשה. וכש"כ שיש בנדון זה משום גדר וסיג ומציאת בקעה, וכמ"ש המג"א סי' תנ"ט סק"ו, וכש"כ במאשין שחוזרים שיורי עיסה כמה פעמים, כמ"ש בתשו' מהרי"א הנ"ל.**

רבי יהודה גרינוואלד רבה של סאטמר הביא גם הוא מדברי רבי יהודה אסאד (שו"ת "זכרון יהודה" סימן קכג)

מה ששאל אותי אודות המצות שנעשית בעיר ט"פ (-טאפאלטשאן) על המאשין והמה מרובעות, אם הם כשרים בלי חשש. העיקר שיהיו נעשים בהשגחה היותר מעולה עד שלא יהיה בהם שום חשש כלל ח"ו. ובוודאי מהראוי שהירא שמים לא יסמוך בזה על ההשגחה הכללית הנעשית שם, אלא ישגיח בעצמו ג"כ או ע"י תלמידי חכמים מיוחדים... ואחרי כל השגחה הראויה והמחויבת בוודאי אין עיכוב כלל כשנעשית גם מרובעת, כאשר עשו כן כמה גדולים. ואדרבה, אצל המאשינען בחרו לעשותם מרובעים מכמה טעמים. **ובאמת בתשובות יהודא יעלה חלק או"ח סימן קנז, כתב כמה טעמים לעשות מצות עגולים דווקא, וכן כי המנהג היה מעולם עיי"ש. אבל לא לעכב, ולא בשביל הטפל ידחו העיקר.**

מעלת צורת העיגול

יש שהביאו טעמים ורמזים נוספים למעלת מצות עגולות.

על הפסוק (שמות כט, ב) ולחם מצות וחלות מצות בלולות בשמן, כתב האבן עזרא בפירושו הקצר: יש אומרים כי לחם מצות - עגול, והחלה מרובעת. ועל הפסוק (ויקרא ב, ד) חלות מצות בלולות בשמן, כתב האבן עזרא: חלות – עבות, ויש אומרים עגולות מלשון חלילה בדברי קדמונינו.

רבי אהרן לוין רבה של ריישא כתב בספרו "הדרש והעיון" (פרשת ויקרא, מאמר כט): דע, דמדברי האבן עזרא אלו יש להביא סמוכין למה שנהגו לעשות החלות מצות במקדש עגולות. **ולכן, גם המצות לפסח נעשות בציור הזה, והיינו עגולות.**

ובספרו שו"ת "אבני חפץ" כתב (סימן לד): צורת העיגול חשובה, וכמו שכתב בספר 'תולדות אדם' (לרבי שלמה זלמן מוולוז'ין, פ"ה, כ) בשם ספר ונחמד (לרבי דוד גאנז, פרק כח) שתמונת העגולה יקרה היא בעיני ה', כמו שאנו רואים שהשמים ושמי השמים וכל כוכבי אור עשה אותם ה' בתבנית העגולה, וכן הארץ נעשתה בתמונת העגולה, וגם כל צאצאיה וכל מעשי בראשית כולם נבראו בתמונת העגולה, או קרוב לה. ולא תמצא בכל הברואים בריה אשר תמונתה מרובעת. כי רחוקה היא מאוד מתמונת העגולה אשר היא בתכלית השלמות, וכל מעשי ה' המה בשלמות היותר אפשרי להם. ובספר 'תולדות אדם' הוא הסמיך לכך את דברי הירושלמי במסכת מעשרות (דף כה) "אין מרובע מששת ימי בראשית". ורבי אהרן לוין מוסיף: **ובמקום אחר צדדתי דמפאת זה נוהגין גם לעשות המצות לפסח עגולות, משום דצורת העיגול חשובה היא אצל הקב"ה ביותר, שכן ברא השי"ת השמש וכל צבא השמים בתבנית עגולה, לכן עושין גם המצות בצורה זו.**

'ככה המנהג'

לצד זה של אלו שכתבו שיש 'עניין' במצה עגולה, היו שטענו שאדרבה מצינו מעלה דווקא במרובע. ואף הביאו ראיה מכך שלחם הפנים היה מרובע, ועוד הביאו שמצינו למדין מצה מלחם הפנים, וזה לעניין פת עבה טפח שלמדים מלחם הפנים שהיא כשרה (פסחים דף לז), אם כן גם זה נלמד מלחם הפנים לעשות מצה מרובעת.

רבי שמעון סופר בספרו "התעוררות תשובה" (סימן רלד) כתב: **ראיתי לגאון אחד מתאמץ לתת טעם ויסוד שהמצות יהיו עגולים דווקא.** והוא כותב שאם אמנם היו עושים את המצות בכוונה בצורת עיגול הרי "אין לבטל המנהג, כי בלי ספק יש לו יסוד". אולם הוא כותב שהרי כל השנה האופים עושים ככרות עגולות, וגם האופים הגויים עושים פת עגולה, ובלי ספק שכך נוח יותר לעשות, ואם כן כיצד נוכל לומר שיש קפידא בדבר. ומוסיף: **ואדרבה חזינן שחביב הרבוע בתורה הק', במזבח הפנימי וחיצון כתיב רבוע יהיה** (שמות כז א, ל ב), **גם גבי חושן כתיב רבוע יהיה** (שמות כח, טז), **ותפילין מרובעות מהלכה למשה מסיני, ולחם הפנים גם כן לא היה עגול.**

ונסיים במה שמובא בקובץ 'אליבא דהלכתא' (קובץ פז) שנשאל הגר"ח קניבסקי, האם יש עניין לעשות המצות עגולות, והשיב: **ככה המנהג.**

"ואקח את אביכם" - אִיך וֶועל נָעמִין עֶנְקֶער וֶועלֶער ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר (סדר הגדה של פסח).

ידוע ומפורסם כי היהודי הקדוש **מפרשיסחא** זי"ע, בכל עת שהיה עורך "נסיעה" לרבו הקדוש מלובלין זי"ע, היה עולה לבקר את רב העיר של לובלין, הוא ניהו הגאון העצום רבי עזריאל המכונה "ראש הברזל", והיה משוחח עמו בדברי תורה. רבי עזריאל היה מתנגד גדול לדרך החסידות, ולכך בכל פעם שהגיע אליו היהודי הקדוש, היה מתאונן בפניו על שעילוי וגאון עצום בתורה כמוכם נוסע לרבי... והיה משתדל למצוא דופי ברבי מלובלין ובמאמריו....

וכה מסופר בספר "**נפלאות היהודי**" (דף כט, ב מדה"ס): פעם אחת שלח הגאב"ד מלובלין, הוא "ראש הברזל", שליח מיוחד לשמוע התורות מהרבי מלובלין זצ"ל.

ושמע שאמר תורה בזה הלשון: "ואקח את אביכם" – אִיך וֶועל נָעמִין עֶנְקֶער וֶועלֶער, "מעבר" – פּוּן אִיבֶּער פַּארִין, "הנהר" – צִיא דֶער לֵייכְטָן (=אקח את הרצונות שלכם, מהעבר השני, היינו מהעבירות, כדי שיאירו).

ויהי כאשר שמע "ראש הברזל" את התורה הזו, היה לשחוק בעיניו. ובעת בוא היהודי הקדוש זי"ע לביתו לפלפל עמו בהלכה, כדרכו בקודש, סיפר לו הגאב"ד את 'תורת' הרבי, ואיך הוא לשחוק בעיניו...

השיבו היהודי הקדוש: הנה מעלתכם אינו מבין מה שאמר הרבי... ואז הבינו היהודי הקדוש פירוש הדבר: דהנה הדין ידוע שאצל ישראל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ, א). וגם ידוע מאמר חז"ל (יומא פו, א) שבאם עושין תשובה מאהבה – זדונות נעשה להם כזכויות.

ואם כן, לפי זה, אם ישראל חשב חס ושלום לעשות עבירה – ולא עשה, ועשה תשובה מאהבה, אם אמרינן דאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, אם כן אין זדונות נעשה לו כזכויות. ועל זה פירש הרבי: "ואקח את אביכם" – איך וועל נעמען ענקער וועלער, היינו הרצון והמחשבה, "מעבר" – היינו מהעבירות שלכם,

"הנהר" – ציא דער לייכטין, היינו אפילו ממחשבות של עבירות חס ושלום, אם אתם עושם תשובה מאהבה – אצרפם למעשה ואעשה מהם זכויות. והבן כמה עמוקים דבריהם הקדושים...

"ליקוטי אב" - הגדש"פ (עמ' קיט)

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה באספקלריה אקטואלית

יוסף מאיר האס

"בערב פסח היה מסתובב נרעש: כיצד ייתכן שאנשים טורחים ויגעים כל כך הרבה בשביל החג ולא עולה על דעתם לרכוש 'שעפסלאך' (כבשים) עבור קרבן פסח"

אחד מחשובי מרביצי התורה והמשפיעים בירושלים, עובד ה' נלהב ומיוחד במינו, היה הגאון החסיד רבי נטע ציינווירט זצ"ל. מקורביו העידו כי לא עבר עליו יום אחד בחייו שלא דיבר או הזכיר בכיסופין והמיית לב את עניין הגאולה. כל שיגו ושיחו, תקוותו ותפילתו היו לזכות ולראות בעיניו את ביאת משיח צדקנו, את ירושלים חוזרת לתפארתה ואת בית המקדש עומד על מכונו.

רבי נטע היה חי באמונה תמידית וחושית כי בכל רגע ורגע נתון עשוי המשיח לבוא, ובשל כך יש צורך להתכונן לבואו כל העת. במיוחד זוכרים עדיין המבוגרים שבחבורה, את רבי נטע מסתובב מדי ערב פסח נרעש: **כיצד ייתכן שאנשים טורחים ויגעים כל כך הרבה בשביל החג, לרכוש את צרכיו, לנקות בחורים ובסדקים, ולא עולה על דעתם לרכוש 'שעפסלאך' (כבשים) עבור קרבן פסח...**

בתקופה זו היה רבי נטע משתף את כל מכיריו בדאגתו הכנה: "מה יהיה אם משיח יבוא סמוך לפסח ממש? כיצד נשיג בפתע פתאום כל כך הרבה כבשים שיספיקו עבור כל כלל ישראל"?... לצורך כך הוא פנה אל ידידו הטוב משחר עם בעלי עסקים בחוץ לארץ, שיברר אם דרכם יהיה ניתן להשיג כמות גדולה של כבשים ברגע האחרון...

פעם נכנס הביתה בערב פסח וקרא בהתלהבות לבני הבית: "**שמעתי כי השנה יש גידול מזהיר בענף הכבשים בטורקיה, כבר דיברתי עם סוחר שיזמין סך הגון של כבשים שיהיה די לכל עם ישראל**". הוא האמין כך בלב שלם!

אחד השכנים שהיה ברשותו מחסן גדול סיפר, כי מדי שנה היה פונה אליו רבי נטע כשבועיים לפני החג, וקובע עמו מחיר דמי שכירות למחסן, במידה ויצטרך לשכור את המחסן בערב פסח כדי לאחסן בו את הכבשים...

בשיא הפשטות, הרצינות וטהרת הלב!

פעם פגש רבי נטע את אחד מבני משפחתו, יוצא ממאפיית מצות בערב פסח כשחבילת מצות בידו, מתהלך שמח ופניו קורנות מאושר. פנה אליו רבי נטע ואמר לו בחיוך: "**נקווה כי בעזרת השם בפסח לא תוכל לאכול את המצות הללו ותיאלץ לאכול מצות אחרות**"... הלה נבהל לרגע ולא הצליח לרדת לסוף דעתו. הוא הרהר לעצמו מדוע רבי נטע מאחל לו איחולים מן הסוג הזה, הרי כל כך הרבה טרח ועמל על המצות שיהיו מהדרין מן המהדרין, ומדוע שלא נאכל מהן בפסח?

אולם רבי נטע הרגיעו והסביר לו בנועם את כוונת דבריו: "**מקווים אנו בכל הלב שבפסח זה הקרב ובא, נזכה להקריב קרבן פסח בטהרה, והלוא אז נצטרך גם לאכול עם הקרבן כזית מצה טהורה, וכיום שאנו טמאי מתים המצות נטמאו, לכן נהיה מוכרחים לאפות מצות אחרות – טהורות**"...

בעל המעשה סיים את סיפורו בחיוך: "אם הייתי מתבונן באותו הרגע, כי רבי נטע הוא זה שמדבר איתי, לא הייתי נבהל מלכתחילה, הייתי מקשר מיד כי מן הסתם דבריו מכוונים למשהו שנוגע לצפיית הגאולה..."

"אני נזכר", מוסיף הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א המביא את הסיפורים המדהימים האלו בספרו 'אוצרותיהם אמלא', "כי כעין זה שמעתי פעם מידידי הגאון רבי דן שרביט שליט"א מרבני אחוזת ברכפלד, כי בחודש ניסן תשמ"ח הוא קיבל טלפון מרבו הגאון הצדיק רבי נתן מאיר ויכטפויגל זצ"ל משגיח ישיבת לייקווד, בו ביקש ממנו ברצינות תהומית, לפנות בשליחותו אל מקורבו הגאון רבי ליב היימן זצ"ל, רב בית הכנסת הגר"א בבית וגן בירושלים, **ולבקש ממנו אם יוכל לדאוג עבורו לכבש בלי מום, שיעמוד מוכן ומוזמן לקרבן פסח, אם יבוא משיח סמוך לחג ממש**..."

בימים אלו שכלל ישראל עתידים להיגאל בהם, דמותם הגדולה של אותם מאמינים עומדת למול עינינו. הם מהווים עבורנו סמל ודוגמא מהי ציפייה בכל הלב לגאולה. כיצד מאמינים באמונה חושית בביאת משיח וחיים לאורה ביום יום!

חמרי פלא

אפילו הגרוע מישראל 'עריכת הסדר ואמירת ההגדה שלו' מאיר וזורח

איתא בזוהר הק' (רע"מ בא מ, ב) שמספרין עניין יציאת מצרים למלאכים, וצריך לדעת דלמה באים המלאכים דווקא בליל פסח אל הסדר ולא בשאר חגים, כמו בחג הסוכות אל הסוכה לראות איך ישראל מקיימין מצות סוכה ולשמוע ההלל.

אלא כי המלאכים כבר היו בסדום אצל לוט בליל חג הפסח ואכלו שם מצות, כמו שכתוב (בראשית יט, ג) "ומצות אפה ויאכלו", ואמרו ז"ל דפסח היה, וראו שם את עריכת הסדר וההגדה של לוט, **לזאת שולחים אותם מן השמים אל הסדר של ישראל ולשמוע סיפור ההגדה, ויזכו להבחין הבדל והחילוק בין הסדר וההגדה של ישראל, שאפילו הגרוע מישראל הסדר וההגדה שלו מאיר וזורח, ויעלו לפני כיסא הכבוד וימליצו טוב בעד ישראל**, שאל יצר להם שום דוחק.

ויש לומר בדרך צחות, דמהאי טעמא נשלחו המלאכים אל הסדר של ישראל להראותם זהירות של עם ישראל שאוכלים מצה שמורה והרמז 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך'.

"דברי ישראל" - ליקוטים (עמ' תה)

קופרח דקופרח

הפעם הראשונה בה חייך הרה"ק מבעלזא זי"ע לאחר המלחמה הנוראה

מספרים, כמה חסידי גור מתל אביב עלו אל הרבי הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע בליל הסדר. הם עמדו בצד בדחילו ורחימו והתבוננו בו. כל הקהל כולו מנה כמובן לא יותר ממספר מצומצם מאוד של אנשים.

והנה הכריז הרבי מבעלזא 'קדש' תוך שהוא מביט על אחד מהם. מנימת הברתו של הרבי סבר אותו חסיד שהוא אומר 'קדיש' ומצווהו לומר קדיש. זה היה מוזר בעיניו אלא שעל הקדוש מבעלזא לא שואלים שאלות...

אמנם, עדיין היה מסופק בדבר. והנה אמר הרבי מבעלזא שוב 'קדש' שנשמע באזניו כ'קדיש', וכשחזר על כך הרבי מבעלזא בשלישית נעמד אותו חסיד בתמימות ואמר בקול: 'יתגדל ויתקדש שמיה רבה...' לראשונה מאז נמלט מעמק הבכא התפשט חיוך גדול על פני הרבי ועד סוף הסדר היה בת שחוק שרויה על פניו.

"לקט דברים של טעם" (יו"ל מכון 'כרמנו' שנת תשפ"א)

חמרי לכוש

שתיקה גאונית של מרן ה'אמרי אמת' מגור זי"ע

ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש וגו' (יד, כא).

מעשה שישבו גאונים גדולים במסיבה עם הרה"ק בעל **'אמרי אמת' מגור** זצ"ל והיו מדברים בחידושי תורה. בין הנוכחים היו: הגאון **רבי נתן שפיגלגלאם הי"ד, האדמו"ר מסוקולוב רבי יצחק זליג מורגנשטרן** זצ"ל, הגאון **רבי מנחם זמבא הי"ד**, ואחרים.

במהלך שיחתם, הזכיר רבי מנחם זמבא את דברי **'ספר החינוך'** (מצוה קכו) בקרבן עולה ויורד, דעני שהביא קרבן עשיר לא יצא, וכבר תמהו עליו המפרשים: הלא משנה מפורשת היא (נגעים פרק יד משנה יב, מובא במסכת יומא מא, ב) במצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא?

ניסה רבי מנחם זמבא ליישב דברי ספר החינוך בפלפול ובחריפות, והתפתחה בין הגאונים סביבו שקלא-וטריא רבתי, זה בונה וזה סותר, הכול מחפשים דרך ליישב את דברי ה"חינוך", ורק ה'אמרי אמת' זצ"ל יושב ומחריש מבלי לקחת חבל בוויכוחים. רק כשעמד לעזוב את החדר העיר במלים בודדות שצדקו דברי ספר החינוך: "הלא סוף סוף ליהודי הזה חסר קרבן..." ויצא.

השתאו הגאונים לדעת מה הייתה כוונתו. אמר להם רבי מנחם: "התירוץ שאמר הרבי פשוט מאוד, כי 'החינוך' מדבר במביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו, שהדין לעשיר שיביא "כשבה לחטאת" ולעני שיביא קן שלם אחד ל"עולה" ואחד ל"חטאת", נמצא שאם הביא העני קרבן עשיר החסיר מלהביא עולה כפי שמוטל עליו, אבל המשנה במס' נגעים עוסקת בקרבן מצורע, והוא מורכב משלושה: חטאת, אשם, עולה, הן בעשיר (ג' בהמות) הן בעני (כבש לאשם וב' עופות לעולה וחטאת), אם כן לא החסיר מאומה מהמוטל עליו בהקריבו קרבן עשיר, ולכן המשנה אומרת יצא.

"והשתומם רבי מנחם זמבא, כיצד הבליג רבו, ולא מיהר להגיד את התירוץ כשפלפלו במשך שעה ארוכה"...

וכפי הנראה אמר זאת בשם אביו השפ"א שכתב כן בחידושיו למס' יומא (מא, ב)

"ראש גולת אריאל" (ח"א, עמ' שכ)

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיקי הדורות

משה אהרן אויש

הרה"ק רבי מנחם מענדל מליובאוויטש זי"ע ה'צמח צדק'

י"ג ניסן תרכ"ו

תולדותיו

הרה"ק רבי מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש זי"ע, ה'צמח צדק', נולד בליאזנא בכ"ט אלול תקמ"ט לאביו הרה"ק רבי שלום שכנא אלטשולער זי"ע ולאימו הרבנית דבורה לאה ע"ה בת הרה"ק רבי שניאור זלמן זי"ע 'בעל התניא'. בגיל שלוש נפטרה אמו וגדל בבית זקנו הק' זי"ע.

בה' כסליו תקס"ד נשא את הרבנית חיה מושקא ע"ה בת הרה"ק רבי דובער מליובאוויטש זי"ע 'המיטעלער רבי'.

לאחר הסתלקות חותנו הק' התמנה למלא מקומו כאדמו"ר לחסידי חב"ד ליובאוויטש.

נסתלק בי"ג ניסן תרכ"ו, ומנו"כ בליובאוויטש.

צאצאיו:

בנו הרה"ק רבי ברוך שלום זצוק"ל – כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע היה נכדו בן אחר בן.

בנו הרה"ק רבי יהודה לייב זצוק"ל מקאפוסט חתן החסיד רבי שלמה פריידעס זצ"ל.

בנו הרה"ק רבי חיים שניאור זלמן זצוק"ל מליאדי.

בנו הרה"ק רבי ישראל נח זצוק"ל מניעזין חתן הרה"ק יקותיאל זלמן ולס זצ"ל חתן 'המיטעלער רבי' זי"ע, ובזיוו"ש, חתן הרה"ק רבי מנחם נחום זצ"ל בן 'המיטעלער רבי' זי"ע.

בנו הרה"ק רבי יוסף יצחק זצוק"ל מאוורוטש חתן הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע בן הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע וחתן 'המיטעלער רבי' זי"ע

בנו הרה"ק רבי יעקב זצוק"ל מארשא חתן הרה"ק רבי ברוך קלוצקר זצ"ל נכד 'בעל התניא' זי"ע

בנו ממלא מקומו הרה"ק רבי שמואל זי"ע מליובאוויטש חתן אחיו הרה"ק רבי חיים שניאור זלמן זי"ע, ובזיוו"ש חתן הרה"ק רבי אהרן משקלאב זצוק"ל חתן 'המיטעלער רבי' זי"ע.

בתו הרבנית ראדע פריידא ע"ה אשת הרה"ק רבי שניאור שניאורסאהן זצוק"ל בן הרה"ק רבי מנחם נחום זצוק"ל בן 'המיטעלער רבי' זי"ע

בתו הרבנית דבורה לאה ע"ה אשת הרה"ק רבי לוי יצחק זלמנסון זצוק"ל בן הרה"ק רבי יקותיאל זלמן וואלעס זצ"ל חתן 'המיטעלער רבי' זי"ע ונכד הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע.

על חטא

כשהרבי ה'צמח צדק' זצוק"ל היה בן עשר, יצא פעם מבית הכנסת ביום הכיפורים לזמן מה, כשחזר לא מצא את המחזור שלו כי מישהו לקחו. אמר לו אחד החסידים בוא נגיד ביחד על חטא מתוך המחזור שלי. השיב לו ה'צמח צדק', לא הרי העל חטא שלך כהרי העל חטא שלי. **כשהגיעו הדברים לאדמו"ר הזקן אמר, כן, אין להשוות את שני העל חטא. העל חטא שלו הוא בדוגמת וחטאת את המקדש.**

"אוצר פתגמי חב"ד" ח"א, עמ' 94

גדול שמודדים

בשעת עריכת הסדר אצל הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע בשנת תרכ"ה, מדד אחת מהמסובים ל'יחץ' את המצה, לדעת איזו מחצית יותר גדולה כדי להחביא לאפיקומן. **נענה ה'צמח צדק' ואמר, גדול שצריכים למדוד אותו, הקטן גדול הימנו.**

"ספר השיחות" תש"ב עמ' 86

שינה בסוכה

ה'צמח צדק' זצוק"ל אמר פעם למשרת שלו ר' יוסף מרדכי שילך לישון בסוכה. ל'צמח צדק' היו שתי סוכות, אחת בבית ושני' בחצר, ושרר אז קור גדול וסערה. ענה ר' יוסף מרדכי, רבי קר שם. ענה לו ה'צמח צדק', **לעמלק קר, ליהודי תמיד חם. לך לישון בסוכה, ותהי' לך אריכות ימים.**

"ספר התולדות הצ"צ", עמ' 205

הכול במוח

סיפר החסיד ר' טוביה משצעדרין, אשר זכה להיות אצל הרבי ה'צמח צדק' זי"ע. הרבי ה'צמח צדק' שאל פעם מאת בנו מוהר"ש, באם יש אצלו ספר פלוני, כי רוצה הוא לעיין בו. אמר לו כי הספר ישנו בביתו. אמר לו אביו באם הספר ישנו בביתך, צריך הוא להיות גם במוחך. אמר לאביו, האם כל הספרים שיש לך בביתך, ישנם במוחך? כן, השיב לו אביו הרבי, ואם ברצונך תוכל לנסות אותי בזה. ניגש הרבי מוהר"ש אל ארון הספרים הגדול, הוציא משם ספר כלשהו שנזדמן לידו, היה זה ספר של דקדוק, ושאל את אביו על הנאמר בספר, **התחיל הרבי ה'צמח צדק' לומר בעל פה את כל מה שנאמר בספר.**

"פניני הכתר", עמ' 51

גם צפור מצאה בית

פעם שמעו בלילה את כ"ק אדמו"ר הצ"צ זי"ע אומר תהלים בדבקות ובנגינה, גם צפור מצאה בית ודרור קן לה. אלע קליינינקע פון די קלענסטע האבען א ארט, און דו דער גרעסטער פון אלע גרויסע, האסט קיין ארט ניט. **(כל הקטנים שבקטנים יש להם מקום, ואתה הגדול מכל הגדולים אין לך מקום).**

"לקוטי סיפורים", עמ' קעט

הלכתא

אקטואליה הלכתית

יקותיאל יהודה גנזל

טיסה הלכתית

הוא השאיר בארץ את הבית והחמץ ועלה על טיסה לניו-יורק, שם יעשה את ה'סדר' אצל הוריו היקרים. אלא שהבחור הלמדן שישב לצדו בטיסה העלה שאלה הלכתית

ומה יעשה יהודי אמריקאי השוהה בארץ בפסח?!

סוף סוף, כחלוף למעלה מחמש שעות מאז יצא את פתח ביתו שבאחת השכונות הירושלמיות המוכרות - דרכו רגליו בבטן המטוס. חמש שעות של נסיעה והגעה, טעינת מזוודות ופריקתן, המתנה בתורים ארוכים ושוב המתנה בתורים ארוכים, בדיקה ופשפוש, כרטוס והושבה, החתמה והמתנה נוספת.

כעת עוד נכונה לו טיסה ארוכה שתתפרש על פני כחצי יממה, מנתב"ג הישראלי אל 'קנדי' שבארצות הברית.

במושב לצדו ישב בחור תלמיד חכם. אמריקאי. הוא סיים עוד 'זמן' של לימוד באווירא דארץ ישראל וכעת הוא נוסע לחגוג את הפסח אצל הוריו. כשהוא שומע משכנו, הארץ-ישראלי, שגם הוא מתכוון לשהות בחג הפסח אצל הוריו שלו - המתגוררים בברוקלין, בעוד הוא עצמו השתקע בארץ הקודש, הוא העלה בפניו את השאלה ההלכתית הבאה:

האם יהיה מותר לך למכור את החמץ לגוי, לפי שעון אמריקה?

משלא הובן, הוא הסביר בפרוטרוט:

הרי ידועה ההלכה שרק עד זמן ביעור חמץ, בערב החג, מותר לאדם למכור את חמצו לנוכרי או לבטלו. לאחר זמן ביעור חמץ - כבר אי אפשר למכור את החמץ לנוכרי וגם אי אפשר לבטלו בלב, אלא צריך לבערו, בפועל ממש. השאלה נשאלת, אם הבית שלך והחמץ שלך נמצא בארץ הקודש ואילו אתה עצמך תהיה בארצות-הברית, בהפרש של שבע שעות. מה שאומר שכאשר בארץ ישראל כבר יגיע זמן ביעור החמץ - אתה עדיין תוכל לשבוע מלחמנייה חמצית מובהקת. השאלה היא: האם תוכל אז, באותן שעות של הפרש, למכור את החמץ לגוי, כאן בארצות-הברית; למרות שבעצם בארץ-הקודש, שם החמץ נמצא, כבר הגיע זמן ביעור החמץ? הטיסה חלפה במהירות תוך הדיון ההלכתי.

התשובה ההלכתית:

את השאלה המסקרנת העלה **הרה"ג רבי אשר שוורץ שליט"א** באחד מכרכי ספרו 'מעדני אשר', כשהוא מוסיף ומביא שיטות שונות מספרי הפוסקים. חלק מהפוסקים מצדדים ופוסקים ש'זמן ביעור חמץ' תלוי בחמץ עצמו ובמקום הימצאו; בעוד חלק גדול יותר סוברים שהאיסור חל על האדם ולא על החמץ - וממילא אזלינן לפי המקום בו הוא בעצמו שוהה.

ולהלכה הוא מביא את הפסק ההלכתי של **מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל:**

להלכה יש להחמיר כשתי השיטות: בן ארץ ישראל השוהה בארצות-הברית, יקדים למכור ולבטל את החמץ לפני זמן הביעור לפי שעון ארץ ישראל. ואילו בן הגולה השוהה בארץ ישראל, ודאי שיקדים למכור ולבטל לפי שעון ארץ ישראל - כי מעיקר הדין חובת הביעור היא לפי המקום בו האדם נמצא.

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

מציאה בערב החג

"אוי, ריבונו של עולם, שלח לי את רבי ניסים המצרי"...

הזעקה החרישית הזו פרצה מפיו של יעקב החייט בעודו מהלך שפוף בסמטאותיה של העיר ג'רבא שבתוניס. התכונה העליזה שרחשה סביבו לא הצליחה להדביק אותו. ערב פסח ברחוב, יהודים בגלימות סתגוניות ומצנפות ממהרים לכל עבר, נחלי מים ריחניים נמהלים בריח סיד טרי וניחוח תבשילי פסח תוניסאיים.

מחרתיים בלילה 'ליל בדיקת חמץ', אך בביתו של יעקב אין אפילו תפוח אדמה אחד... החורף האחרון היה 'חלש' מבחינה עסקית, לא היו כמעט לקוחות, בקושי הצליח לשרוד את החורף. להכניס חג? לקנות מצות, יין, בשר ודגים למשפחתו הברוכה? מאיפה, מהיכן?

מה עושה יהודי ג'רבאי הזקוק ל'קמחא דפסחא', המשווע לנס שמיימי כדי להכניס את חג הפסח? פונה אל הקב"ה ומבקש שישלח לו את 'רבי ניסים המצרי'.

מיהו רבי ניסים המצרי, ומה פשר התפילה המיוחדת הזו, לשם כך עלינו להפליג שנים רבות אחורה.

ירושלים, העיר העתיקה, לפני כשש מאות שנה.

בין בתים ועמודי אבן מעוטרים, הרוסים למחצה, זכר לחורבן, משוטטים בעיקר ערבים חבושי כאפיות, אך ביניהם גם כמה יהודים מעוטרי זקן ופאות. קהילה יהודית זעירה קיימת בירושלים, רובה ככולה יהודים מבני עדות המזרח שעלו ארצה והשתקעו בירושלים, סמוך למקום המקדש החרב.

בראש הקהילה הקטנה עומד רב, תלמיד חכם נמרץ שלצד גאונותו העצומה בתורה ממלא בחריצות את תפקידו של כל רב בישראל 'להחיות לב נדכאים' לפקוח עין על עניי ישראל ולדאוג להם. מדי ערב פסח מתגייס הרב כל כולו לחלוקת 'קמחא דפסחא' כנפסק בשולחן ערוך, בהידור רב.

שלושים יום לפני פסח כבר עובר הרב בבתי עניי הקהילה, מוודא בעצמו שקיבלו סכום הגון שיסייע להם לרכוש בשוק את כל מצרכי החג, לקנות מצות ויין, להלביש את הילדים ובני הבית בבגדים שלמים. אותה שנה אירע מעשה שטן, למרות מאמציו של הרב 'נשמט מהרשימה' שם אחד, שמו של רבי דוד, עובד ה' מופלא ועני מרוד.

חג הפסח מתקרב, בביתו של ר' דוד מחכים בקוצר רוח לדפיקה בדלת, לחלוקת ה'קמחא דפסחא' שתאפשר להם לרוץ מיד אל השוק לקנות את צרכי החג, דא עקא שהדפיקה בוששת לבוא. עוד יום חולף, ועוד שבוע, י"ג ניסן, הערב בודקין את החמץ, ואף פירור של 'קמחא דפסחא' לא הגיע.

'נשכחנו כמת מלב', בוכים בני ביתו של ר' דוד, "מה נעשה, נשב ליד שולחן ריק בליל הסדר?".

האב רבי דוד בשמעו זאת פורץ אף הוא בבכי, נושא עיניו לשמים וזועק בדמעות לאביו שבשמים "ריבונו של עולם חוס עלינו, זכור אותנו לטובה". הזעקה הזו מעוררת קטרוג גדול רח"ל בשמים: "הייתכן, קהילה יהודית שאינה דואגת לענייה בערב פסח?"... גזירה חמורה מתחילה לרחף על הקהילה הירושלמית הזעירה, עד שקם אליהו הנביא בכבודו ובעצמו ואומר לפני הקב"ה:

"קל רחום וחנון, סלח נא לבניך, העני הזה, רבי דוד, ביישן וצנוע הוא מטבעו, מעולם אינו מבקש או אפילו רומז על מצבו הדחוק, זו בוודאי הסיבה שהוא נשמט השנה מרשימתו של הרב, הנח נא לי לרדת בעצמי ולסייע ליהודי זה ב'קמחא דפסחא' ובכך יסור הקטרוג מעל הקהילה".

לא עוברת אלא שעה קלה, רבי דוד יוצא לרחובה של ירושלים, שבור ומדוכדך, לפתע צץ מולו יהודי בעל הדרת פנים מרשימה, אך לא מוכרת. "שלום עליכם" מושיט לו רבי דוד את ידו, "אורח אני" סח לו האיש, "הגעתי לחוג את הפסח בירושלים, סמוך למקום המקדש, האם אוכל להתארח בביתך בימי החג?".

פרצופו העגום של ר' דוד, גרם לאורח להוסיף מיד משפט בהרה:

"אל דאגה, הבאתי עמי כסף רב" ותוך כדי דיבורו שלף מתיקו צרור מטבעות זהב ותחב בידו, "לך קנה את כל צרכי החג בהרחבה". עיניו של רבי דוד הצטעפו בדמעות לנוכח הישועה הפלאית, "מי אתה, מה שמך?" שאל את האיש בהתרגשות. "קוראים לי ניסים המצרי" השיב.

רבי דוד הלך וקנה את צרכי החג בשפע גדול, אך להפתעתו בליל פסח לא מצא את האורח היקר בבית הכנסת. להתחיל את ה'סדר' בלעדיו הרי לא שייך, וכך בליל הסדר, כשכל יהודי ירושלים כבר מסובים בבגדי לבן, עוברים רבי דוד ובני משפחתו מבית לבית ושואלים: "שמא ראיתם את רבי ניסים המצרי?"

"רבי ניסים המצרי?" מגיבים כולם באותו פרצוף מופתע, "מעולם לא שמענו ולא ראינו אדם בשם הזה".

בסופו של מסע החיפושים הלילי המתיש לא נותר לרבי דוד אלא לקבוע בוודאות: "לא היה זה אורח בן אנוש, היה זה אליהו הנביא שהתחפש והתגלה תחת שם הצופן הפלאי: 'ניסים המצרי' – נס יציאת מצרים"... שב רבי דוד לביתו ופתח בעריכת הסדר בהתעוררות עצומה ובהודיה להשי"ת על ניסיו המופלאים.

בקרב יהודי ג'רבא, ועוד רבים מעדות המזרח, השתרש מני אז המנהג כי יהודי הזקוק ל'קמחא דפסחא' בערב פסח, הריהו מבקש מהקב"ה 'שישלח לו את רבי ניסים המצרי', כלומר

את אליהו הנביא שיעניק לו את צרכי חג יציאת מצרים.
וכך נהג גם יעקב החייט הג'רבאי, גיבור סיפורנו, הצועד ברחובה של עיר.

לא עוברים כמה דקות מאז פנייתו אל הקב"ה ורגליו נתקלות בחפץ קשה, כשהביט אינסטינקטיבית ארצה גילה להפתעתו קופסה סגורה, זרוקה ברחוב, הוא הרים את הקופסה בלי להביט מה יש בתוכה, נשא רגליו במהירות ואץ רץ לביתו, ליבו אמר לו שכאן טמונה הישועה.

בהגיעו לביתו פתח את הקופסה ולתדהמתו היא הייתה מלאה עד אפס מקום ב... מטבעות זהב.

דמעות זלגו מעיניו, "תפילתך נענתה מיד" רטט ליבו, "הקב"ה שלח לך אוצר לפסח, זהו 'רבי ניסים המצרי' שלך".

ואולם, כשוך ההתרגשות הראשונית החל ליבו לחשוש:

"מי יודע, בטח בעליה של הקופסה הזו יהפוך את העולם ויחפש אחריה, אתה עוד עלול להסתבך עם החוק, מוטב לצאת לרחובה של עיר, להכריז ביושר שמצאת את הקופסה הזו, להשיב את האבידה לבעליה ולקבל את דמי ה'בשורה' (סכום שהיה מקובל בתוניס לשלם למוצא אבידה, אחוז מסוים מתוך האבדה).

"אפילו אם תקבל רק אחוז קטן מתוך האוצר הזה, כבר תוכל להכניס את החג ברווח, ובלב שקט" אמר יעקב לעצמו.

וכך עשה. יצא לרחוב, נעמד ברחבת השוק והכריז בקול "מי איבד קופסה מלאה במטבעות". עד מהרה התקבצו סביבו תושבים סקרנים, יהודים וגם תוניסאים, היו שניסו לתת סימנים ולא הצליחו, לפתע ניגש ערבי בעל שפם מסולסל, נראה כאדם אמיד, "אני יודע את הסימנים".

להפתעתו של יעקב האיש גילה בקיאות מרשימה בסימני הקופסה, לא נותר לו אלא לשלוף את הקופסה גדושת המטבעות ולמסור אותה לבעליה. "אל תשכח להעניק לי את דמי הבשורה" הוסיף יעקב ביבושת.

"לאט לך, יהודי" סינן הערבי בארסיות, "לפני שאתה מבקש את ה'בשורה', בוא נראה שלא גנבת לי כלום מהקופסה"...

בו במקום החל האיש לספור את המטבעות, כשמסביב מתקבצים עוד ועוד סקרנים. "גנב! גנב!" הזדעק בעל הקופסה מיד כשסיים למנות את המטבעות, פניו האדימו בזעם ושפמו היטלטל כמטוטלת, "חסרות כאן עשרה מטבעות זהב, אתה גנבת אותן לכיסך, ואתה עוד מבקש דמי בשורה?!"...

"חס וחלילה" התקומם יעקב, "לא נגעתי במטבעות האלו, לא לקחתי אפילו אחת". במקום פרצה מהומה גדולה, בעל הקופסה תפס את יעקב בצווארו והטיח בו האשמות חריפות, חיש מהר הוזעקו למקום שוטרים שהשליטו סדר במקום, השניים הובלו לתחנת המשטרה שם נלקחו לחקירה.

השופטים המקומיים לא הצליחו לקבוע מי מהשניים דובר אמת, וכנהוג בימים ההם הגיע המקרה עד לארמונו של המלך המקומי, חמודא באשא, שנחשב כחסיד אומות העולם.

המלך בשמעו את שני הצדדים קלט מיד, בהיגיון פשוט, שהצדק עם היהודי. "אילו היה מדובר בגנב שפל, הוא לא היה מסתפק בעשר מטבעות בלבד, הוא היה גונב את כל הקופסה"... אך הוא לא החצין את מחשבותיו, עטה על פניו ארשת מתוחה. "הבה ונשמע את טענות הצדדים" הכריז.

הערבי 'בעל הקופסה' פרץ בשטף של קללות וגידופים כלפי היהודי הזה, העושה עצמו כאדם הגון ומחזיר אבידה, אך בפועל לא היסס לשלוח יד ולגנוב ממנה.

"אדוני המלך" רעד קולו של יעקב החייט, "מתחייב אני בכל ליבי שלא נגעתי באוצר, לא לקחתי מאומה".

"שקרן שכמוך" שיסע אותו הערבי, "היו כאן עוד עשר מטבעות זהב, היכן הם?".

"ובכן" פנה המלך אל היהודי, "אין לך ברירה, עליך להביא עשרה מטבעות זהב תוך שבוע, אחרת תושלך לכלא".

"אדוני המלך, גם אם אמכור את ביתי וכל רכושי לא יהיו לי עשר מטבעות זהב" פרץ יעקב בבכי.

"טוב" התרכך מעט המלך, "אני אביא כעת עשרה מטבעות מאוצר המלוכה, אך עליך להשיב אותם לקופת המדינה תוך חודש ימים" ובאמרו זאת רמז המלך למשרתיו להביא עשרה מטבעות מחדר האוצרות. המלך פתח את הקופסה, החל להניח בתוכה מטבע ועוד מטבע, בהגיעו למטבע החמישית נשמע צליל מתכתי מוכר...

המטבע התגלגלה ארצה, הקופסה הייתה עמוסה מלהכיל אותה. המלך ניסה להניח עוד מטבע, ועוד מטבע, וכולן התגלגלו החוצה בזו אחר זו, פשוט כי לא היה להן מקום בקופסה, היא הייתה מלאה עד אפס מקום.

והצלילים הללו, צלילי המטבעות המתכתיות המסתחררות על הרצפה כסביבונים זהובים המנגנים מנגינה נעימה, העידו כאלף עדים על צדקתו של יעקב: לא ייתכן שהוא גנב לעצמו עשרה מטבעות, כי הקופסה לא הייתה יכולה להיסגר כשבתוכה עשרה מטבעות נוספים, עובדה!...

"שקרן בזוי, רמאי וגנב!" צעק המלך חמודא באשא על הערבי השפל שטענתו הוכחה כמזויפת מתוכה. "תתבייש לך, היהודי הזה בתום ליבו ביקש להשיב אבידה ואתה ניצלת את יושרו, השמצת אותו, הטלת דופי בתומתו וישרותו... חיילים" קרא המלך לזקיפי הארמון, "קחו אותו מיד לבית הכלא, שישלם ביוקר על מעשהו הנאלח"...

"ואתה יהודי" פנה המלך אל יעקב החייט, "קח לך את האוצר שמצאת, לא היה אף דורש לאבדה. היא שלך, ה' אלוקיכם שלח לך את הכסף משמים, הכסף שלך כדת וכדין".

יעקב המאושר נטל את האוצר חזר בלב שמח הביתה, רכש את צרכי פסח בהרחבה שלא ידע כמותה. לאחר החג רכש לעצמו חנות קטנה, מסחרו פרץ וברבות הימים הפך לעשיר מופלג.

וכך כותב הגאון רבי חנינא בוגיד סעדון זצ"ל, רבה של ג'רבא, בספרו 'מגיד חדשות':

"החודש הזה חודש ניסן, כשמו כן הוא, תמיד נעשים בו נסים רבים לישראל תשועות לרבים וליחיד כנודע מתשועות המן וסנחריב שהיו בניסן, וכן ליחידים רבים לאין מספר יש תשועות, ואפילו עני שבעניים יזדמן לו מאת ה' צרכי החג אם בדרך טבע או בדרך נס, **ואומרים ש'בא להם רבי נסים המצרי', וגם בעירנו יש סיפורים כאלה, שהיו עניים שאין להם כלום להכין למועד ומתפללים להשי"ת**, ושולח להם ע"י מלאך בדמות ערבי להושיט להם ברכה מרובה לצורך המועד".

מקור: 'ילקוט מעם לועז' ויקרא (ראה שם את סופו של 'מעשה רבי ניסים המצרי') הרב בועז חדאד, 'חכמי ישראל בג'רבה ובתוניס'.

פסיפס

דמויות ♦ שיחות ♦ עבר

שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

העיר: ירושלים.
המקום:: ברחובה של עיר.

הבקשה בבדיקת חמץ: מאך מיר לעכטיג

כותב הגה"ח רבי שמעון הירשלער שליט"א מלונדון בספרו 'שה לבית':

סיפר לי הרה"ח ר' **משה געטטער** ששמע מהרה"צ **רבי נטע ציינווירט זצ"ל מעיה"ק ירושלים ת"ו** שסיפר שבהיותו אברך הלך פעם בליל בדיקת חמץ במרוצה לביתו בסמטאות ירושלים, והנה בא מולו הגה"צ **רבי נחום יאסער זצ"ל, מגדולי חסידי רוז'ין בירושלים.**

"יונגערמאן" עצר אותו רבי נחום, "וואס לויפסט דו, אברך למה אתה רץ, לאן אתה ממהר?

ענה לו ר' נטע: "ממהר אני לבדוק את החמץ בביתי".

שאל אותו רבי נחום: "ווי אזוי איז מען בודק, וכי כיצד בודקים את החמץ?"

השיב ר' נטע: "מען נעמט א ליכט און מען זוכט - נוטלים נר ומחפשים".

נענה לו ר' נחום: לא כן הדבר, אלא עומדים בקרן זווית ושופכים את הלב בדמעות לפני הקב"ה ואומרים רבונו של עולם, הנני שרוי בחשיכה כל כך, אנא, האירה לי ניין, מען שטייט אין א ווינקל, און מען ווייניט זיך אויס פארן באשעפער און מען זאגט, רבוש"ע סאיז מיר אזוי פינסטער, מאך מיר לעכטיג!)

וסיים רבי נטע שלאחר דברים מעוררים אלו חזר לביתו והוריד דמעות כמים בשעת בדיקת החמץ.

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

ראש חדשים

"פאר בייגען דעם קאפ האט מען נאך קיין מאהל נישט דערלייגט".

הרה"ק ה'אמרי חיים' מויז'ניץ זי"ע
כלומר: "'מ'לכפוף את הראש' עוד לא הפסיד איש מעולם".

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

שלח ידו בעצים שסביב קבר רשב"י

בתאריך י"**ג בניסן תרס"ג**, תחת הכותרת 'גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם', התפרסמה הידיעה הבאה בעיתון 'החבצלת':

"מירון, מקום מנוחת התנא רשב"י, שבסביבתו טמונים הלל הזקן ותלמידיו ומשמשיהם. בסביבות הקבר גדלים אילני בוטנים ועל ידה שדמות הגוים, בימים האלו אירע מקרה נורא ומבהיל: אחד האיכרים הגויים נשבר לו דרבונו (שוט) ויקצוץ ענף מאחד האילנות שסמוך לקבר לעשות ממנו דרבון, אך מיד בעשותו כך נאלם והשבץ אחזתהו...

מירון. תמונה עתיקה

רעהו אשר היה עמו ראה המקרה הנורא ונתפלץ לבבו ומיהר לחוש לכפר הסמוך, להודיע לבית האיש את אשר קרה לו בשדה, מיד יצאו בניו ובני הכפר לראות מה זה ועל מה זה הנה אביהם יצא בבוקר השדה בריא אולם אמנם ראו כי כנים דברי המודיע ונשאוהו הביתה ומיד נפל בנו למשכב... ויתהפך בצירים וחבלים ובמשך שתי שעות מת.

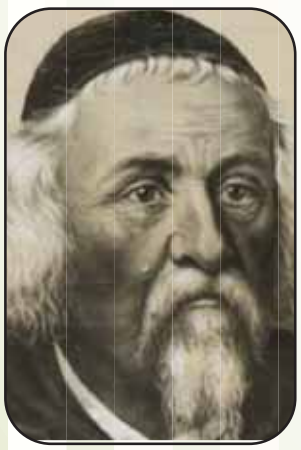
אח"כ חלה גם בנו השני, ויתמהו כל בני הכפר וישאלו איש לרעהו מה הנסיבה אשר הסבה באסון הזה, ויאמר אחד האכרים מאת ד' היתה זאת על אשר שלח האיכר ידו בקדושי ד' ושבר ענף מהעצים אשר על המערה... אז חשו כל בני הכפר וירדו להמערה והדליקו שם שמן זית ובכו ונדרו כי לא ימעלו עוד מעל בעצים הקדושים...

אז הוקלה המחלה מהאיכר ומבנו השני. חתום על הידיעה כותב בשם החוז"ה.

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

דרשה בענייני חינוך

מרן ה'בית הלוי' זצוק"ל

בשבת הגדול שנת תרכ"ה נשא הגאון רבי **יוסף דובער הלוי סולובייציק זצוק"ל בעל ה'בית הלוי'** את דרשת שבת הגדול הראשונה בפני יהודי העיר סלוצק, לאחר שעלה לכהן פאר כרב העיר. באופן מפתיע למדי הקדיש הרב את רוב דרשתו לענייני חינוכם של ילדי ישראל בדרך ישראל סבא, זאת לאור העובדה שבין עשירי הקהילה בעיר נמצאו 'מתקדמים' שהפנו עורף לחדר ולישיבה והכניסו את בניהם לגימנסיה העירונית. הדרשה יוצאת הדופן הסעירה את העיר וגרמה להתעוררות עצומה בעניין זה בקרב יהודי הקהילה ואכן רבים מהם הוציאו את ילדיהם משם בתוך ימים ספורים. ועוד רבות ונצורות מסופר על אותה דרשת שבת הגדול של ה'בית הלוי' שהותירה רושם לדורות.

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, ח' בניסן.

הגאון רבי **אליהו ב"ר בנימין זאב שפירא מטיקטין**, בעל "אליה רבה". תע"ב.
הרה"ק רבי **מרדכי ב"ר דוב בער שפירא מנעשכיז**. תק"ס.
הרה"ק רבי **יעקב שמעון ב"ר פנחס שפירא (מקוריץ) מזסלב**. תקצ"א.
הגאון רבי **יחיאל מיכל ב"ר צבי אהרן טוקצינסקי**. ר"מ 'עץ חיים' ובעל 'גשר החיים'. תשט"ו.
הגה"צ רבי **אברהם ב"ר מאיר צבי אנגלרד**. אב"ד דאברא וקרית באבוב בת ים. תשל"ו.

יום ראשון, ט' בניסן:

הגה"ק רבי **יעקב צבי ב"ר נפתלי יאליש, מדינוב**. בעל "מלא הרועים". תקפ"ה.
הגאון רבי **אריה ב"ר בנימין ביניייש לוין**, 'הצדיק הירושלמי'. תשכ"ט.
הרה"ק רבי **חיים מאיר ב"ר ישראל מויזניץ**. בעל "אמרי חיים". תשל"ב.
הגאון רבי **אשר יעקב ב"ר אהרן ווסטהיים**, רב ואב"ד איגוד הרבנים מנצ'סטר. תש"פ.

יום שני, י' בניסן:

מרים הנביאה בת עמרם. ב"א תפ"ח.
הגאון רבי **יעקב ב"ר אליעזר תמריל'ש**. בעל "ספרא דצניעותא דיעקב". תכ"ו.
הגאון רבי **שלום ב"ר מיימון משאש**. אב"ד ירושלים. תשס"ג.
הגאון רבי **נסים ב"ר אברהם מגוץ מג'רבא** – בני ברק. בעל 'מעשה נסים'. תשס"ח.

יום שלישי, י"א בניסן:

רבנו משה ב"ר נחמן מגירונה, הרמב"ן. ה' כ"ט.
הגה"ק רבי **ישעי' הלוי ב"ר אברהם הלוי הורוויץ**, "השל"ה הקדוש". ש"צ.
הגאון רבי **שלמה זלמן ב"ר יצחק ליפשיץ**, אב"ד ווארשא. בעל "חמדת שלמה". תקצ"ט.
הגה"צ רבי **אלחנן יוסף ב"ר שמואל הערצמאן**. תשס"ט.

יום רביעי, י"ב בניסן:

הרה"ק רבי **מנחם מנדל מבאר**, תלמיד הבעש"ט. תקכ"ה.
הרה"ק רבי **אהרן ארי' ב"ר יחיאל מנדבורנא טעמשוואר**. תשכ"ג.
הגה"צ רבי **שמשון דוד ב"ר חיים אברהם פינקוס**. תשס"א.

יום חמישי, י"ג בניסן:

רבינו **יוסף ב"ר אפרים קארו**, בעל "בית יוסף - שלחן ערוך". של"ה.
רבינו **משה ב"ר חיים אלשיך**, 'האלשיך הקדוש'. שנ"ז.
הרה"ק רבי **מנחם מענדל ב"ר שלום שכנא מליובאוויטש**. בעל "צמח צדק". תרכ"ו.
הרה"ק רבי **יואל ב"ר חיים מוסקוביץ משאץ**. תרמ"ו.
הרה"ק רבי **יעקב ב"ר נחום מרדכי מנובומינסק – ניו יורק**. בעל 'עדת יעקב'. תש"פ.

יום שישי, י"ד בניסן, ערב פסח:

הרה"ק רבי **אשר ישעי' ב"ר אליעזר ליפמן רובין מראפשיץ**. בעל "אור ישע". תר"ח.
הרה"ק רבי **משה שמואל ב"ר אליעזר משטעקטשין**. תלמיד הרר"ד מלעלוב. תרי"ח.
הגאון רבי **אברהם ב" אשר צבי יפה'ן**, ראש ישיבת נובהרדוק. תש"ל.
הגאון רבי **יוסף צבי ב"ר ברוך חיים הלוי דינר**. ראב"ד לונדון ובעל 'מקדש הלוי'. תשס"ז.
הגאון רבי **עזריאל ב"ר אהרן טאובר**. בעל 'פרקי מחשבה'. תשע"ט.